

Міністерство освіти і науки України
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Факультет філології й журналістики
імені Михайла Стельмаха
Кафедра української літератури

МЕТОДИЧНИЙ ПОШУК УЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА

ВИПУСК 10

ВІННИЦЯ – 2022

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

ФАКУЛЬТЕТ ФІЛОЛОГІЇ Й ЖУРНАЛІСТИКИ
ІМЕНІ МИХАЙЛА СТЕЛЬМАХА

Кафедра української літератури

МЕТОДИЧНИЙ ПОШУК УЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА

ВИПУСК 10

Збірник наукових статей

**ДО 110-РІЧЧЯ ВІННИЦЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

ВІННИЦЯ
2022

Методичний пошук учителя-словесника : зб. наук.-метод. статей студентів і магістрантів / гол. ред. Петрович О. Б. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2022. Вип. 10. 192 с.

Рекомендовано до друку
навчально-методичною комісією факультету філології й журналістики
імені Михайла Стельмаха
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
(протокол № 7 від 01 червня 2022 року).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Віннічук А. П., кандидат філологічних наук, доцент;
Поляруш Н. С., кандидат філологічних наук, доцент;
Ткаченко В. І., кандидат філологічних наук, доцент;
Зелененька І. А., кандидат філологічних наук, старший викладач;
Крупка В. П., кандидат філологічних наук, старший викладач;
Петрович О. Б., кандидат педагогічних наук, асистент (відповідальний за випуск);
Пойда О. А., старший викладач.

РЕЦЕНЗЕНТИ

Іваницька Наталія Борисівна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри професор кафедри іноземної філології та перекладу Вінницького торговельно-економічного інституту державного торговельно-економічного університету / Київського національного торговельно-економічного університету.

Завальнюк Інна Яківна, доктор філологічних наук, професор, декан факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Збірник наукових статей узагальнює результати науково-дослідницької роботи студентів і магістрантів факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха у 2021-2022 н.р. «Методичний пошук учителя-словесника» репрезентує розвідки з актуальних проблем сучасного мовознавства, лінгводидактики, методики навчання української мови і літератури, педагогічного досвіду вчителів-новаторів.

Видання адресоване студентам, магістрантам, аспірантам гуманітарних факультетів закладів вищої освіти, учителям-словесникам, усім, хто цікавиться проблемами методики навчання філологічних дисциплін.

Статті подано в авторській редакції.

©Кафедра української літератури
факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського, 2022

ЗМІСТ

Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	5
<i>Бондарчук Катерина.</i> Використання ресурсу ToonyTool для розробки мультимедійного контенту на уроки української мови	5
<i>Гарник Діана.</i> Особливості реалізації компетентнісного підходу на уроках української мови	11
<i>Гудзовська Юлія.</i> Сучасний урок української мови: пошук інноваційних методів навчання	17
<i>Карнаух Ірина.</i> Використання мультимедійних матеріалів у практиці вчителя-словесника	23
<i>Кислиця Дарія.</i> Використання інтерактивних технологій колективно-групового навчання на уроках української мови в 6 класі як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів	27
<i>Пшемиська Тетяна.</i> Використання полікодових текстів на уроках української мови в 6 класі	34
<i>Швець Марина.</i> Застосування технологій опрацювання дискусійних питань для розвитку критичного мислення учнів на уроках української мови	39
Розділ 2. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ	45
<i>Безпалько Віта.</i> Дидактичні можливості блогів учителів-словесників Вінниччини в системі літературної освіти	45
<i>Близнюк Мар'яна.</i> Шляхи активізації читацьких інтересів школярів у середній ланці ЗЗСО	50
<i>Боженко Яна.</i> Метод візуалізації на уроках української літератури у 6 класі	55
<i>Валідуда Інна.</i> Стрічка часу як засіб формування ІКТ-компетентностей учнів в системі літературної освіти	60
<i>Власова Віта.</i> Застосування карт пам'яті (MindMaps) для розвитку критичного мислення учнів на уроках української літератури	66
<i>Герасимчук Інна, Пшенична Дарина.</i> Використання засобів мови програмування у навчальній діяльності. Програма Scratch	73
<i>Гораш Вікторія.</i> Методика використання QR-квесту на уроці позакласного читання в старшій ланці (на матеріалі життєтворчості Т. Яковенко)	81
<i>Гребенкова Юлія.</i> Нестандартний урок літератури рідного краю у профільній школі (на матеріалі поезії Ніни Гнатюк)	88
<i>Денисюк Вікторія.</i> Методика опрацювання драматичного твору на уроках української літератури: специфічні форми і	

прийоми вивчення драми	94
<i>Івацко Мар'яна.</i> Застосування YouTube на уроках української літератури у старшій ланці	99
<i>Корецька Ірина.</i> Проблемно-тематичний аналіз художнього твору (на прикладі вивчення повісті Григора Тютюнника «Климко» у 7 класі)	107
<i>Мазуренко Людмила.</i> Буктрейлер як інструмент креативного вчителя-словесника	112
<i>Манько Олеся.</i> Застосування буктрейлера на уроках української літератури у старшій ланці	119
<i>Нечипоренко Вікторія.</i> Ігрові технології на уроках української літератури в 5 класі	124
<i>Нечипоренко Вікторія.</i> Формування читацької компетентності на уроках української літератури як засіб успішної соціалізації учнів 9 класу	132
<i>Плоскіна Ірина.</i> Велика проза Василя Шкляра на уроках української літератури	138
<i>Пшемиська Тетяна.</i> Використання креолізованих текстів на уроках української літератури як засіб активізації читацької діяльності учнів	144
<i>Сьомак Валерія.</i> Використання цифрового сторітелінгу на уроках української літератури в старшій ланці	149
Розділ 3. ПЕДАГОГІЧНИЙ ДОСВІД УЧИТЕЛІВ-НОВАТОРІВ	156
<i>Волинець Вікторія.</i> Активізація творчих здібностей учнів за допомогою інтерактивних технологій (на матеріалі досвіду вчителя-словесника)	156
<i>Ворона Анна.</i> Особистісно зорієнтована технологія як засіб розвитку творчих здібностей учнів (на матеріалі досвіду вчителя-словесника)	160
<i>Года Анастасія.</i> Упровадження особистісно зорієнтованого навчання у виховний процес (з досвіду роботи вчителя української мови та літератури Гандзюк Таїси Василівни)	168
<i>Дегтярьова Марина.</i> Розвиток творчих здібностей учнів у системі мовно-літературної освіти (з досвіду роботи вчителя української мови та літератури Жовтобрух Оксани Петрівни)	175
<i>Журавленко Оксана.</i> Творче професійне самовираження вчителя-словесника в умовах особистісно зорієнтованого навчання (з досвіду роботи Ткачук Галини Іванівни)	182
<i>Лькова Світлана.</i> Традиції й новаторство на уроках української літератури Олійник Любові Миколаївни	186

Розділ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Катерина Бондарчук

ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСУ TOONYTOOL ДЛЯ РОЗРОБКИ МУЛЬТИМЕДІЙНОГО КОНТЕНТУ НА УРОКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Важливою проблемою сьогодення, яка впливає із сучасних умов освітнього процесу й особливостей сприймання інформації учнями нового покоління, для педагогів є пошук та використання зручних сервісів, що дозволять урізноманітнити подачу навчального матеріалу й сприятимуть його ефективному запам'ятовуванню. Зважаючи на це в методичній літературі з'являється дедалі більше праць, які присвячені опису ресурсів, де можна розробляти цікавий контент для школярів, який можна використовувати для впровадження нових методів інтерактивного та дистанційного навчання. Це питання розкривається у працях О. Горошкіної, А. Олійник, Ю. Романенко, Н. Солодюк та ін.

Із переходом українських закладів освіти на дистанційну форму навчання педагоги відкривають для себе дедалі більше зручних онлайн-ресурсів, можливості яких не досліджено в методичних працях. Це й зумовило **актуальність теми** цієї статті. Одним з таких сервісів, якому приділено, на нашу думку, недостатньо уваги, є ToonyTool.

Метою нашого дослідження є опис та аналіз можливостей використання ToonyTool для розробки мультимедійного контенту для уроків української мови у старшій ланці, зокрема у 10 класі.

У тлумачному словнику подано таке трактування поняття «мультимедіа» – це «органічне поєднання за допомогою комп'ютера аудіо-, відео-, текстової і

графічної інформації, якою можна маніпулювати, створюючи на її основі новий інтелектуальний продукт» [3]. Отже, мультимедійний контент – це матеріали, які поєднують у собі кілька способів подачі інформації.

Початковою метою створення ToonyTool було саме надання більших можливостей для безкоштовного створення таких матеріалів, а саме коміксів, мультфільмів та мемів. Згодом його можливості розширилися такими функціями, як фоторедактор, створення діаграм, розробка плакатів та колажів, створення хмар тегів, карт знань та конвертування документів у потрібні формати тощо.

Більшість контенту, який пропонується створювати на цьому ресурсі, містить синтез графічної та візуальної інформації. Таке поєднання найкраще сприймається сучасною молоддю через те, що багато свого часу вони проводять за переглядом стрічки новин у мережі Інтернет, й найкраще запам'ятовують ті факти, які містять ілюстрації або цікаве оформлення, що привертає увагу. Саме такі матеріали вважаємо доцільними для використання на уроках української мови в 10 класі, зокрема під час вивчення тем із морфології.

У своїх методичних працях А. Олійник зазначає, що вивчення морфології в старшій школі має логічну структуру, основу якої складає повторення вивченого й поглиблення знань про морфологічні ознаки та синтаксичну роль усіх частин мови. Це потребує застосування навчальних матеріалів, «які здатні активізувати пізнавальну діяльність учнів, сприяють в них формуванню лінгвокреативності» [1, с. 97].

Погоджуючись із думкою науковця, пропонуємо проаналізувати матеріали, розробка яких можлива за допомогою ToonyTool, що їх доречно використовувати під час проведення уроків, присвячених вивченню числівника. Зокрема на занятті із повторення правил відмінювання числівників варто показати фотоколаж, на якому було б розміщено таблиці з прикладами всіх типів відмінювання. Оскільки це 8 різних типів, то компоновання їх в один документ допоможе учням швидше знаходити потрібну інформацію, адже вона

буде доступна без використання підручника, та запам'ятати її, тому що такий матеріал легко зберегти для користування у будь-якому зручному форматі.

Школярі й самі можуть створювати такі колажі з будь-якої вивченої теми, ознайомившись з можливостями ресурсу, наприклад, колажі з інформацією про визначення дієвідміни, особливості творення дієприкметників тощо.

Великої популярності сьогодні набуває використання QR-кодів, як засобу донесення інформації до учнів. Їх ми помічаємо в підручниках, створених за модельними програмами Нової української школи, у рекомендаціях та методичних посібниках вчителів.

Такий спосіб кодування інформації цікавий та зручний у використанні, тому що за допомогою одного коду можна передати великий обсяг матеріалу. Використовуючи *QrTool* можна створити QR-код для тексту, наприклад, важливого правила; покликання на будь-який ресурс (навчальне відео, презентацію, інтерактивний аркуш завдань); зображення (таблицю, схему, ілюстрацію). У запропонованому QR-коді (рис. 1) зашифрований доступ до карти знань, де систематизовано інформацію про числівник як частину мови, яка вивчається в шкільному курсі.

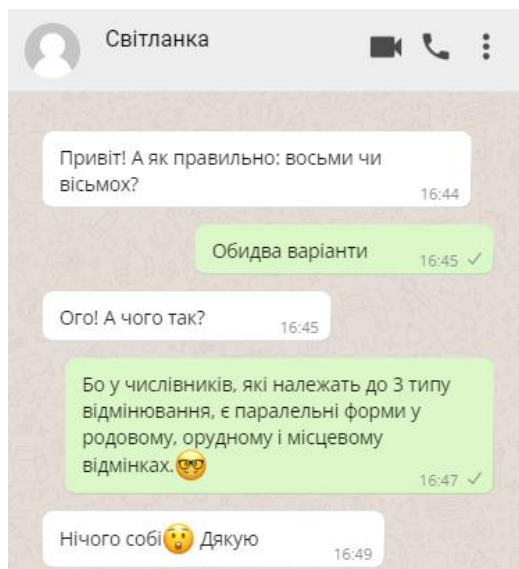

Рис. 1. QR-код

Її можна використовувати як на першому уроці, що присвячений вивченню цієї частини мови для актуалізації знань учнів, так і на підсумковому занятті з теми для їх узагальнення та підготовки до контрольної роботи.

Новим у шкільній практиці й цікавим у використанні є формат фейкового листування в соціальних мережах. Він допоможе привернути увагу учнів на етапі їхньої мотивації до подальшого засвоєння матеріалу або ж сприятиме закріпленню знань (рис. 2).

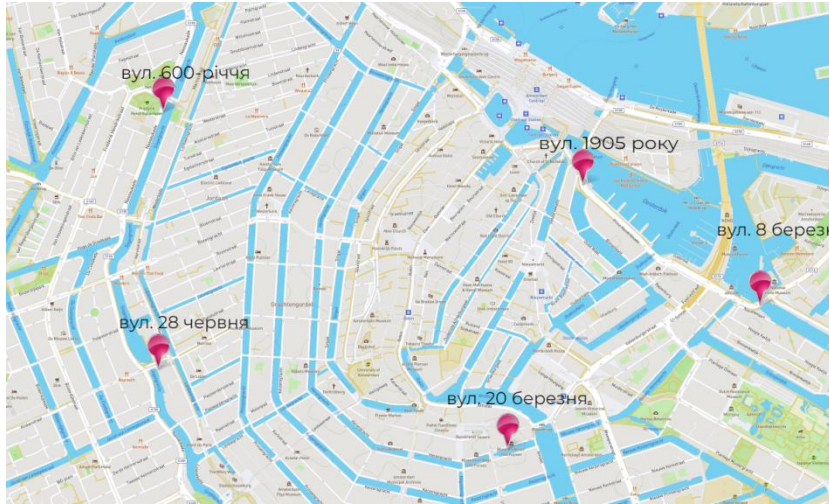
Рис. 2. Приклад несправжнього листування

Через те, що молодь більшість свого спілкування переносить у соціальні мережі, такий формат для них буде актуальним. До повідомлення можна додавати тексти, емодзі, зображення, а також змінювати фон залежно від вибору соціальної мережі, створювати груповий чат.

Приклади несправжнього листування можна використовувати не лише як спосіб подачі інформації, на яку слід звернути увагу, а й як завдання спрямоване на редагування тексту. Такий формат звичної вправи допоможе продемонструвати учням, де застосовуються отримані знання в реальних ситуаціях.

Цей же формат буде цікавим варіантом презентації створеного на уроках розвитку зв'язного мовлення діалогу або полілогу, тому що він дозволить показати школярам свої навички у звичному для них середовищі, завдяки чому створені діалоги, не залежно від теми, позбудуться штучності, й це допоможе вчителю перевірити роботи за короткий проміжок часу.

Ще одним цікавим способом подачі завдань, на нашу думку, є використання карти. Вправу з умовною картою Вінниці пропонуємо до виконання учням під час вивчення теми «Написання числівників та слів, що утворилися від числівників» (рис. 3).

Рис. 3. Карта Вінниці

На карті нанесено позначки уявного розташування 5 вулиць міста, що містять у своїй назві числівник. Ці числівники пропонуємо записати десятикласникам словами, пояснивши правила написання кожного з них. Формат цього завдання занурить учнів у ще одну ситуацію з життя, де використовуються знання правил української мови.

Під час повторення теми «Узгодження числівників із іменниками», на нашу думку, доцільно використати хмару тегів, де були б подані приклади словосполучень до всіх правил. Тоді школярі не лише матимуть більше прикладів застосування норм у спілкуванні, а й сформуують у підсвідомості візуальний образ, який асоціюватиметься із цією темою. Отже, вірогідність того, що ця інформація збережеться в пам'яті учнів, буде більшою.

Створення хмар буде також хорошим варіантом самостійної або групової роботи для школярів, адже таким способом можна зашифрувати будь-який текст. Крім того ресурс дозволяє оформити хмару, враховуючи смаки кожного: обрати форму з-поміж 40 варіантів, підібрати кольори для неї, фон та слова, вибрати розмір та тип шрифту, відсоток наповненості полотна словами та

напрямок їхнього розташування. Це дозволить учням не лише показати свої знання з теми, а й проявити свою творчість та індивідуальність.

Отже, можливості ресурсу ToonyTool дозволяють створювати велику кількість дидактичних матеріалів, які доцільно використовувати на уроках української мови, тому що вони враховують особливості сприймання інформації школярами, зручні у використанні під час дистанційного навчання, дозволяють урізноманітнити форми самостійної та групової роботи на занятті, демонструють шляхи використання теоретичних знань у житті.

Література

1. Олійник А. Використання інтерактивних методів у процесі навчання морфології української мови на профільному рівні в 10 класах закладів загальної середньої освіти. *Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка*. № 3 (137). 2018. С. 94–101.

2. Олійник А. Самостійна робота на уроках вивчення морфології української мови в старших класах закладів загальної середньої освіти (профільний рівень). *Педагогічні науки*. Вип. 138. 2018. С. 154–160.

3. Словник української мови. Мультимедіа. URL: <https://slovyk.ua/index.php?swrd=мультимедіа>

Бондарчук Катерина – здобувач ступеня вищої освіти магістра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: використання мультимедіа на уроках української мови.

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент Родюк Н. Ю.

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Сучасні тенденції глобалізації та інформатизації світу зумовлені зростанням інтелектуального й творчого потенціалу суспільства. Це потребує перелаштування освітньої сфери на мобільнішу, гнучкішу, здатну витримати виклики часу. Для сьогоднішнього вчителя «замало» дати учням знання, розвинути вміння й виробити навички. Не менш важливо переконати школярів у їх життєвій значущості, сформувати здатність працювати у нових, нестандартних умовах, використовуючи набутий досвід, розвинути пізнавальну активність, розумові здібності, самостійність, креативність мислення, ініціативність і творчий підхід.

Нове освітнє середовище передбачає й новий зміст освіти, нові технології навчання, розвиток інтелектуальних здібностей дітей, щоб сформувати у кожного школяра культуру творчого мислення. Саме школа першою підтримує, захищає учня, озброює механізмами, технологіями розробки життєвих стратегій, спрямованих на формування гармонійної компетентної, конкурентоспроможної особистості, яка вміє творчо розв'язувати проблеми, повноцінно жити у новому світі, правильно реагувати на зміни, працює над собою, змінює все навколо на краще. Заклад освіти не просто готує носія знань, а сприяє формуванню компетентної особистості, здатної самореалізуватися в сучасному світі.

Саме тому сьогодні постає питання організації навчального процесу із застосуванням компетентнісного підходу, а отже, й проблема компетентнісного підходу в управлінні освітнім процесом є надзвичайно **актуальною**.

Питання щодо вдосконалення системи освіти шляхом упровадження компетентнісного підходу активно розглядається у педагогічній науці. Праці Дж. Равена, А. Андрєєва, Г. Селевка, О. Пометун, Р. Пастушенка, О. Овчарук

та інших вітчизняних і закордонних дидактів стали підґрунтям в розв'язанні окресленої проблеми. Осмислення методологічних засад компетентнісного підходу, досвід його впровадження в освіті презентовано в дослідженнях Н. Бібік, Л. Ващенко, І. Єрмакова, О. Локшиної, Л. Паращенко, О. Савченко, С. Трубачевої та ін. [3, с. 64].

На підставі аналізу психолого-педагогічної літератури з окресленої проблеми з'ясовуємо, що, незважаючи на активізацію досліджень з різних аспектів компетентнісного підходу, значно менше уваги приділяється розумінню реалізації компетентнісного підходу на уроках української мови як важливого чинника модернізації освітньої сфери.

Мета статті – з'ясувати специфіку впровадження компетентнісного підходу в систему мовної освіти.

Компетентнісний підхід у навчанні насамперед передбачає наявність цієї сукупності компетентностей у самого педагога, якими він повинен оперувати, спрямовуючи свою діяльність на розвиток особистості учня.

Ключовими освітніми компетентностями, якими мають оволодіти школярі після закінчення кожного з двох циклів Нової української школи – адаптаційного (5-6 класи) і базового предметного навчання (7-9 класи) та над формуванням яких працює педагогічний колектив закладу, є такі:

- 1) вільне володіння державною мовою;
- 2) здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами;
- 3) математична компетентність;
- 4) компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій;
- 5) екологічна компетентність;
- 6) інформаційно-комунікаційна компетентність;
- 7) навчання впродовж життя;
- 8) громадянські та соціальні компетентності;
- 9) інноваційність;
- 10) культурна компетентність;

11) підприємливість і фінансова грамотність [2].

Пропонуємо низку вправ, які допоможуть у формуванні вищевказаних ключових компетентностей учнів на уроках української мови. Для повторення відомостей про другорядні члени речення та водночас зняття втоми, а також для активізації роботи м'язів, можна виконати вправу «Повтори і покажи», під час якої учень називає головний чи другорядний член речення, а решта – демонструють, як він позначається на письмі. Аналогічно можна проводити «хвилинки здоров'я» під час вивчення будови слова, де школярі демонструють позначення морфем. На уроках можна практикувати відповіді «хвилькою» чи «ланцюжком», коли діти можуть встати та розім'ятися. Також важливо використовувати здоров'яформувальні та здоров'япропагуючі тексти для письмових та усних завдань, диктантів, творчих робіт [1].

Вивчаючи тему «Загальні відомості про мову і мовлення» для формування компетентності «Вільне володіння державною мовою» можна практикувати таку вправу. У змісті висловлювання може бути постійна частина (значення) і змінна (смісл). Значення висловлювання – це той зміст, що однаковий для всіх людей. А смісл – це той особистий зміст, який вкладає у висловлювання мовець, або який сприймає у висловлюванні слухач.

Приклад вправи. Прочитайте і визначте смісл висловлювання службовця зоопарку та смісл того ж висловлювання, сприйнятий хлопцем.

У зоопарку

Службовець зоопарку:

- Хлопче, відійди від тигра!

Хлопець:

- Та я йому нічого не зроблю.

Який висновок можна зробити на основі цього діалогу? Чи часто трапляються подібні непорозуміння в житті? Які наслідки вони можуть мати? Відповідаючи, користуйтеся термінами значення і смісл?

Гостинність

- Мамо, ми були у тьоті Дусі і дивились телевізор.

- А як вона вас зустріла?

- Добре! Ми прийшли якраз вчасно. Тільки ми відчинили двері, а вона й каже: «Тільки вас тут не вистачало!».

Чи можуть смисл і значення речення ставати протилежними? Яке правило спілкування можна сформулювати на основі прочитаного діалогу?

При опрацюванні теми «Фонетика і графіка. Орфоепія і орфографія» з метою формування компетентності «Навчання впродовж життя» можна виконувати такі завдання:

1. Для чого люди винайшли письмо? Висловіть припущення, чому в давнину деякі народи спочатку використовували малюнкове письмо, але потім від нього відмовились і перейшли до ієрогліфічного, де кожен знак передає ціле слово або його частину. Щоб правильно відповісти на питання поміркуйте:

а) чи легко писати малюнковим письмом;

б) чи можна за допомогою малюнків передати таку, наприклад, думку: «Бережіть душу!».

2. Завдяки чому вдається швидко знаходити потрібні слова у словниках, які містять десятки й сотні тисяч слів?

3. У яких словах звуків удвічі більше, ніж букв?

4. Які звуки не мають «власних» букв для позначення на письмі та «позичають» їх в інших звуків?

5. Який звук може позначатися аж п'ятьма буквами?

6. Які пари звуків можуть «ховатися» під однією буквою?

7. Знайдіть у парах слів однакові звуки. Запишіть їх.

8. Прочитайте слова. Який звук стоїть на початку слова – голосний чи приголосний?

9. Чи завжди м'які приголосні позначаються за допомогою ь? Дайте відповідь, проаналізувавши слова. Рать, рік; сіль, тяжко; сіль, рілля; біль, лля [1].

Формувати цю компетентність, ми вважаємо, можна через залучення школярів до самостійної пошукової діяльності: ознайомлення з новинками преси, літератури з мережі Інтернет, зустрічі з відомими людьми, проведення родинних обговорень певних літературних та мовних тем (можна створити «Скриньку фразеологізмів», що використовуються у родині учня; підібрати ряд ситуацій із періодичної літератури, які можна зіставити та проаналізувати разом із твором). Звичайно, для використання інформаційних технологій варто мати необхідну кількість комп'ютерної техніки, мультимедійну дошку, що значно полегшило б можливість спілкування з питань мови і літератури й дозволило обговорювати освітню інформацію з мережі Інтернет.

Учителі-практики успішно використовують міжпредметні зв'язки мови та літератури як ефективний засіб підвищення мовленнєвої культури учня, формування соціально свідомої, морально вихованої особистості. Вивчення мовних явищ на основі художніх текстів дає змогу школяру чітко побачити й усвідомити роль мовних засобів у розкритті теми та ідеї твору, формує в учня внутрішній мотив пізнавальної та словесної діяльності шляхом вираження власної думки.

Дидактичне забезпечення міжпредметного змісту складається з трьох груп вправ. Рецептивні вправи спрямовані на засвоєння лінгвістичних, словесних, літературознавчих понять у процесі лінгвістичного, стилістичного та комплексного аналізу тексту. Репродуктивні вправи спрямовані на оволодіння учнями окремими складними мовленнєвими діями (побудова фрагментів тексту, редагування тексту, переказ, стилістичне редагування, лінгвістичний експеримент). До творчих вправ належать перекази, есе.

На уроках мови доцільно використовувати міжпредметні зв'язки з уроками історії, образотворчого мистецтва, географії, іноземної мови та ін., що істотно розширює лексичний запас учня, його культурний кругозір і вміння використовувати знання в бесіді. Щоб організувати урок відповідно до сучасних вимог, учитель повинен обрати найбільш оптимальну дидактичну систему навчання. Для цього він послуговується моделями навчання –

схемами дій у процесі викладання предмета. Як засвідчує практика, більшість учителів проводять традиційні уроки з елементами інновації або уроки з використанням педагогічних технологій [1].

У теорії та практиці навчання української мови визначено педагогічні технології, актуальні для підвищення якості мовної освіти та формування компетентної особистості. За популярністю серед освітян на перше місце можна поставити технологію розвитку критичного мислення через читання та письмо. Технологія спрямована на особистісно зорієнтоване навчання, що створює можливості для засвоєння матеріалу кожним учнем за індивідуальною траєкторією.

Структура уроку складається з трьох етапів: виклик, осмислення, рефлексія [4]. На етапі виклику за допомогою індивідуальних прийомів відбувається осмислення та актуалізація власного досвіду, постановка особистісно значущої мети. На етапі осмислення нова інформація сприймається, засвоюється і систематизується, здійснюється корекція власного мовного та комунікативного досвіду. На етапі рефлексії учні оцінюють свою пізнавальну діяльність. Технологія пропонує вчителю широкий спектр методів і прийомів на кожному етапі уроку.

Отже, робота вчителя з урахуванням компетентнісного підходу передбачає органічне поєднання методів і прийомів, аби вони сприяли розвитку учня, його соціалізації та формуванню необхідних компетентностей.

Література

1. Ганєва А. І. Особливості реалізації компетентнісного підходу на уроках української мови та літератури. *Модернізація освітнього процесу в сучасних закладах освіти*: зб. наук. пр. Одеса, 2022. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/14661>
2. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/.

3. Заблоцька О. С. Компетентнісний підхід як освітня інновація: порівняльний аналіз. *Вісник Житомирського державного університету*. Серія: Педагогічні науки. Вип. 40. 2008. С. 63–68.

4. Островська В., Островський Р.. Уроки української мови в контексті компетентнісного підходу. *Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції «Trends of Development Modern Science and Practice»*, 16-19 листопада 2021р., Стокгольм, Швеція. URL: <https://isg-konf.com/uk/trends-of-development-modern-science-and-practice-ua/>.

Гарник Діана – здобувач ступеня вищої освіти магістра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: компетентнісний підхід на уроках української мови й літератури.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент Родюк Н. Ю.

Юлія Гудзовська

СУЧАСНИЙ УРОК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: ПОШУК ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

Актуальність дослідження. Сучасне суспільство нині справедливо називають інформаційним, коли контролювати вплив на свідомість особистості різних медіа стає все важче: ми всі відчуваємо на собі вплив інформаційного простору, проте його наслідки залежать від рівня сформованості «медіаграмотності». Саме інноваційне навчання дозволяє розв'язати одразу кілька завдань: розвиває комунікативні вміння й навички, допомагає встановленню емоційних контактів між учасниками процесу, забезпечує реалізацію виховного завдання, оскільки змушує працювати в команді, прислухатися до думки кожного. Використання інновацій знімає

нервові напруження, дає можливість змінювати форми діяльності, переключати увагу на основні питання.

Метою статті є дослідження особливостей застосування інноваційних методів навчання на уроках української мови.

Сучасний період розвитку суспільства потребує якісно нового рівня освіти, який відповідав би міжнародним стандартам. Оскільки вчитель відіграє в цьому процесі одну з головних ролей, то він має усвідомлювати низку завдань, які перед ним постали. Основне – це допомогти знайти себе в житті кожному учневі.

На нашу думку, однією із можливостей розв'язання проблеми пошуку шляхів підвищення пізнавального інтересу школярів до вивчення української мови є використання інноваційних технологій у навчанні. Застосування на практиці інноваційних методичних підходів дають можливість учителям рідної мови впроваджувати та вдосконалювати нові методи роботи, підвищити ефективність навчального процесу й рівень знань учнів [4, с. 319].

Слово «інновація» походить від лат. *innovatis* (*in* – в, *novus* – новий), і в перекладі означає «оновлення, новинка, зміни». Українською мовою перекладається, як «нововведення». Інноваційні технології містять такі підходи до навчання рідної мови: інтерактивні методи навчання; використання технічних засобів навчання (комп'ютерних та мультимедійних, мережі Інтернет) для контролю знань, зберігання і використання навчальних матеріалів [1, с. 10].

Інноваційна педагогічна діяльність як особливий вид творчої діяльності спрямована на оновлення системи освіти. Вона є результатом активності людини не стільки у пристосуванні до зовнішнього середовища, скільки у зміні його відповідно до особистих і суспільних потреб та інтересів. Ідучи на урок, учитель має добре знати внутрішню структуру класу та психолого-педагогічну характеристику кожного учня, бездоганно володіти предметом і методикою навчання, усвідомлювати мету й завдання, уміти забезпечувати повноцінне функціонування групового навчання. Безсумнівно,

педагог повинен пам'ятати про те, що обсяг завдань для школярів має відповідати можливостям здійснення закріплень та перевірок необхідного мінімуму знань, про рівень складності, який повинен узгоджуватися з рівнем засвоєння певного навчального матеріалу, а також про те, що складання завдань має бути диференційованим.

На відміну від звичайних уроків, метою яких є оволодіння знаннями, вміннями та навичками, уроки з використанням інноваційних методів найбільш повно враховують інтереси, нахили, здібності кожного здобувача освіти. На таких заняттях поєднується досвід традиційних уроків – сприймання нового матеріалу, засвоєння, осмислення, узагальнення, – але у незвичайних формах.

Для того, щоб залучити учнів до навчального процесу як активних учасників, варто використовувати програму **Power Point**, за допомогою якої школярі створюють презентації за результатами своєї дослідницької діяльності за змістом літературного твору, під час опрацювання мовного матеріалу. Ця ефективна форма допомагає узагальнювати, відпрацьовувати, повторювати, систематизувати і створювати нове на основі вивченого. Переваги такої роботи надзвичайні, адже зростає зацікавленість предметом вивчення, учні самі стають творцями, ініціаторами нових ідей, розвивають свої інтелектуальні здібності.

Ще одним цікавим інноваційним методом навчання є ведення блогу, що може бути реалізований за допомогою програми **Edmodo**. Edmodo – це освітня технологічна платформа, що пропонує комунікацію, співпрацю та можливість тренерської роботи для закладів загальної середньої освіти, коледжів і викладачів. Мережа Edmodo дає вчителям змогу ділитися вмістом, створювати тести, вікторини та опитування, керувати спілкуванням з учнями, колегами та батьками. Система орієнтована на вчителя: учні та їхні батьки можуть приєднатися до Edmodo тільки після запрошення.

Однак найбільшою перевагою є те, що це інтерактивний простір для учнів. Програма має інтерфейс, схожий на Facebook, але це закрыта,

захищена мережа лише для вчителів та учнів, тому ідеально підходить для застосування методу ведення блогу. Крім того, його застосування допоможе сформувати позитивне ставлення до соціальних мереж з метою вивчення української мови.

Цей метод потребує систематичності, найкраще до нього повертатися бодай один раз на місяць. Учитель створює сторінку класу на платформі, де учні висвітлюють тематичне питання шляхом дописів. Протягом уроку діти опрацьовують тему, добирають проблемні питання, активно обговорюють публікації та пишуть блог як домашнє завдання. Варто дозволяти учням самим вибирати теми для публікацій, проте настановити на вибір суспільно важливих тем. Так, поєднуючи теоретичний матеріал уроку, можна досягти розвитку соціокультурної компетентності. Наприклад, до теми «Прислівник» у 10 класі учні в блозі описують проблему забруднення планети, обов'язково використовуючи різні ступені порівняння прислівників.

Проаналізувавши працю П. Саваріна, ми виокремили цікаві та корисні, на нашу думку, інтерактивні методи навчання на уроках української мови:

- **Вправа «Чомучки»** – підготовка учнями запитань з вивченої теми, які починаються словом «чому?».

- **Вправа «Побудуй аргумент».** Виконується на підготовленому аркуші. Ця вправа сприяє формуванню вміння створювати власне висловлення, що допоможе учням при написанні творів.

- **Вправа «Намалюй ідею».** Суть полягає в тому, щоб зобразити ідею, використовуючи моделі скетчінгу, тобто своєрідне розташування тексту на фліпчартах або в зошиті [2, с. 178-215].

Також пропонуємо використовувати на уроках української мови і розроблені вправи, які допоможуть сформувати медіаграмотну особистість:

- ✓ **Метод «Створення мемів».** Мемі – це хіт, який став для дітей дуже цікавим явищем. Вони їх розглядають, аналізують, тому доцільним буде запропонувати створити мем про письменника чи мемі на конкретну тему,

яку вивчали учні. Якщо це готові меми, потрібно їх обговорити та дослідити, де правда, а де вигадка, наводячи аргументи.

✓ **Метод проєктів.** Проєкт може мати дослідницький, пошуковий, творчий (креативний), прогностичний, аналітичний та ігровий характер. Основу проєктного методу складає орієнтація на інтереси й побажання учасників. Автором проєкту як спеціального навчального завдання може бути як вчитель, так і учень (якщо він висловлює свою пропозицію). Оскільки проєкт планується та реалізується школярем самостійно або групою учнів, цей метод забезпечує сприятливі умови для активізації їхньої відповідальності, формування партнерських стосунків між виконавцями проєкту та вчителем.

✓ **Метод «Викрутка».** Дітям пропонується переглянути картинки з перекрученими реченнями. Завдання полягає в тому, щоб знайти фейкову інформацію та довести, що це фейк. Наприклад: Правда чи фейк, що іменник – це незмінна частина мови?

Ми вважаємо, що вчителям варто пропонувати учням домашні завдання, які мотивують їх до створення власної медіапродукції:

- підготувати комікси (наприклад: «Слова-супергерої»);
- створити мініфільм (анімаційний ряд);
- опрацювати за допомогою інтернет-ресурсів додаткові джерела інформації про вивчену тему;
- укласти бібліографію з теми, що вивчається, використовуючи паперові носії та мережеві ресурси;
- створити ментальну карту до теми (наприклад, до теми «Розряди числівників за значенням»).

Отже, підготувати дитину до ефективної взаємодії з медіа, навчити учнів критично мислити, інтерпретувати медіатексти, навчити не лише користуватися різноманітними медійними засобами, а й розумітися на закономірностях їхнього функціонування, особливостях технологій впливу засобів масової інформації – одне із завдань сучасного вчителя. Ми вважаємо,

що зазначені вище методи та вправи допоможуть сформувати медіаграмотних учнів, адже ці методи можна використовувати на будь-якому етапі уроку. Але ми вважаємо, що доцільно буде впроваджувати їх на таких уроках, як-от:

- урок засвоєння нових знань, умінь, навичок;
- урок застосування знань, умінь і навичок;
- урок узагальнення та систематизації знань;
- урок перевірки і корекції знань, умінь і навичок.

Підсумовуючи, можна сказати, що інноваційне навчання – це процес, який оновлює освітню систему та унеможлиблює пасивність учнів під час уроку. Новітні методи допомагають встановити партнерські взаємовідносини між вчителем та школярами, що позитивно впливає на процес засвоєння інформації та формування соціокультурної компетентності. Ми пояснюємо учням, що будь-що завжди є чієюсь репрезентацією, а тому треба не допускати, щоб діти займалися медіаторчістю без того, щоб вони навчилися аналізувати та розбиратися в темі. Аби потім не плодити неякісну медіаінформацію. Основні методи та вправи роботи з учнями, описані у статті, сприяють формуванню особистості, здатної критично сприймати інформацію, аналізувати її, адаптувати, а також допомагають відчувати себе активним творцем медіатекстів.

Література

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Київ : Академвидав, 2004. 352 с.
2. Іванов В. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник. Київ : Центр вільної преси, 2012. 362 с.
3. Саварін П. В. Підготовка майбутнього викладача технічних дисциплін до застосування медіатехнологій у професійній діяльності: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 теорія і методика професійної освіти. Луцьк, 2017. 270 с.

4. Чернова А. В. Інноваційні підходи у викладанні української мови як іноземної. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. М. Вернадського*. Серія «Філологія. Соціальні комунікації». 2012. Том 25 (64). № 1. Част. № 2. 340 с.

Гудзовська Юлія – здобувач ступеня вищої освіти магістра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: інноваційні методи навчання на уроках української мови.

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент Родюк Н. Ю.

Ірина Карнаух

ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ МАТЕРІАЛІВ У ПРАКТИЦІ ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА

Ілюстративний матеріал на уроках завжди посідав чільне місце в освітньому процесі, бо є ефективним інструментом взаємодії з учнівським колективом. Формат дистанційного навчання, усе активніше впроваджуваний в освітню практику через пандемію коронавірусу, а зараз і повномасштабну війну в Україні, спонукає до змін у формі подання та опрацювання навчальних програм та передбаченої в них інформації. Більш того, робота в конференціях на платформах Zoom або GoogleMeet, на наше переконання, є фактично беззмисловою без використання якісного візуального і не тільки супроводу. Оскільки дистанційне навчання передбачає високий рівень цифрової грамотності вчителя, процес розповсюдження мультимедійних технологій стає неминучим. Отже, цифровізація освіти є поштовхом до якісних змін у навчальному процесі.

Метою статті є опис найбільш популярних серед учительства видів мультимедіа, власного досвіду використання цих матеріалів.

Розробкою питання мультимедіа, якими користуються вчителі-словесники, займаються такі вчені: Н. Головченко, А. Кравченко, О. Семенов та ін.

Учнівські колективи, з якими взаємодіють учителі наразі, звикли до роботи з електронними носіями більше, ніж з підручниками. Тому мультимедійні матеріали в роботі вчителя-словесника є невід'ємним атрибутом більш ефективної співпраці зі школярами. Складовою життя як педагога, так і учня є смартфони, ноутбуки, комп'ютери, планшети й решта гаджетів, які покликані спростити нашу взаємодію один з одним в Інтернеті, тому ігнорувати її або не використовувати в умовах дистанційної освіти є стратегією, приреченою на програв. Формат лекції досі є найбільш розповсюдженою формою роботи, але при цьому взаємодія зі слухачами майже не можлива, а то й не передбачена. Тому використання різноманітних цифрових інструментів здатне покращити та спростити робочі будні вчителя української мови й літератури.

Насамперед маємо на меті окреслити поняття «мультимедійні матеріали». На нашу думку, це створені за допомогою комп'ютера чи телефона фото-, відео- та аудіоматеріали, графіка тощо.

У підручнику «Мультимедіа та електронні підручники у навчанні молоді цифрового покоління» йдеться про те, що принцип мультимедійного навчання полягає у використанні в дидактичній роботі технічних засобів з метою реалізації навчальних цілей, підсилення пізнавальної активності, самостійного засвоєння знань, а також розв'язання певних проблем [3, с. 70].

Результати опитування, які розміщено у вищеназваному підручнику свідчать про те, що застосування мультимедійних технологій надає переваги, а саме: сприяє активізації уваги учнів, прискоренню темпу уроків та покращенню концентрації, полегшенню розуміння, уможливленню швидшого здобуття інформації завдяки доступу до інтернету, спричиняє кращу емоційну

залученість школярів, збагачує уроки, розвиває інтерес до предмету, заохочує до самостійної роботи та виконання домашнього завдання [3, с. 73].

Спираючись на власний досвід, вважаємо за доцільне продуктивними в роботі словесників називати насамперед: флеш-картки (Quizlet, Flashcards), навчальні відео, створені вчителем, листівки, які можна застосовувати на уроках з української літератури (наприклад, ті, які стосуються біографії письменника та його подорожей чи місць, де він проживав, або ті, які дотичні до літератури рідного краю), інтерактивні карти (літературна карта області, регіону або країни, останню можна застосовувати при підготовці до ЗНО, вказавши авторів, згаданих у програмі), дидактичні картки та ігри, цифрові дошки (Jamboard, MicrosoftWhiteboard, Miro, SMART, WhiteboardFox, Padlet).

На уроках української мови доцільним є використання різноманітних таблиць і ментальних карт, зокрема, при вивченні морфології, а саме при узагальненні її в 11 класі. Яскрава картинка допоможе легше запам'ятовувати розряди займенників, особливості прикметників та інших частин мови.

Ментальні карти мають значний потенціал на уроках української літератури, позаяк спрощують повторення змісту твору, його композиції чи героїв. Окрім того, їх можна використовувати для того, аби готуватися до контрольних робіт, тобто робити короткі підсумки теми або розділу підручника в такому вигляді.

Інструментами, які допомагають учителю створювати навчальний контент, є PowerPoint, Word, окрім того для створення плакатів, листівок, колажів можна використовувати сайти VistaCreate, Canva. Остання допоможе і з вищеперерахованим, але, окрім того, її можна використовувати для створення навчальних відео завдяки широкому спектру можливостей. Матеріал можна монтувати безпосередньо на сайті або ж використовувати шаблон створення озвученої презентації. Розширити досвід взаємодії та створити більш якісні матеріали допоможе інтерактивний підручник, розробку якого можна здійснити за допомогою сайту BookCreator.

Що стосується останнього, тобто створення електронних підручників, то вони можуть бути: статичними (перформатування звичайного підручника у електронний варіант), з мультимедійними елементами (подібний до попереднього, але дає можливість вчителю використовувати не весь матеріал, а якісь окремі частини), власне мультимедійний (збагачений анімаціями, симуляціями і т. ін.), інтерактивний (передбачає виконання вправ, збагачений симуляціями та анімованими елементами, забезпечує можливість працювати в самому підручнику за допомогою електронного носія), розумний підручник (гнучкий інструмент, який учитель може модифікувати під себе: змінювати порядок (прим. розділів чи вправ), доповнювати додатковими матеріалами).

Отже, мультимедіа дозволяють зробити урок цікавішим, співпрацю вчителя та учнів ефективнішою, зацікавити школярів, спростити сприймання матеріалу та покращити умови дистанційного навчання. Різноманіття та розвиток технологій вимагає від учителя постійного розвитку, але в той же час є допоміжним інструментом у роботі педагога.

Література

1. Domagała-Zyśk, E. Zdalneuczeniesie i nauczanie a specjalne potrzeby edukacyjne. Z doświadczeń pandemii Covid-19. Wydawnictwo Episteme, 2020.

URL:

https://repozytorium.kul.pl/bitstream/20.500.12153/1376/1/Zdalne_uczenie_si%C4%99_repozytorium.pdf

2. Opoka, J. Multimedia w edukacji. *Studia i materiały Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej*. 2008. Vol. 10. № 1 [17]. P. 120-129. URL:

<https://agro.icm.edu.pl/agro/element/bwmeta1.element.agro-article-6d4941a4-7944-4195-a15a-7f5cbe247bf0>

3. Piotrowska I. Multimedia i e-podręczniki w kształceniu łodzkiej pokolenia cyfrowego. *Technologie informacyjno-komunikacyjne w kształceniu geograficznym. Założenia teoretyczne. Diagnoza wykorzystania. Prace Komisji Edukacji Geograficznej PTG*, 2015. № 4. P. 67-85.

4. Радченко І. Майстер-клас : мультимедійні жанри. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2008. № 10. С. 9-17.

Карнаух Ірина – здобувач ступеня вищої освіти магістра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: використання мультимедіа на уроках словесності.

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент Родюк Н. Ю.

Дарія Кислиця

**ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КОЛЕКТИВНО-ГРУПОВОГО НАВЧАННЯ
НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 6 КЛАСІ
ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ**

Уроки української мови – це сумлінна, науково організована й результативна праця всіх учнів у взаємодії з учителем, яка розвиває творчі здібності школярів; сприяє здобуванню знань дітьми самостійною роботою думки; диференціює та індивідуалізує процес навчання; стимулює роботу з додатковою літературою; розвиває аналітичне мислення, вміння робити узагальнення; формує в учнів навички самооцінки та самоконтролю своєї освітньої діяльності.

Інтерактивне навчання – це цікавий та перспективний напрямок педагогіки, який сприяє створенню ситуацій психологічної єдності в класі, забезпечує можливість самовираження особистості кожного, активізації пізнавальної діяльності школярів [1, с. 5].

Одним із кроків підвищення ефективності уроків української мови є впровадження разом із традиційними методами навчання інтерактивних технологій. Провідною ідеєю розробки є використання інтерактивних технологій на уроках української мови, які включають в себе чітко спланований очікуваний результат навчання, окремі інтерактивні методи і прийоми, які активізують пізнавальну діяльність учнів.

Актуальність дослідження. Модернізація освітнього процесу на сучасному етапі сприяє формуванню та розвитку творчої особистості, спроможної повноцінно реалізуватись у житті. Ефективними вважають уроки з використанням інтерактивних технологій навчання, які активізують пізнавальну діяльність учнів. Вирішення актуальних проблем сьогодення потребує радикальних змін у методиці навчання, що неможливе без озброєння вчителів конкретними методиками та технологіями.

Мета дослідження полягає в розгляді та аналізі використання інтерактивних технологій колективно-групового навчання на уроках української мови в 6 класі як засобу активізації пізнавальної діяльності учнів.

Стан досліджень. Праці вітчизняних науковців, які приділили увагу дослідженню інтерактивних методів навчання: Л. Варзацька, Р. Балан, О. Вербило, Л. Кратасюк, М. Олійник, М. Пентилюк, О. Пометун, Л. Пироженко; І. Єрмаков, Д. Пузжов, Г. Несен, І. Родигіна, Л. Сохань (компетентнісний підхід до навчання), О. Пехота, Т. Гришина (освітні технології) тощо.

Виклад матеріалу. Термін «інтерактив» прийшов до нас з англійської мови від слова «interact», де «inter» – взаємний і «act» – діяти. Таким чином, інтерактивний – здатний до взаємодії, діалогу [3, с. 4]. Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну передбачену мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен здобувач освіти відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. Таке навчання передбачає роботу в парах, трійках, малих і великих групах, навчальні ігри, дискусії тощо.

При використанні інтерактивних методів, як правило, моделюються реальні життєві ситуації, пропонуються проблеми для спільного вирішення, застосовуються рольові ігри, тому такі методи сприяють формуванню в здобувачів освіти вмінь і навичок, виробленню їхніх власних цінностей, створюють атмосферу співпраці, творчої взаємодії в навчанні.

Інтерактивне навчання – це навчання в режимі діалогу, під час якого відбувається взаємодія учасників педагогічного процесу з метою взаєморозуміння, спільного вирішення навчальних завдань, розвитку особистісних якостей учнів [3, с. 10].

Упроваджувати інтерактивні технології на уроках української мови потрібно задля формування освіченої, творчої особистості школяра, становлення його фізичного та морального здоров'я. Адже забезпечення пріоритетного розвитку людини – це основне завдання, яке стоїть перед закладом освіти. У зв'язку з цим основна мета вчителів-словесників полягає у сприянні мовленнєвому розвитку здобувачів освіти, які б уміли змістовно, зв'язно та стилістично грамотно висловлювати свої думки. Навчання як потужний освітньо-культурний чинник має бути спрямоване на розкриття внутрішніх ресурсів особистості учня, виявлення вже закладених у ньому потенційних можливостей [4, с. 36]. Ефективність навчання залежить від уміння вчителя обрати метод чи прийом навчання в конкретних умовах для кожного уроку, застосувати оптимальні педагогічні технології, які б проектували кінцеві якості особистості.

Потрібно надавати перевагу тим методам, які звернені до свідомості й активності школярів у навчанні. Саме інтерактивне навчання, як різновид активного, має свої закономірності, особливості.

Сучасні методики навчання української мови великого значення надають розвитку усного та писемного мовлення, мовленнєвій культурі особистості. Комунікативно-діяльнісний підхід передбачає орієнтацію уроку на мовлення та мову як засіб спілкування й пізнання. Реалізувати комунікативну діяльність на уроці допоможе робота в групах, де учні роблять

перші кроки до толерантного спілкування, де виховується повага до особистості, виробляється вміння цінувати думку однокласників, переконливо доводити свою думку, виявляти наполегливість в обстоюванні своєї позиції [5, с. 34].

На різних етапах процесу взаємопов'язаного навчання мови й мовлення доцільно використовувати саме інтерактивні методи навчання. На початковому етапі – це ознайомлення з поняттям, активізації виучуваних форм варто застосовувати фронтальну форму організації навчальної діяльності учнів. Так школярі вчаться спостерігати, порівнювати, зіставляти певні мовні явища. Колективне спілкування сприяє взаємопорозумінню, адже «мальовничість слова» майстра надихає на співпрацю, яка дає радість та задоволення.

На етапі закріплення, корекції, контролю, узагальнення розширюється уявлення про лексичне значення слова, його сполучуваність, функціональну роль, розвивається вміння добирати мовні засоби з огляду на ситуацію. Парна та групова робота допоможе розв'язати певну проблему, дійти спільного висновку, обґрунтувати рішення. Спілкуючись у групі, учень не тільки вчиться сам, а й учить інших. Тут спостерігається високий рівень обміну інформацією, надається можливість висловитися кожному, створюючи діалогічне мовлення. Робота в малих групах будується на принципах рівноправності.

На етапі застосування здобутих мовних знань розвиваються комунікативні вміння створювати тексти різних типів. Підвищений інтерес до знань спонукає школярів самостійно розвивати свої вміння, знаходити цікаву інформацію з теми, а також, розкриває внутрішній потенціал кожної дитини.

До технологій колективно-групового навчання належать інтерактивні технології, що передбачають одночасну спільну (фронтальну) роботу всього класу, тому правильним та логічним буде застосування таких методів та прийомів, які вчитель може застосовувати в 6 класах.

- **Обговорення проблеми в загальному колі.** Це загальновідома технологія, яка застосовується, як правило, у комбінації з іншими. Її метою є пояснення певних положень, привертання уваги учнів до складних або проблемних питань у навчальному матеріалі, мотивація пізнавальної діяльності, актуалізація опорних знань тощо.

- **Мікрофон.** Різновидом загальногрупового обговорення є технологія «Мікрофон», яка надає можливість кожному сказати щось швидко, по черзі, відповідаючи на запитання або висловлюючи свою думку чи позицію.

- **Незакінчені речення.** Робота за такою методикою дає присутнім змогу долати стереотипи, вільніше висловлюватися щодо запропонованих тем, відпрацьовувати вміння говорити коротко, але по суті й переконливо.

- **Навчаючи – учусь.** Цей метод використовується при вивченні блоку інформації або при узагальненні та повторенні вивченого. Він дає можливість учням взяти участь у передачі своїх знань однокласникам. Використання цього методу підвищує інтерес до навчання.

- **Ажурна пилка («Мозаїка», «Джигсо»).** Ця технологія використовується для створення на уроці ситуації, яка дає змогу школярам працювати разом для засвоєння великої кількості інформації за короткий проміжок часу.

- **Аналіз ситуації.** Технологія вчить учнів ставити запитання, відрізняти факти від думок, виявляти важливі та другорядні обставини, аналізувати та приймати рішення.

- **Вирішення проблем.** Метою застосування такої технології є навчити учнів самостійно вирішувати проблеми та приймати колективне рішення.

- **«Дерево знань».** Перед школярами знаходиться «дерево знань» (гілочка). На ньому висять плоди – запитання різної складності. Кожна група по черзі зриває і дає відповіді на одне запитання. Перед тим, як дати відповідь, школярі можуть порадитися із представниками своєї групи.

Приклади запитань:

➤ Що таке прикметник? (приклад)

- На які питання відповідає прикметник?
- Які є розряди прикметників?
- Які є ступені порівняння прикметників?
- За чим змінюється прикметник?
- Чим виступає в реченні прикметник?

• **«Кола на воді».** Клас ділиться на 5 чи 6 груп. Кожна група вибирає картку зі словом (стіна, квітка, сонце, місяць, папір), записують на аркуші стовпчиком. На кожну букву добираються інші слова, до слів – речення. На основі отриманих результатів складають оповідання, історію, казку, вірш. На проведення цієї гри відводиться 10 хвилин.

Наприклад:

С – сніжок – настав ранок – прокинулась сніжинка.

Т – танок – закружляла у веселому танку.

І – іній – іній уклав усе навкруги.

Н – небо – небо посилало сонячне проміння.

А – акація – сніжинка сіла на акацію перепочити.

• **«Мозкова атака»** – це відома інтерактивна технологія колективного обговорення, що широко використовується для вироблення кількох вирішень конкретної проблеми. Мозковий штурм спонукає учнів проявляти уяву та творчість, дає можливість їм вільно висловлювати свої думки. Наприклад: школярі висловлюють думки щодо вживання розділових знаків у вписаних реченнях.

Під час опрацювання розділу «Повторення, узагальнення та поглиблення вивченого в 5 класі» шестикласники повинні пригадати, а інколи й вивчити будову словосполучення, речення, будувати речення зі звертаннями, вставними словами, однорідними членами речення, із простого речення будувати складне. Щоб учні виявили бажання все це знати і розуміти, на допомогу приходять саме інтерактивні методи, розвивається взаємопідтримка та взаємовідповідальність, коли слабші школярі стараються, працюючи в групах, не підвести своїх одногрупників.

Наприклад, відновити речення, доповнюючи його однорідними членами; накреслити схеми речень з узагальнювальними словами.

Моя мати перша в світі навчила мене любити ..., легенький ранковий ..., п'яний ..., м'яту, маковий ..., осінній ... і ...

... і ... завжди є на столі українця.

Барвінок є символом ... та ...

Також, разом з учнями можна створити папку «Швидка літературознавча допомога», у якій в алфавітному порядку будуть розташовані у файлах терміни, які можна швидко знайти. Це допомагає дітям вчитися самостійно укладати словничок і швидко орієнтуватися в інших словниках. Крім того, зі школярами можна заводити й домашні «Словники літературознавчих термінів», що будуть поповнюватися ними протягом навчання не тільки в 6 класі, а й надалі.

Отже, інтерактивні технології охоплюють чітко спланований очікуваний результат навчання, окремі інтерактивні методи і прийоми, що стимулюють процес пізнання, а також умови й процедури, за допомогою яких можна досягти запланованих результатів. Технології колективно-групового навчання можуть використовуватися для досягнення будь-якої дидактичної мети: засвоєння, закріплення, перевірка знань тощо. Усі діти в класі мають можливість говорити, висловлюватися. Саме цей вид роботи дає час школярам подумати, обмінятися ідеями, озвучити свої думки перед класом. Застосовані методи на уроці української мови в 6 класі сприяють розвитку навичок спілкування, вміння висловлюватися, критично мислити, переконувати та вести дискусію.

Література

1. Баханов К. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі : монографія. Запоріжжя : Просвіта, 2000. 160 с.

2. Гайдар О. Інтерактивні методи навчання в роботі словесника. URL: <https://vseosvita.ua/library/statta-interaktivni-metodi-navcanna-v-roboti->

slovesnika-327890.html

3. Пересунько Т. Інноваційні технології навчання у розвитку творчих здібностей на уроках української мови та літератури. URL: <https://urok.osvita.ua/materials/mova/836>

4. Пометун І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібник. Київ, 2004. 192 с.

5. Ушакова І. Інноваційні технології навчання у розвитку креативності на уроках української мови URL: <http://metodportal.net/node/4499>

6. Ярошенко О. Групова навчальна діяльність школярів. Теорія і методика. Київ, 1997. 193 с.

Кислиця Дарія Анатоліївна – здобувач ступеня вищої освіти бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: використання інтерактивних технологій на уроках української мови.

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент Родюк Н. Ю.

Тетяна Пшемиська

ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІКОДОВИХ ТЕКСТІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 6 КЛАСІ

Полікодовий текст як особливий тип висловлювання став важливим методом навчання української мови в сучасній практиці. Цей факт обґрунтовується актуальністю принципу наочності. Так, присутність візуалізованих матеріалів на уроках української мови зумовлює зацікавленість темою, дає уявлення про предмет чи явище дійсності, що створюються у

процесі мислення за підсумками сприйняття. Принцип наочності може знайти своє застосування також на уроках узагальнення та закріплення вивченого матеріалу. Візуальні елементи в тексті посилюють вплив та приковують увагу, а також створюють емоційний образ вивченого.

Креолізовані тексти на уроці української мови є неабияким джерелом інформації, а також засобом, за допомогою якого стає можливим формувати різні компетенції учнів. Цим пояснюється **мета дослідження** – вивчення ефективності, продуктивності та перспективності роботи з полікодовими (креолізованими) текстами на уроках української мови.

У сучасній лінгвістиці креолізований текст розглядається як полікодовий текст, що складається з двох компонентів – вербального (сам текст) та візуального (зображення, рідше – анімація, музичний супровід тощо). Серед можливих способів візуалізації найчастіше використовують фотографії, малюнки, інфографіку, фотоколажі, діаграми, графіки, схеми, зображення, карти та ін. [1]. Традиційно на уроках української мови використовуються зображення, які виконують роль стимулу: школярі з урахуванням сприйняття візуального складника повинні за завданням вчителя використати певні слова, побудувати словосполучення та речення певної структури, скласти зв'язний текст. Предметна картинка, наприклад, полегшує дітям процес фонетичних спостережень над звуковим складом, дозволяє зробити легшим аналіз складу слова, привертає увагу до звуків. Таким чином, працюючи з малюнком дитина створює полікодовий текст.

Важливо відзначити, що у процесі навчання української мови необхідно пропонувати завдання, які супроводжувалися б ілюстративним матеріалом, оскільки такий спосіб передачі інформації учням допомагає мотивувати їх до навчання, розвиває пам'ять та творчу уяву. Але слід брати до уваги відповідну подачу креолізованих текстів і при підготовці до уроку із залученням цього виду діяльності, важливо звернути увагу на вікові особливості школярів і стиль оформлення таких текстів. Використання ілюстрацій на уроці допомагає краще заглибитись у завдання, забезпечує

достовірність інформації, а також передбачає комунікативну спрямованість навчання.

Безперечні властивості полікодових (креолізованих) текстів, які характерні для багатьох видів наочних засобів навчання, виступають унікальним інструментом для активізації та формування знань, умінь і навичок. При цьому креолізований текст – це не джерело готових знань, оскільки він змушує учнів самостійно вичленовувати, трактувати інформацію та робити висновки, активізуючи різновидову діяльність. Створення диференційованих завдань, підбір тем близьких та цікавих школярам, прогнозування успішної ситуації для кожного учня при роботі з креолізованими текстами залучають до встановлення позитивного емоційного фону на занятті, що сприяє зміцненню мотивації до вивчення української мови, внаслідок чого підвищується якість засвоєння навчального матеріалу. Однак при цьому слід зауважити, що, відповідно до авторської концепції матеріалу, що розглядається (наприклад, навчального), семіотичні системи, що породжують креолізований текст, можуть також включатися аудіальні, атрибутивні та інші знакові одиниці [3].

У методиці навчання креолізований текст виконує певні функції:

1) освітня – використання вербальних та невербальних елементів креолізованого тексту сприяє найкращому засвоєнню навчального матеріалу.

2) інформаційна – креолізовані тексти є джерелом інформації про культуру та традиції, а також сприяють кращому розумінню цього матеріалу у вигляді наочності.

3) контрольна – реалізується під час виконання різних завдань після вивчення певного матеріалу із використанням невербальних компонентів.

4) виховна – формуються моральні норми, переконання, а також толерантне ставлення до всього, що нас оточує.

Багато лінгвістів зазначають, що охарактеризовані функції креолізованого тексту будуть реалізовані лише за грамотного введення їх у навчальну діяльність.

Концепція автора креолізованого тексту є повністю реалізованою і не викликає особливих інтерпретаційних труднощів за умови правильної комбінації знаків незалежно від обсягу тексту. Такі тексти у навчально-методичних матеріалах називають коміксами. Цей вид текстів цілком вважається креолізованими, оскільки у ньому візуальний компонент переважає над вербальним. У процесі навчання комікс слід розглядати як автентичний текст, завдяки якому відбувається ознайомлення з більш сучасною культурою та за допомогою нього в учнів розвиваються навички мовленнєвого здогаду, виникає інтерес до виконання післятекстових завдань, що дозволяє учням швидше знаходити необхідну інформацію, а також формуються комунікативні компетенції.

Наприклад, у 6 класі при вивченні фразеології можна подати учням комікс для візуалізації крилатого вислову, а саме продемонструвавши історію, в якій один з героїв сприймає фразеологізм в прямому значенні, а інший – пояснює значення та радить звернутися до відповідного словника. Або ж цей комікс розрізати на декілька частин і відповідно запропонувати учням зібрати його, щоб вийшла логічно побудована історія. А також можна допуститися певних пропусків у словесній частині комікса, щоб учні могли самостійно його заповнити. Таким чином, навчальний матеріал буде більш зрозумілий, якщо візуалізуватиметься, тому є необхідним упровадження у навчально-методичні комплекти для навчання української мови креолізованих текстів [4, с. 129-151]. Способи використання креолізованих текстів у системі занять з української мови є невід'ємним компонентом сучасної методики навчання, оскільки ці матеріали успішно вирішують проблему підвищення ефективності освітнього процесу. Адже, поєднуючи в собі візуальні компоненти, які взаємодіють з вербальними, вони відтворюють нову для учня картину світу, доповнюють шкалу цінностей та формують естетичні ідеали. Використання цих текстів у процесі навчання української мови дає можливість знижувати рівень втоми в учнів, а завдяки зміні діяльності – керувати їхньою увагою.

Отже, можна дійти висновку, що креолізований текст сприяє зануренню дітей в емоційно сприятливу ситуацію, створює умови для оптимального розуміння змісту навчального матеріалу. Введення такого засобу навчання в освітній простір не лише підвищує інтерес до вивчення, а й забезпечує усвідомлене осмислення та закріплення нових знань, стимулює пізнавальну діяльність, створює позитивну емоційну атмосферу, дозволяє сконцентрувати увагу на головному, розвиває мислення, довготривалу пам'ять та естетичний смак, сприяє вирішенню освітніх, розвивальних, практичних і виховних завдань.

Процес засвоєння навчального матеріалу відбувається продуктивніше, оскільки в учнів виникає чуттєвий образ того, що вивчається, який безпосередньо пов'язаний з роботою слухового та зорового аналізаторів, що особливо важливо у процесі освіти. Створення креолізованого тексту належить до структурної організації мовної діяльності, тому інформація має бути багатого змістом та правильно згрупованою, що допомагає, серед іншого, подолати інформаційне навантаження.

Література

1. Завадська О. В. Феномен креолізованого тексту: актуальна проблема сучасних лінгвістичних досліджень. *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. праць ХНПУ ім. Г. Сковороди*, 2016. № 43. С. 163-169.

2. Івасишин М. Р. Шрифт як паралінгвістичний засіб у коміксах. *Сучасні філологічні дослідження: комунікативно-культурний аспект*. 2017. С. 62-65.

3. Нікітіна А. В. Полікодові тексти як лінгводидактичні засоби навчання. *Наукові записки Бердянського держ. пед. ун-ту. Педагогічні науки* : зб. наук. праць. Бердянськ, 2015. Вип. 3. С. 219-223.

4. Glanberg M., Langston W. Comprehension of illustrated text: Pictures help to build mental models. *Journal of Memory and Language*. 1992. № 31, № 2. P. 129–151.

Пшемиська Тетяна – здобувач ступеня вищої освіти бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: інноваційні технології навчання на уроках української мови.

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент Родюк Н.Ю.

Марина Швець

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ОПРАЦЮВАННЯ ДИСКУСІЙНИХ ПИТАНЬ ДЛЯ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Сьогодні педагогічні інновації пов'язані із застосуванням інтерактивних методів у освітній діяльності вчителя. Науковці, вчителі-новатори вважають, що в центрі уваги сучасної освіти мають бути не стільки навчальні предмети, скільки способи мислення й діяльності школяра. Тобто необхідно навчити дитину критично мислити, розв'язувати складні проблеми шляхом аналізу обставин і відповідної інформації, зважувати й ураховувати альтернативні думки, приймати виважені рішення, дискутувати, спілкуватися з іншими людьми. Тому для науковців, учителів ця тема залишається актуальною.

Питання про впровадження інтерактивних технологій було згадано у працях О. Пометун, Л. Пироженко, Н. Мурадової, В. Гузєєва та інших.

Мета статті – з'ясувати вплив технологій опрацювання дискусійних питань на розвиток критичного мислення школярів на уроках української мови.

Інтерактивні технології – це порівняно новий, творчий, цікавий підхід до організації освітньої діяльності учнів. Сутність цих технологій полягає в

тому, що навчання відбувається шляхом активного залучення всіх школярів до процесу пізнання.

О. Пометун та Л. Пироженко, автори науково-методичного посібника «Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання», пропонують класифікацію інтерактивних технологій, яка базується на врахуванні мети уроку та форм організації освітньої діяльності учнів. Ними виділяються чотири групи інтерактивних технологій:

1. Інтерактивні технології кооперативного навчання.
2. Інтерактивні технології колективно-групового навчання.
3. Технології ситуативного моделювання.
4. Технології опрацювання дискусійних питань [5, с. 27].

Упровадження у практику технології дискусійних питань сприяє розвитку критичного мислення, дає можливість визначити власну позицію, формує навички відстоювати свою думку, поглиблює знання з обговорюваної теми.

Розгляньмо конкретніше основні технології опрацювання дискусійних питань і наведемо приклади їх використання на уроках української мови.

Основні технології опрацювання дискусійних питань:

1. «Метод «Прес».
2. «Займи позицію».
3. «Зміни позицію».
4. «Неперервна шкала думок».
5. Дискусія.

Навчати учнів дискутувати варто з технології «Метод «Прес». Її застосовують під час обговорення дискусійних питань та під час проведення вправ, у яких необхідно чітко зайняти свою позицію, довести свою точку зору. Цей метод вчить учнів виробляти й формулювати аргументи, висловлювати думки з дискусійного питання у виразній і стислій формі, переконувати інших. Так, під час вивчення однорідних членів речення в 5-му

класі можна запропонувати дітям відповісти на поставлене запитання відповідно до поданої послідовності:

1. Висловіть свою думку, поясніть, у чому полягає ваша точка зору (*Я вважаю, що... .*).

2. Поясніть причину появи цієї думки, тобто на чому ґрунтуються докази (*... тому що... .*).

3. Наведіть приклади, додаткові аргументи на підтримку вашої позиції, назвіть факти, що ілюструють ваші докази (*..., наприклад, ...*).

4. Узагальніть свою думку, зробіть висновок (*Таким чином ... .*).

Отже, міркування набуває такого вигляду:

– Я вважаю, що ці члени речення є однорідними, тому що вони, відповідають на одне й те саме питання, наприклад, Україна – незалежна, суверенна держава. Таким чином, однорідні члени залежать від одного й того ж слова.

Метод «Займи позицію» корисний на початку роботи з дискусійними питаннями. Він використовується на початку уроку для демонстрації розмаїття поглядів на проблему, що вивчатиметься, або після опанування учнями певною інформацією з проблеми і усвідомлення ними можливості протилежних позицій щодо її вирішення [5, с. 51].

Розглядаючи протилежні позиції з дискусійного питання, школярі:

- знайомляться з альтернативними поглядами;
- прогнозують, які наслідки будуть мати індивідуальні позиції і рішення для суспільства, для окремих людей;
- на практиці використовують уміння захищати власну позицію;
- вчаться вислуховувати інших;
- отримують додаткові знання з теми [5, с. 51].

Наприклад, в 6 класі при вивченні теми «Групи прикметників за значенням» кожен учень витягує аркуш з написаним на ньому прикметником. На дошці – в різних місцях – аркуші з написами: «якісні», «відносні»,

«присвійні». Кожен школяр має підійти до відповідного аркуша, назвати свій прикметник і обґрунтувати свій вибір.

Технологія «Зміни позицію» є подібною до – «Займи позицію». Вона також дозволяє обговорити дискусійні питання за участі всіх учнів. Метод дозволяє стати на точку зору іншої людини, розвивати навички аргументації, активного слухання і т.д. [5, с. 52].

«Неперервна шкала думок» – ще одна з форм обговорення дискусійних питань. Найчастіше використовується ланцюг питань-відповідей.

За «Новим тлумачним словником української мови», дискусія – це широке публічне обговорення якого-небудь спірного питання: диспут, полеміка, словесний бій [4].

При плануванні дискусії вчитель повинен враховувати кілька важливих моментів: час, необхідний для проведення дискусії, його узгодженість з іншими видами роботи під час навчального заняття; місце, яке має давати можливість здійснювати всі необхідні пересування учнів і створювати оптимальні умови для обговорення школярами проблеми і стеженням за його перебігом рештою дітей; матеріали, необхідні для роботи учнів та наочного подання її результатів; письмові інструкції щодо способу виконання завдання; вміння школярів працювати в групі. Протягом усієї роботи груп учитель тримає в полі зору три основних моменти: мета, від якої під час дискусії не слід відхилитися; час, якого слід дотримуватися, щоб встигнути реалізувати визначену мету; підсумки, які треба підбити, аби не втратити сенс самої дискусії [5, с. 54].

Для прикладу, учням 10-го класу можна запропонувати дискусію на тему «Мовна мода – це добре чи погано?».

Дискусія дає прекрасну нагоду виявити різні позиції з певної проблеми або з суперечливого питання. Для того, щоб дискусія була відвертою, необхідно створити в класі атмосферу довіри та взаємоповаги. Тому бажано знати правила культури ведення дискусії. Учням можна запропонувати такі правила:

1. Говоріть по черзі, а не всі одночасно.
2. Не перебивайте того, хто говорить.
3. Критикуйте ідеї, а не особу, що їх висловила.
4. Поважайте всі висловлені думки (точки зору).
5. Не смійтеся, коли хтось говорить, за винятком, якщо хтось жартує.
6. Не змінюйте тему дискусії.
7. Намагайтесь заохочувати до участі в дискусії інших.

Ці правила можна доповнювати, приймати їх після обговорення та дотримуватися під час проведення дискусій.

Умови успіху дискусії: готовність учасників до відстоювання власної думки; наявність у кожного учасника чітких тез щодо своєї позиції, точної постановки завдань; спрямування дискусії на з'ясування проблеми, а не на «змагання» її учасників; відсутність нівелювання протилежних поглядів; зрозумілість дискусійних зауважень; утримання від коментування думок учасників [1, с. 40].

Звісно, не всім учителям легко застосовувати інтерактивне навчання. Проте його використання дає можливість фахово зростати, змінювати себе, навчатися разом з учнями. Вже після кількох уроків педагог зможе відчутти, як змінилося ставлення до нього школярів, а також сама атмосфера в класі – і це посприє додатковим стимулом до роботи з інтерактивними технологіями. Зокрема, з технологіями опрацювання дискусійних питань, які дають можливість учням під час уроку української мови навчитися формулювати й висловлювати свою думку із суперечливого питання аргументовано в чіткій та стислій формі, чути й розуміти співрозмовника і, зрештою, поглибити знання з обговорюваної теми.

Література

1. Волкова Н. П. Інтерактивні технології навчання у вищій школі: навч.-метод. посібник. Дніпро : Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 360 с.

2. Зайцева В. В., Яремчук Н. С. Дискусія як засіб комунікативної взаємодії учнів на уроках української мови. *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвузівськ. зб. наук. праць молодих учених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич : Гельветика, 2020. Вип. 29. С. 163–170.

3. Максимюк С. П. Педагогіка : навч. посібник. Київ : Кондор, 2005. 667 с.

4. Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. / укладачі: В. Яременко, О. Сліпушко. Київ : Видавництво «Аконіт», 2008. 2714 с.

5. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : навч.-метод. посібник. Київ : Видавництво «А.С.К.», 2004. 192 с.

6. Семчук Д. Творчо-дослідницькі та інтерактивні технології навчання на уроках української словесності: метод. посібник. Тернопіль : Підручники і посібники, 2007. 144 с.

Швець Марина – здобувач ступеня вищої освіти бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: сучасні інтерактивні технології навчання на уроках української мови.

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент Родюк Н. Ю.

Розділ 2. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Віта Безпалько

ДИДАКТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ БЛОГІВ УЧИТЕЛІВ- СЛОВЕСНИКІВ ВІННИЧЧИНИ В СИСТЕМІ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ

На сучасному етапі навчання одним із ключових моментів реформи освіти в Україні є формування в учнів навичок роботи з інформаційно-комунікативними технологіями, самостійного пошуку, обробки та виділення потрібної інформації. Тому, що основним джерелом інформації все частіше стає Інтернет, де серед послуг мережі й сервісів онлайн-навчання важливу роль відіграють блоги.

Варто зацентувати увагу на тому, що сучасні інформаційні технології дають змогу підвищити та вдосконалити ефективність освітнього процесу. Саме тому, використання комп'ютера, як засобу підвищення ефективності навчального процесу в сучасних умовах набуває все ширшого розповсюдження. Кожен викладач прагне використовувати в освітній діяльності електронні засоби навчання, що дозволяє досягнути більших успіхів у розв'язанні цілого ряду завдань, зокрема таких, як: забезпечення інтерактивності, наочності, щільності, повного систематичного контролю й об'єктивності контролю успішності, самостійності та індивідуальності навчального процесу [7].

Спостерігаючи, ми можемо зрозуміти, що дедалі частіше порушуються питання про використання блогів у професійній підготовці педагогів. Важливість блогів, їх впровадження в систему сучасної освіти й інші аспекти залишаються дискусійними й потребують більш поглибленого вивчення – це, насамперед, такі, як роль освітніх веб-сторінок, веб-сайтів і блогів у

дистанційному навчанні учнів, їх наповнення, підтримка та готовність учителя літератури системно й методично грамотно впроваджувати в практику елементи неформальної та інформальної освіти.

Мета статті полягає в аналізі дидактичних можливостей блогів учителів-словесників Вінниччини в системі літературної освіти.

Відзначаємо те, що термін «блог» був введений в 1998 р. Дж. Баджером [9]. Науковець наголошував про те, що блог – це сторінка, у якій були поєднанні найцікавіші, на думку блогера, веб-сторінки.

Аналіз використаних джерел дає нам можливість зіставити класифікацію блогів за різними ознаками (рис. 1.):

Рис. 1. Узагальнена класифікація блогів

Саме доступність блогу викликає інтерес багатьох дослідників, які розглядають його, як варіант особистого освітнього простору. Для блогу властивий зворотний порядок запису, відомості про останні (найновіші) записи публікуються вгорі. Функціонування та ведення блогу уможливує доступ до мережі Інтернет та бажання представляти власні дидактичні та методичні матеріали. Зазвичай, автором записів у блозі є одна людина, яку називають блогером. Автори декількох блогів часто об'єднуються у соціальну

мережу, відстежують записи та залишають відгуки й замітки на полях чужих щоденників. Для підтримки спілкування з учнями на сторінках блогу педагоги мають можливість розміщувати гіперпосилання на сервіси, що здійснюють таку підтримку чи використовують можливості вбудованих додатків – гаджетів.

Сучасні умови реформування освіти в Україні потребують від педагога постійного самовдосконалення, оскільки можливість безпосередньо використовувати досягнення технічного прогресу є запорукою успіху в освітній діяльності. Саме тому, вчителі-словесники застосовують такі ІКТ, як персональний блог.

Серед блогів вчителів-словесників Вінниччини відзначаємо такі блоги:

- блог учителів української мови та літератури КЗ «НВК: ЗШ І-ІІІ ступенів – гімназія №6 ВМР» [1];
- блог вчителя української мови та літератури Л. Кулини [2];
- блог учителя української мови та літератури Г. Лисюк [3];
- блог учителя української мови та літератури О. Омелянчик [4];
- блог учителя української мови і літератури Л. Похилько [5].

Проведемо порівняльну характеристику цих блогів за критеріями: тип веб-сайту за визначенням автора; за визначенням науковців Г. Ткачука [8]; презентація досвіду; методичний супровід навчання та розвиток учня-читача; зручність навігації у блозі; наявність мультимедійних засобів; готовність до обміну та спільної роботи; мережева культура, етикет, авторське право; цікавість дизайну (табл. 1).

Таблиця 1.

Порівняльна характеристика блогів вчителів-словесників

Вінниччини*

Критерії для порівняння	Блог вчителя-словесника Вінниччини				
	КЗ «НВК: ЗШ І-ІІІ ступенів - гімназія №6 ВМР»	Кулина Л. М.	Лисюк Г. Л.	Омелянчик О.М.	Похилько Л. В.

Тип веб-сайту за визначенням власника	блог	блог	блог	блог	блог
Тип веб-сайту за критеріями Г. Ткачука [8]	Комбінований веб-журнал	Персональний сайт	Персональний сайт	Персональний сайт	Персональний сайт
Презентація досвіду	Візитна карта, опис досвіду, конспекти уроків, методична діяльність, нагороди	Науково-методична діяльність, опис досвіду, інформація для учнів	Візитна карта, опис досвіду, методична робота	Візитна карта, портфоліо, науково-методична діяльність, заходи, досягнення, архів, сценарії до свят, розробки уроків	Науково-методична діяльність, опис досвіду, позакласна робота
Методичний супровід навчання та розвиток учня-читача	Методичні рекомендації, конспекти уроків, теоретичний матеріал та практичні завдання, позакласні заходи, показові уроки, готуємося до ЗНО, олімпіади, новини, дистанційне навчання	Конспекти уроків, методичні вказівки, практичні завдання, база ресурсів, інтерактивні вправи, зміни в правописі, інтерактивні сучасні ігри, лайдаки, корисна інформація, готуємося до ЗНО, олімпіади, новини, дистанційне навчання	Конспекти уроків, виховні заходи на карантині, хмарні сервіси, нормативна база загальної середньої освіти, готуємося до ЗНО, олімпіади, новини, дистанційне навчання	Конспекти уроків, самоосвіта, корисні поради, поради батькам, поради учням, готуємося до ЗНО, олімпіади, новини, дистанційне навчання	Програми та календарне планування, конспекти уроків, практичні завдання, готуємося до ЗНО, бібліотека, рекомендована література, олімпіади, новини, дистанційне навчання
Зручність навігації по блозі	Зручно та зрозуміло + покликання на блоги учителів кафедри	Зручно та зрозуміло	Зрозуміло, але не зручно	Зручно та зрозуміло + є вікно «Пошук»	Зрозуміло, але не зручно
Наявність мультимедійних засобів	Аудіо та відеоматеріали програмових творів	Наявність відеоматеріалів	Відео до уроків	Кінозал для учнів	Мало відеоматеріалів
Готовність до обміну, спільної роботи	Немає коментарів, обговорень в коментарях, відповіді на коментарі колег	Наявність коментарів, обговорень в коментарях, відповіді на коментарі колег	Немає коментарів, обговорень в коментарях, відповіді на коментарі колег	Немає коментарів, обговорень в коментарях, відповіді на коментарі колег	Наявність коментарів, обговорень в коментарях, відповіді на коментарі колег
Мережева культура, етикет, авторське право	Немає цитування, посилання на першоджерела, дотримання законів про авторські права	Немає цитування, посилання на першоджерела, дотримання законів про авторські права	Немає цитування, посилання на першоджерела, дотримання законів про авторські права	Немає цитування, посилання на першоджерела, дотримання законів про авторські права	Немає цитування, посилання на першоджерела, дотримання законів про авторські права
Дизайн	нецікавий	цікавий	нецікавий	цікавий	нецікавий

*Розроблено автором на основі джерел [1-5]

Отже, персональний тематичний сайт для педагога допомагає під час організації інтерактивної та самостійної роботи учнів із навчальним матеріалом у процесі здобуття освіти. Сайт-блог також використовується для розміщення, систематизації, збереження і використання різного навчального матеріалу. Це може бути ілюстративний текстовий матеріал, відеоматеріали, слайди, онлайн-тести. Також це можуть бути різні посилання і гіперпосилання, які значно розширюють можливості сайту і збільшують його безпеку.

Ми переконані в тому, що використання блогів відкриває нові можливості для роботи з учнями як у класі, так і за його межами. За традиційної організації навчання через брак часу на заняттях та обмеженість обсягу навчальних курсів не в усіх школярів є шанс висловитися і бути почутими. Завдяки освітнім завданням на сторінках блогу кожен учень може взяти участь у навчальній роботі, що відкриває нові перспективи для навчання.

Література

1. Блог учителів української мови та літератури КЗ «НВК: ЗШ I-III ступенів – гімназія № 6 ВМР». URL: <http://kafedrafilologiv.blogspot.com> (дата звернення: 08.11.2021).
2. Блог вчителя української мови та літератури Кулини Л. М. URL: <https://kulinaukr.blogspot.com> (дата звернення: 08.11.2021).
3. Блог учителя української мови та літератури Лисюк Г. Л. URL: <https://annaleonidivna.blogspot.com> (дата звернення: 08.11.2021).
4. Блог учителя української мови та літератури Омелянчик О. М. URL: <http://olygaomelianchik.blogspot.com> (дата звернення: 08.11.2021).
5. Блог учителя української мови і літератури Похилько Л. В. URL: <http://lilipokhylko.blogspot.com> (дата звернення: 08.11.2021).

6. Матвеева С. А. Сайт як жанр Інтернет-комунікацій (на матеріалі персональних сайтів учених): Дис. ...канд. філол. наук: 10.02.15. Луганськ, 2006. 212 с.

7. Сосуля В. В. Систематизація методичних і дидактичних матеріалів з української літератури засобами сучасного програмного забезпечення. URL: http://ito.vspu.net/konference15/15_11/Sosylya.pdf (дата звернення: 08.11.2021).

8. Ткачук Г. В. Методика використання освітніх веб-ресурсів у процесі підготовки майбутніх учителів інформатики : монографія. Умань : Видавець «Сочинський», 2011. 177 с.

9. Barger J. Weblog resources FAQ. URL: <http://www.robotwisdom.com/weblogs>. (дата звернення: 08.11.2021).

Безпалько Віта – здобувач ступеня вищої освіти бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності вчителя-словесника.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, асистент Петрович О. Б.

Мар'яна Близнюк

ШЛЯХИ АКТИВІЗАЦІЇ ЧИТАЦЬКИХ ІНТЕРЕСІВ ШКОЛЯРІВ У СЕРЕДНІЙ ЛАНЦІ ЗЗСО

Читацький інтерес – форма вияву пізнавальної потреби, що спрямовує особистість на усвідомлення цілей читання, а це, у свою чергу, спонукає до свідомої діяльності з книжковою продукцією. З огляду на сказане, читацький інтерес – важливий чинник формування духовно багатого мовної особистості.

Науковці схильні до думки, що у становленні читацької самостійності ключовим є мотиваційний компонент, а головним її мотивом – пізнавальний інтерес.

Питання інтересу учнів до читання представлені в багатьох працях як українських, так і зарубіжних дослідників: Т. Бугайко, Н. Волошина, О. Ісаєва, О. Киричук, А. Копчук, О. Куцевол, Н. Савченко, О. Савченко, Н. Скрипченко та ін.

Мета статті полягає у визначенні способів залучення учнів до читання на уроках української літератури та запобіганню проблемам занепаду читацької культури.

«Читання – це складний процес, який вимагає уваги, напруження, фізичних та розумових сил. Дослідники стверджують, що при читанні протягом 1 години в день учень за період шкільного життя прочитає від 150 до 170 книжок обсягом 300 сторінок. На кожний рік припадає від 13 до 14 книг. Ці дані мають не тільки пізнавальне, а й практичне значення; вони допомагають визначити обсяг позакласного читання і програмної літератури для учнів кожного класу» [1].

При сучасному інтенсивному розвитку комп'ютерів та інформаційних технологій особливо важливим для дітей є використання електронних засобів навчального призначення, що дозволяє підвищити ефективність уроків української літератури (а саме інтересу до читання). Дидактичні можливості електронних засобів навчального призначення можна стисло визначити так: урізноманітнення типів навчальних завдань; створення навчальних середовищ, які забезпечують «занурення» учня в уявний світ, у певні соціальні й виробничі ситуації; забезпечення негайного зворотного зв'язку, широкі можливості діалогізації освітнього процесу; широка індивідуалізація процесу навчання, використання основних і допоміжних навчальних впливів, розширення поля самостійності; широке застосування ігрових прийомів; активізація пізнавальної роботи учнів; посилення мотивації навчання.

Сучасні діти – це нове покоління, яке не розуміє мови старих ідеалів високої моралі. Їх життя треба наповнити живим і дієвим сенсом, багатством емоцій. Мультимедійна підтримка уроку дає змогу вивести його на якісно новий рівень, підвищити статус учителя як сучасного фахівця.

«Спілкування з книгою допомагає учневі оволодіти певними знаннями, засвоїти досвід попередніх поколінь, залучає до культурних надбань та цінностей українського народу, його звичаїв, традицій. І разом із тим не можна не відмітити перевантаження шкільної програми, що досить часто позначається на низькому рівні засвоєння прочитаного» [4].

Презентації – це зручний і ефектний спосіб представлення інформації за допомогою комп'ютерних програм. Він поєднує в собі динаміку, звук і зображення, тобто ті фактори, які найбільш довго утримують увагу дитини. Одночасний вплив на два найважливіших органи сприйняття (слух і зір) дозволяють досягти набагато більшого ефекту. Таким чином, полегшення процесу сприйняття і запам'ятовування інформації за допомогою яскравих образів – це основа будь-якої сучасної презентації.

Буктрейлер – це короткий проморолик (тривалістю не більше 3 хв.) за мотивами книги, відео, кліп за книгою, який містить в собі особливо яскраві, пізнавані миті книги та візуалізує її зміст. Головне його завдання – яскраво та образно розповісти про книгу, зацікавити, заінтригувати читача, спонукати до читання, фантазії та творчості.

Блог також дає можливість заохотити дітей до читацької діяльності. Блог – це вебсайт, головний зміст якого – записи, зображення чи мультимедіа, що регулярно додаються. Для блогів характерні короткі записи тимчасової значущості. Ці сайти є невід'ємним засобом у роботі сучасного вчителя. Читацький блог надає змогу кожному анонімно або відкрито учневі, ділитися своїми враженнями, почуттями від прочитаної книги. Така платформа пропонує повну свободу у виборі творів, висловленні оцінок щодо прочитаного та створенні своїх мінірецензій, тим самим пропагуючи читання.

Буккросинг полягає в тому, що людина, прочитавши книгу, залишає її у громадському місці, для того, щоб хтось інший міг цю книгу знайти та прочитати; відповідно, так чинить і наступний читач. Кожен може зробити свій внесок у процес буккросингу – принести прочитану книгу до бібліотеки, щоб звідти вона почала захоплювати мандрівку, знаходячи нових читачів. Книги, представлені на спеціальних стелажах, можна брати без запису і залишати у себе для читання або передавати друзям (однокласникам).

Відомий методист Ж. Клименко зазначає: «Той, хто читає щось, вже набагато вищий від того, хто нічого не читає» [3, с. 83].

Завжди поживляють навчальний процес і активізують клас ігрові моменти на уроках української літератури. У структурі уроку ігрова діяльність має форму дидактичної гри, ігрової ситуації, ігрового прийому, ігрової вправи. Використання дидактичних ігор робить процес навчання цікавим, створює у дітей бадьорий, творчий настрій, полегшує засвоєння навчального матеріалу. Літературні ігри можна проводити у будь-якому класі, вони досить різноманітні за змістом і формою, їх використання можна практикувати під час обговорення прочитаних текстів, проведення літературних вечорів чи свят, походів або екскурсій. Ігри сприяють створенню бадьорого настрою в школярів, збагаченню їх знань, розвитку творчої уяви, образної пам'яті та мислення. Можна використовувати ігри, в основі яких лежить упізнавання героїв за окремими малюнками чи уривками, постановка і розгадування «хитрих» питань до прочитаних книг, відгадування імен літературних героїв, прізвищ письменників, складання літературних ігор за принципом «знайди елемент, якого не вистачає». У процесі використання таких ігор розвиваються інтелектуальні, моральні, вольові риси особистості, проявляється і удосконалюється кругозір, активізуються здібності, формуються уміння на навички. Найбільш поширеними є вікторини, літературні мандрівки, конкурси, літературні аукціони, парад літературних героїв, літературні загадки і т. д.

Літературні ігри можливі в роботі з читачами різного віку. Гра, зазвичай, завершує певний етап роботи з читачами, коли вони вже прочитали багато книг,

що пропагувався за допомогою масових та індивідуальних форм. Особливо захопливі форми роботи – «подорожі» сторінками книг.

Науковець О. Ісаєва зазначає: «Враховуючи інтерес сучасних школярів до різноманітних мас-медіа, вчитель може сьогодні на уроках літератури запропонувати низку методичних прийомів та видів навчальної діяльності, спрямованих на створення власних медіатекстів» [2].

Найбільш популярними формами із залучення дітей до книги є: конкурси кращих читців; тематичні виставки книг та огляд літератури; групові та індивідуальні бесіди за прочитаними текстами; конкурси ілюстрацій до прочитаних книг; створення «відеофільму» до прочитаних книг; презентації книг; ляльковий театр; літературні ігри (конкурси, вікторини, мандрівки сторінками книг, літературні аукціони, парад літературних героїв, літературні загадки); літературні вечори; зустрічі з письменниками тощо.

Отже, читацький інтерес – надзвичайно важливий стимул до навчання, а під його впливом розвивається пізнавальна читацька самостійність. Вивчення читацьких інтересів повинно сприяти тому, щоб прищепити школярам літературний смак, уміння глибоко сприймати прочитане, зробити книжку духовною потребою юної особистості.

Використання ІКТ на уроках української літератури значно підвищує не лише ефективність навчання, а й допомагає створити атмосферу для більш продуктивної роботи на уроці, зацікавити учнів матеріалом, що вивчається, спонукає до читання художніх творів. Упровадження інноваційних засобів на уроках одночасно впливає на всі органи чуття школярів, викликає позитивні емоції та інтерес, дає змогу без надмірних вольових зусиль сприймати навчальний матеріал та спонукає до самостійної творчої діяльності.

Також поживляють навчальний процес і активізують клас ігрові моменти на уроках української літератури. Використання дидактичних ігор робить процес навчання цікавим, полегшує засвоєння навчального матеріалу, сприяє створенню бадьорого настрою в школярів, збагаченню їх знань, розвитку творчої уяви, образної пам'яті та мислення. Творчий педагог зможе

стимулювати у дітей бажання вчитися, співпрацювати, бо, як зазначав Цицерон, «запаляться очі того, хто слухає, від очей того, хто говорить». Пам'ятаймо, що творчість вчителя породжує творчість учня.

Література

1. Горбан К. Формування читацьких інтересів семикласників активними методами навчання. URL: <https://cutt.ly/dJjYZa1> (Дата звернення : 29.05.2022).
2. Ісаєва О. Засоби активізації читацької діяльності «дітей мережевого розуму». URL: <https://cutt.ly/vJjnza0> (Дата звернення : 29.05.2022).
3. Клименко Ж. Теорія і технологія вивчення перекладних художніх творів у старших класах: монографія. Київ : НПУ імені М. Драгоманова, 2006. 340 с.
4. Кудінська О. Кіноекранізація як засіб активізації читацького інтересу учнів на уроках української літератури. *Таврійський вісник освіти*. 2017. № 2. С. 217-223. URL: <https://cutt.ly/wJjEtVz> (Дата звернення : 29.05.2022).

Близнюк Мар'яна – здобувач ступеня вищої освіти бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: читацька культура школярів і шляхи її формування на уроках української літератури.

Науковий керівник – старший викладач Пойда О.А.

Яна Боженко

МЕТОД ВІЗУАЛІЗАЦІЇ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ У 6 КЛАСІ

Кожен літературний твір потребує індивідуального підходу до його вивчення для кращого засвоєння учнями та досягнення найвищого освітнього

ефекту. Головним недоліком традиційної системи освіти є невміння вчителя заохотити дитину до активного навчання, несформованість ціннісного ставлення школяра до власного розвитку та пізнання. Натомість сучасна система освіти поєднує в собі синергію двох стратегій організації навчання – традиційної та інноваційної.

Дослідженням впливу інноваційних методів на досягнення учнів та студентів у навчанні займалися Т. Грабовська, А. Кобися, В. Кремень, У. Науменко, В. Панченко, П. Стрічик, М. Талапканич, В. Химинець, І. Хом'як та інші, які описали теоретичні засади інноваційних методів, їх класифікації та результативність використання.

Інноваційне навчання вимагає від учителя орієнтування на школяра та швидкої реакції зміни в навколишньому середовищі. Як зазначає В. Химинець, «Інноваційне навчання – це зорієнтована на динамічні зміни в навколишньому світі навчальна та освітня діяльність, яка ґрунтується на розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально-адаптаційних можливостей особистості» [3]. Дослідники довели, що вдосконалення процесу сприйняття нового, пояснення складної інформації простими та зрозумілими образами сприймається цікавіше і легше засвоюється, ніж суцільний текст. Науковці зробили висновок, що 80% сучасних учнів візуали й тільки 20% – аудіали та кінестетики, і це закономірно, оскільки у час глобальної комп'ютеризації – пріоритетність кліпової культури, тому важливо своєчасно коригувати викладання згідно із запитамі суспільства.

Мета нашої статті – визначити й описати основні методи візуалізації, які можна застосовувати на уроках української літератури у 6 класі.

А. Вербицький дає наступне визначення візуалізації: «Це згортання розумових змістів в наочний образ; будучи сприйнятим, образ може бути розгорнутий і служити опорою адекватних розумових і практичних дій» [2]. Отже, візуалізація – це унаочнення, створення умов для візуального спостереження, коли інформація подається у вигляді оптичного зображення –

малюнків і фотографій, графіків, діаграм, структурних схем, таблиць, карт тощо, що допомагає учневі аналізувати та осмислювати навчальний матеріал.

Серед основних завдань візуалізації освітньої інформації є: забезпечення інтенсифікації навчання; активізації пізнавальної діяльності; формування і розвиток критичного і візуального мислення; зорового сприйняття; образного представлення знань і навчальних дій; передачі знань та розпізнавання образів; підвищення візуальної грамотності та візуальної культури тощо.

Важливим для сприйняття наукового матеріалу є симбіоз наочних образів, словесної та символічної інформації, що допомагає учневі не позбавитися великого обсягу матеріалу, а легше засвоїти його. «Головне, що вирізняє візуалізацію як інфопродукт – чітке повідомлення. Щоб обрати метод візуалізації для донесення цього повідомлення, треба зауважити той факт, що будь-яка форма візуалізації інформації містить елементи проблемності. Завдання вчителя – використовувати такі форми наочності, які не тільки доповнили б словесну інформацію, але й самі були носіями інформації. Чим більше проблемності в наочній інформації, тим вищий ступінь розумової активності учня» [4].

Існує доволі широкий спектр форм візуалізації навчального матеріалу: комп'ютерні презентації, флеш-анімації, відео-, аудіоматеріали, зображення, діаграми, структурно-логічні схеми, графіки, інтелект-карти тощо.

Учні 6 класу потребують зацікавлення у навчанні та заохочення до читання на уроках української літератури. Тому можна урізноманітнити навчання за допомогою таких прийомів візуалізації.

Одним із найпоширеніших став прийом створення лепбуку. Лепбук – це саморобна інтерактивна папка чи зошит, де школяр збирає та яскраво оформлює пізнавальні матеріали із запропонованої вчителем теми. Головна перевага цього прийому в тому, що учень створює його власноруч й оформлює за власним смаком. Це дозволяє структурувати інформацію, активно долучатися до навчального процесу та виявляти творчі здібності

школярів. Під час педагогічної практики ми з учнями створювали елементи лепбуку до теми «Ярослав Стельмах. «Митькозавр з Юрківки, або Химера лісового озера».

Універсальним способом організації інформації є інтелект-карти. Найпопулярніша схема містить декілька складових: ключові слова з теми, графічні зображення, стрілки, що поєднують між собою різні блоки. Все це покликано формувати інтуїтивне сприйняття інформації. Технологія вчить мислити у новій площині, залучаючи до активної роботи обидві півкулі мозку. Думки та висновки викладаються у зручному форматі, з довільним додаванням малюнків та інших допоміжних елементів.

Цікавим на уроках української літератури буде створення хмари слів. Учні можуть візуально відтворити мотиви, образи, кольори, що помічають у літературних творах. Також учитель може використати хмару слів для систематизації вивченої термінології з певної теми. Такий прийом буде доречним при аналізі образів персонажів, наприклад Яви та Павлуші (повість В. Нестайка «Тореадори з Васюківки»).

На уроках розвитку мовлення чи під час вивчення об'ємних творів ми виділяємо прийом скрайбінгу. Суть прийому полягає в тому, що розповідь супроводжується схематичними малюнками, які відтворюють основний зміст. Такий прийом практикувався нами на етапі перевірки домашнього завдання, щоб дізнатись, як учні прочитали текст.

Для ґрунтовного вивчення та легкого запам'ятовування біографії письменника підходить прийом створення інтерактивної стрічки часу, де зображуються основні роки та події. Це динамічний спосіб вивчення хронологічного перебігу подій шляхом його візуалізації. Створення стрічки часу можна використовувати для перевірки знань та під час засвоєння нової теми.

Не варто забувати, що для сучасної дитини залишаються важливими соціальні мережі. Учителі можуть використовувати соціальні мережі не тільки як активний засіб згуртування школярів за інтересами, а й спосіб

передачі інформації. Тому цікавим прийомом постає створення сторінки письменника в популярній соцмережі. Учні можуть висловити своє ставлення до митця, знайти цікаву інформацію, можуть навіть сперечатися, дискутувати, але за допомогою вчителя прийдуть до спільного висновку. «Також створюють такі сторінки для характеристики образів твору: потрібно не тільки розповісти про героя, а й висловити особисте ставлення до нього, проаналізувати вчинки, зовнішність, записати влучні цитати» [1, с. 5]. Такий прийом доречно використовувати і в мережі, і на папері.

Ще одним цікавим прийомом є створення QR-кодів (з англійської Quick Response Code – «швидкий відгук») – «це графічне зображення, в якому зашифрована певна інформація, посилання на сайт чи окрему його сторінку. QR-коди дозволяють отримати миттєвий доступ до будь-якої інформації з мережі Інтернет за допомогою смартфонів» [1, с. 27]. Їх можна створювати за допомогою комп'ютерних програм та використовувати на уроках української літератури для декодування та обговорення епіграфу уроку, як посилання на інтерактивні вправи у LearningApps, як підхід до написання книги QR-кодами замість слів, код як додаток до реального об'єкту (портрет письменника чи малюнок) чи як одне із завдань у гри-квесті.

Отже, сучасний світ вимагає від учителя інноваційного підходу до освіти учнів. Одним із найважливіших методів є візуалізація інформації, котра спрощує сприймання школярами навчального матеріалу, але не зменшує його обсяги. Вибір прийому візуалізації вчителем дуже важливий і залежить від розуміння ним, яка схема найкраще організує матеріал і наповнить його змістом, який прийом вповні допоможе під час аналізу й осмислення змісту літературних творів.

Література

1. Іванова І. Використання сучасних методичних прийомів візуалізації навчального матеріалу на уроках української мови та літератури : навч. посібн. 2021. 43 с. URL: <https://cutt.ly/YJo0GLO> (Дата звернення : 27.05.2022).

2. Суспільна небезпечність діяння – фундаментальна ознака поняття «кримінальне правопорушення». URL: <https://cutt.ly/KJo2hah> (Дата звернення: 27.05.2022).

3. Химинець В. В. Інноваційність – важлива ознака сучасної освіти. URL: <https://cutt.ly/SJo9pFF> (Дата звернення : 27.05.2022).

4. Шиян А., Войтович О. Візуалізація навчання як вимога сьогодення та умова якісної освіти. *Актуальні питання сучасної науки та освіти*: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., 10-11 червня 2021 року. Львів : Львівський науковий форум, 2021. Част. 1. С. 39-42. URL: <https://cutt.ly/wJo96CJ> (Дата звернення : 27.05.2022).

Боженко Яна – здобувач ступеня вищої освіти бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: сучасні інноваційні технології навчання на уроках української літератури.

Науковий керівник – старший викладач Пойда О. А.

Інна Валідуда

СТРІЧКА ЧАСУ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІКТ-КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ В СИСТЕМІ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку психолого-педагогічної та методичної науки склалися об'єктивні передумови для розв'язання проблеми нових підходів до методичного забезпечення шкільної гуманітарної освіти, в т. ч. і літературної. Це зумовлено гострою потребою суспільства у всебічно розвинених фахівцях з високим рівнем креативності, творчим потенціалом, багатим духовно-емоційним досвідом, сформованою загальною культурою. Особливу роль тут відіграє сучасний підхід до

60

навчання гуманітарних предметів, зокрема української літератури в основній школі [1, с. 32].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні питання впровадження компетентнісного підходу в освітній процес активно розробляють науковці-педагоги: І. Бех, О. Савченко, О. Пошетун, О. Овчарук, К. Баханов та інші. У методиці навчання літератури до проблем формування компетентностей зверталися відомі вчені й методисти: В. Шуляр (методична компетентність та конструювання компетентнісно-діяльнісного уроку літератури), А. Фасоля (особистісно зорієнтоване навчання), Г. Токмань (діалогічність уроку літератури), А. Лісовський (аналіз художніх творів), О. Ісаєва (формування компетентного учня-читача).

Але проблема формування ключових компетентностей на уроках української мови та літератури за допомогою інноваційних методів навчання продовжує залишатися актуальною. Сучасному учневі треба не в готовому вигляді подати тему, а навчити осмислювати її, а він вже потім шукатиме інформацію, яка допоможе вирішити проблему. Актуальним питанням наразі є впровадження інноваційних технологій в процес навчання, зокрема в систему літературної освіти. Серед великої кількості ІКТ-методів навчання належної уваги потребує і використання «стрічки часу» як засобу формування ІКТ-компетентностей учнів на уроках української літератури.

Мета статті полягає у вивченні стрічки часу як засобу формування ІКТ-компетентностей школярів у системі літературної освіти.

Виклад основного матеріалу. На основі постулатів Концепції Нової української школи визначено, що навчальний процес має здійснюватися на основі компетентнісного підходу. Аналіз використаної літератури дає підстави говорити, що визначальними категоріями компетентнісного навчання є поняття «компетенція» та «компетентність». Звернувшись до «Нового тлумачного словника української мови» поняття «компетенція» трактується як «добра обізнаність із чим-небудь; коло повноважень якої-небудь організації, установи, особи» [5, с. 874], а слово «компетентний»

визначено так: «1) який має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний; тямущий; який ґрунтується на знанні; кваліфікований; 2) який має певні повноваження; повноправний, повновладний» [5, с. 874]. Дослідники [2, с. 85] під поняттям «компетентнісний підхід» розуміють спрямованість освітнього процесу на досягнення результатів, якими є ієрархічно підпорядковані ключова, загальнопредметна і предметна (галузєва) компетентності.

У нашому дослідженні інформаційно-комунікаційну компетентність ми будемо розуміти як здатність особистості орієнтуватися в потоці інформації, вміння працювати з різними видами інформації, знаходити й відбирати необхідний матеріал, класифікувати його, узагальнювати, критично до нього ставитися, на основі здобутих знань вирішувати будь-яку інформаційну проблему, що пов'язана з професійною діяльністю. Вона є основним компонентом інформаційної культури, що, у свою чергу, є частиною загальної культури особистості й використовується як одна з цілей професійного навчання вчителів [3, с. 3]. Використання інноваційних методів під час вивчення української літератури найбільш повно забезпечує комфортні, безконфліктні й сприятливі умови розвитку особистості, всебічно реалізує їх природний потенціал, виховує особистість, здатну до самоосвіти, саморозвитку, самовдосконалення.

Актуальним питанням наразі є впровадження інноваційних технологій в процесі навчання, зокрема для вивчення літературної освіти. Серед великої кількості ІКТ-методів навчання належної уваги потребує і використання «стрічки часу» як засобу формування ІКТ-компетентностей учнів у системі літературної освіти.

Робота зі стрічкою (лінією) часу належить до традиційних прийомів формування хронологічних уявлень та вмінь поряд зі складанням хронологічних та синхроністичних таблиць. «Цей засіб наочного навчання дає змогу формувати уявлення про лінійність, незворотність часу, різні категорії часу (століття, тисячоліття, еру) за допомогою графічних образів.

Він дає змогу проілюструвати поняття послідовності та тривалості історичних подій і процесів конкретними графічними зображеннями» [4].

Звертаємо увагу на те, що стрічки часу широко використовуються в електронних підручниках як окремий тип інтерактивних моделей. Є також декілька онлайн-сервісів зі створення стрічок часу. Розглянемо деякі з них:

1. Сервіс «My Histro» – це відмінний сервіс для створення стрічок часу, власних історій, оповідань про подорожі за допомогою фотографії, тексту і відео та відображення їх на карті.

2. Сервіс «Timetoast» – сервіс для створення онлайн «стрічки часу», що дозволяє розміщувати події у хронологічному порядку. Лінія (шкала, стрічка, лінійка) часу служить для створення тимчасово-подієвих лінійок. На лінійку часу наносяться події, таким чином отримуємо історію розвитку події, особистості, епохи і т. п.

3. Сервіс «Timeline.JS» – це дуже проста в користуванні, абсолютно безкоштовна програма для створення «стрічки часу». Цікава тим, що є єдиним програмним засобом, який дозволяє створювати україномовні тайм-лайни.

4. Сервіс «Tiki-Toki» – функціональний стильний ресурс для створення красивих інтерактивних хронік з використанням технології 3D.

5. Сервіс «Histography». Цей сайт автоматично графічно відображує послідовність певних історичних подій, роки життя видатних особистостей, здійснення наукових відкриттів у межах обраного періоду тощо [4].

6. За допомогою зручного онлайн-сервісу «Time.Graphics» можна унаочнити певний проміжок часу і показати хронологію подій.

Пропонуємо розроблену нами стрічку часу життєтворчості відомої української модерністської письменниці – Ольги Кобилянської – за допомогою онлайн-сервісу «Time.Graphics», в якому можна унаочнити певний проміжок часу і показати хронологію подій (рис. 1). Подано посилання на стрічку часу – <https://time.graphics/line/579003>.

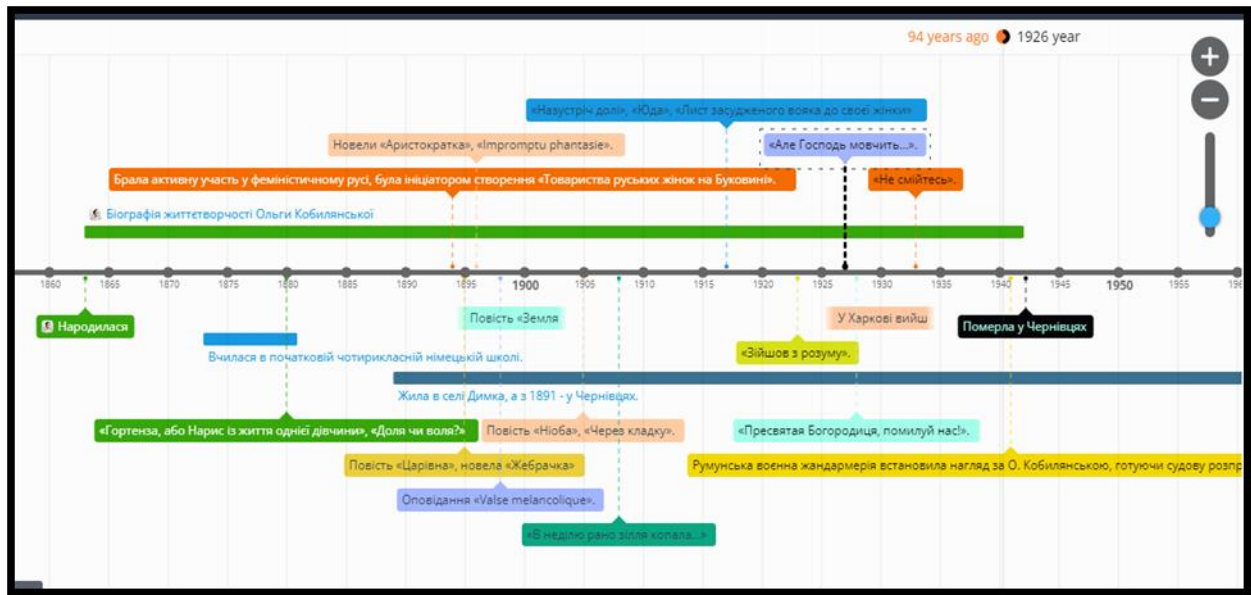

Рис. 1. Стрічка часу життєтворчості Ольги Кобилянської на етапі створення за допомогою онлайн-сервісу *time.graphics*.

Отже, є ряд сервісів, які можна використати для побудови стрічки часу, яка наразі є актуальним інноваційним методом при навчанні української літератури.

Висновки. Проведений теоретичний аналіз формування ключових компетентностей учнів шляхом використання інформативно-комунікативних технологій на уроках української літератури. Аналіз використаної літератури дає підстави говорити, що визначальними категоріями компетентнісного навчання є поняття «компетенція» та «компетентність». Проаналізовано інтерактивні стрічки часу в навчанні української літератури, зокрема наголошено на тому, що актуальним питанням наразі є впровадження інноваційних технологій в процесі навчання, зокрема для вивчення літературної освіти. Робота зі стрічкою (лінією) часу належить до традиційних прийомів формування хронологічних уявлень та вмій поряд зі складанням хронологічних та синхроністичних таблиць. Звертаємо увагу на те, що стрічки часу широко використовуються в електронних підручниках як окремий тип інтерактивних моделей. Є також декілька онлайн-сервісів зі

створення стрічок часу, серед яких відзначаємо: сервіси «My Histro», «Timetoast», «Timeline.JS», «Tiki-Toki», «Histogramy», «Time.Graphics». Впевнені, що візуальна інформація швидше систематизується, а кольорові образи завдяки включенню емоційної складової краще сприймаються. Тому варто використовувати різні стрічки часу для вивчення хронологічних дат в літературі, зокрема під час вивчення біографії письменника. Переконані, що саме використання інноваційних методів на уроках української літератури найбільш повно забезпечує комфортні, безконфліктні й сприятливі умови розвитку особистості, всебічно реалізує їх природний потенціал, виховує особистість, здатну до самоосвіти, саморозвитку, самовдосконалення.

Література

1. Барановська О. В. Інформаційні компетентності учнів як дидактична категорія. *Біологія і хімія в школі*. 2004. № 6. С. 32-37.
2. Бібік Н. М., Єрмаков І. Г., Овчарук О. В. Компетентнісна освіта – від теорії до практики. Київ: Плеяда, 2005. 120 с.
3. Мартинчук Н. Інтерактивні технології – шлях до формування читацьких компетенцій. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах*. 2009. № 6. С. 3-5.
4. Програма для створення стрічки часу. Спеціалізована комп'ютерна програма «стрічка часу». URL: <https://bolcheknig.ru/uk/russkijj-yazyk/programma-dlya-sozdaniya-lenty-vremeni-specializirovannaya-kompyuternaya-programma-lenta-vremeni/>.
5. Яременко В. Новий тлумачний словник української мови. У 3-х т. Т. 1: А-К / Укладачі: В. Яременко, О. Сліпушко. Київ, 2006. 926 с.

Валідуда Інна – здобувач ступеня вищої освіти бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: особливості застосування ІКТ у навчанні філологічних дисциплін.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, асистент Петрович О. Б.

Віта Власова

ЗАСТОСУВАННЯ КАРТ ПАМ'ЯТІ (MINDMAPS) ДЛЯ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Сучасна освіта ґрунтується на творчих, інтелектуальних, інноваційних технологіях, які здатні підвищити ефективність діяльності дітей різного віку. Відомо, що більшість інформації засвоюється за допомогою візуалізації даних, їх структурування та відтворення. Саме це зумовило створення диференційних додатків та засобів, які надають допомогу у вивченні української літератури. Однією з таких технологій є карти пам'яті (MindMaps), що сприяє активізації різноманітних каналів сприймання навчального матеріалу. Цей різновид роботи з'явився відносно нещодавно, проте за останні декілька років швидко розповсюдився та зайняв чільні позиції у процесі навчання. Актуальність дослідження полягає в глибшому дослідженні різновидів карт пам'яті, етапів створення та ситуацій для їх використання на уроках української літератури.

Мета статті – з'ясувати можливості використання карт пам'яті на уроках української літератури для розвитку критичного мислення школярів.

Карти пам'яті є доцільним методом навчання на уроках української літератури, адже вони відзначаються своєю універсальністю і структурованістю. Це цікавий спосіб візуалізації інформації у вигляді схем та асоціацій, завдяки ній відбувається активізація пам'яті, що є основним критерієм навчання.

Проблему використання карт пам'яті як новітніх засобів навчання порушують різні науковці. Вперше їх дослідженням почали займатися з кінця ХХ ст. англійські науковці Т. Б'юзен та Б. Б'юзен, уклавши їх на основі асоціативного мислення людини та візуалізації образів, саме вони дали поштовх до розвитку цього виду інновації, назвавши це «mind maps».

Особливо за останні декілька років цьому питанню присвячено чимало наукових напрацювань українських освітян. Н. М. Балицька, С. М. Ефендієва, Т. А. Колтунович, Т. Є. Позднякова, М. В. Лавренова, К. А. Табунова, О. О. Резван, І. П. Чергінець та ін. зосереджують свою увагу на впровадженні різних видів інтерактивних засобів у навчальному процесі, вони обґрунтовують важливість використання завдань такого типу для кращого засвоєння матеріалу.

Карта пам'яті – це спосіб візуалізації інформації; техніка запису у вигляді схем та асоціацій, це один із графічних засобів представлення матеріалу. Завдяки ній відбувається активізація пам'яті, що є основним критерієм навчання.

Вперше термін «карта пам'яті» дослідив англійський вчений Тоні Б'юзен в 70-х роках ХХ століття, запропонував їхню побудову та зацентрував увагу на особливостях у використанні. Він порівнює карти пам'яті з картами міст, наголошує на схожості центру карти до центру міста, в якій прописана головна ідея; «вулиці», що йдуть від центру міста – це основні думки, а вузькі «вулиці», відповідно, це ідеї другорядні, які допомагають у вирішенні основної [1, с. 16].

У працях Н. В. Оксентюк виділяємо одну з провідних думок про використання карт пам'яті: «навчання і генерація нових ідей» [2, с. 196]. При вивченні матеріалу структуровані візуальні дані набагато легше зрозуміти, виділяючи певну інформацію різними кольорами, відповідно яким учні здатні виокремити основні ідеї і як наслідок створити нові.

Під час дослідження ми помітили, що більшість науковців використовують різні терміни на позначення карт пам'яті: ментальна карта,

інтелект-карта, карта знань, карта розуму, майндмап, мапа думок, асоціативна карта, асоціативний кущ та інші. Ми вважаємо, що ця диференційність виникла внаслідок перекладу з англійського поняття «Mind Map» і вирішили перевірити це. Скориставшись онлайн платформою перекладу «Reverso», отримали такі трактування: діаграма зв'язків, карта спогадів, карта знань, карта пам'яті, схема зв'язків, інтелект-карта, радіантне мислення. Всі отримані терміни залежать від контексту використання, проте мають спільний принцип поділу, який можна виокремити лише умовно – це схема створення асоціацій.

Загалом виокремлювати критичні відмінності між поняттями недоречно, адже в будь-якому разі всі вони побудовані за принципом логічності та асоціацій і виконують основну функцію наочності при вивченні матеріалу на уроках української літератури.

Ми визначили ознаки карт пам'яті, вони допомагають:

- покращити пам'ять та процес запам'ятовування;
- продемонструвати нові ідеї та виокремити зв'язок між ними;
- аналізувати факти, події, ситуації;
- розвивати критичне мислення;
- організувати роботу в парах або групах;
- підштовхнути до висновків;
- опрацювати інформацію комплексно та ін.

Такі значні плюси здатні допомогти учням влаштувати потік своїх думок правильно, для забезпечення оновлених варіантів вирішення завдань. Таким чином, порушується важливе питання щодо розвитку критичного мислення, що є необхідною ключовою компетентністю учня.

Для створення наочного зображення карт пам'яті потрібно знати принципи їх побудови:

- 1) починати треба з центру аркуша, виділити кольором центральну ідею;
- 2) використовувати мінімум два кольори;

3) від центру малюємо похідні гілки першого рівня, на яких фіксуються думки;

4) від гілок першого рівня відводимо додаткові за необхідності, які розкривають головні ідеї;

5) використовуємо елементи наочності: ілюстрації, символи, значки;

6) зберігаємо радіальну ієрархію, використовуємо акценти на важливих думках.

Такі основні правила роблять побудову карт чіткішою та зрозумілішою, тому навіть учень, який вперше буде їх розробляти, зможе швидко розібрати суть роботи. Для автоматизованого створення карт пам'яті існують різноманітні онлайн-сервіси (MindMeister.com, Bubbl.us, www.coggle.it, Mindomo) та програми (XMind, FreeMind, iMindMap, Visual Mind). З-поміж різноманітних сервісів ми визначили найоптимальніші для роботи, а саме Bubbl.us (рис. 1.), MindMeister (рис. 2) та Coggle (рис. 3). Всі платформи прості у використанні, є можливості створювати різноманітні карти, при цьому залишатися лише на одному ресурсі. Картою можна ділитися з іншими користувачами та зберігати в різних форматах, що є дуже зручним.

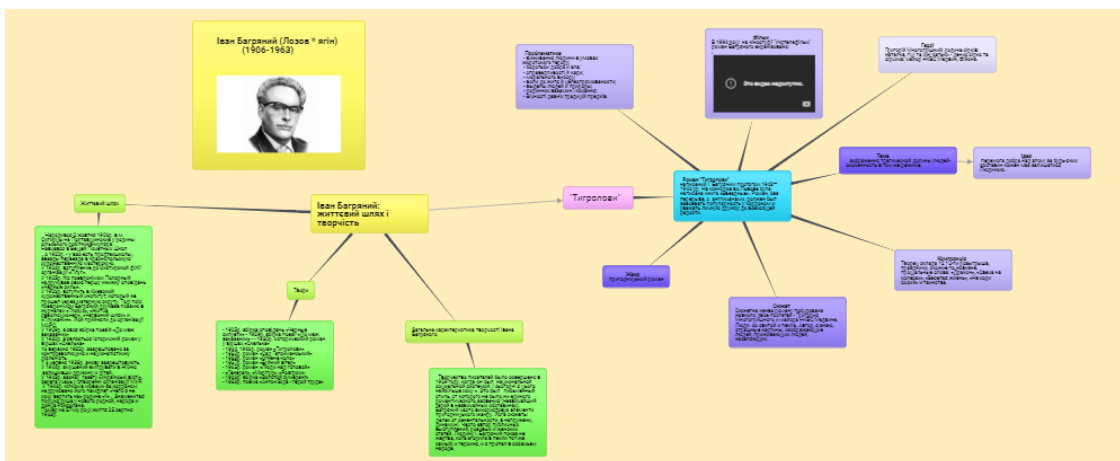

Рис. 1. Карта пам'яті, створена в програмі BubblUs

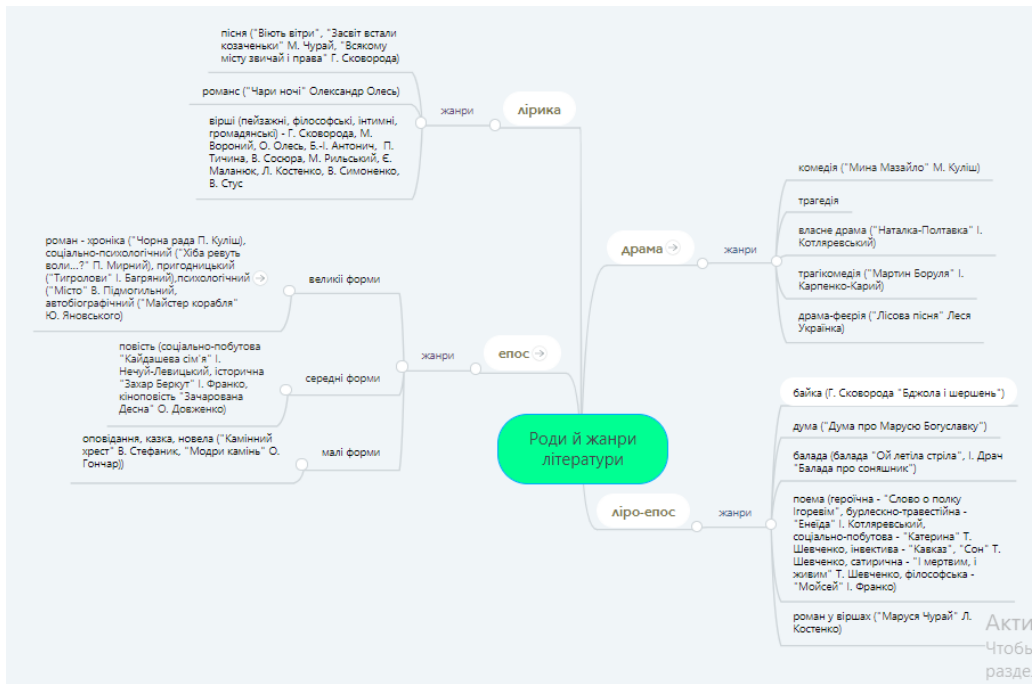

Рис. 2. Карта пам'яті, створена в програмі MindMeister

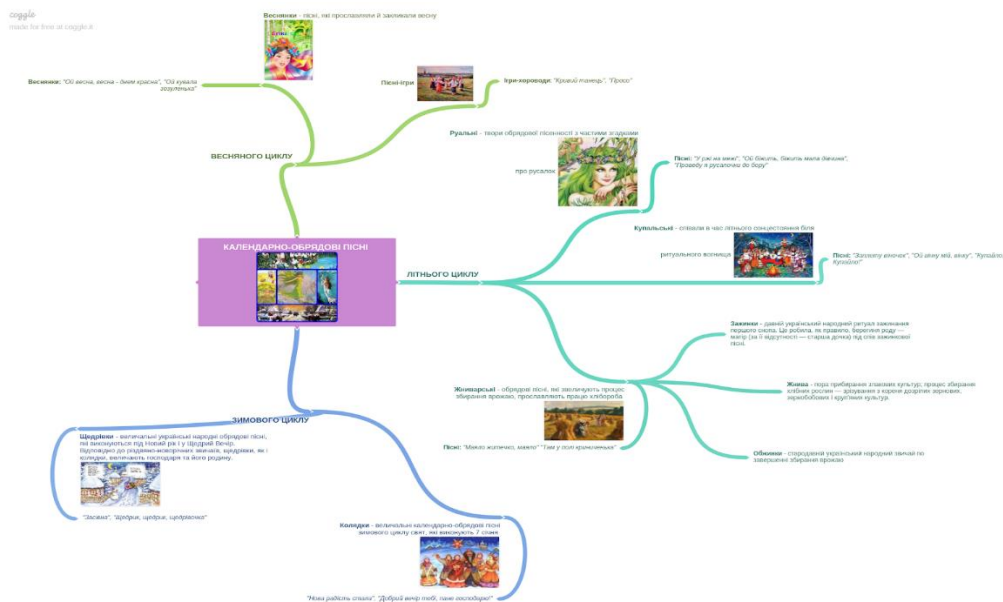

Рис. 3. Карта пам'яті, створена в програмі Coggle

Незважаючи на переваги використання карт пам'яті на уроках літератури, ми виокремили і ряд недоліків. Головними проблемами, що унеможливають повсякденне використання карт стало те, що на їх створення витрачається надто багато часу в учнів і вони потребують неабиякого асоціативного мислення для створення. Якщо застосовувати цей інноваційний засіб навчання, потрібно робити перерви, адже цей вид роботи

може виснажувати учнів. Проте для використання на уроках з боку вчителя, карти пам'яті є доречними у представленні нового матеріалу або алгоритму вивчення твору чи поезії.

Карти пам'яті розвивають учнівські ключові компетентності, дають дітям можливість сприймати та адекватно оцінювати ситуацію не лише в творах, але застосовувати ці навички у житті, відповідно, сприяють формуванню критичного мислення. Учень, який володіє критичним типом мислення, здатний без проблем знайти потрібну інформацію та перевірити її достовірність; не втратити жодних можливостей як у процесі навчання, так і в особистому житті; аналізувати кожен варіант вирішення та обрати найоптимальніший.

Урок української літератури є чудовим прикладом для використання карт пам'яті, адже їх застосування може бути різноманітним та необмеженим певною темою. Ними можна закривати мету уроку при складанні характеристики героїв, портрета автора чи персонажа, при здійсненні аналізу художнього твору тощо. Перевагою карт є вільне місце застосування, тобто можемо використати її як на початку уроку для візуалізації теми, так і в кінці для підбиття підсумків.

На початку уроку доцільно використовувати карти, створені вчителем, вони можуть відображати поетапний план уроку (перебіг уроку) або матеріали нової теми. Це дозволить подати учням чітке загальне уявлення про те, що буде відбуватися і яка інформація буде вивчатися. На етапі вивчення нового матеріалу або продовження засвоєння попереднього застосовують карти для пояснення особливостей поезії чи прози. Так, під час аналізу «Кайдашевої сім'ї» І. Нечуя-Левицького (рис. 4) вчитель може подати певну інформацію про твір у вигляді карти пам'яті, при цьому на кожному етапі аналізу поступово заповнювати гілки на карті самостійно педагогом або із залученням учнів. Поетапна робота закріпить нову інформацію та зможе комплексно скласти уявлення про виконане завдання.

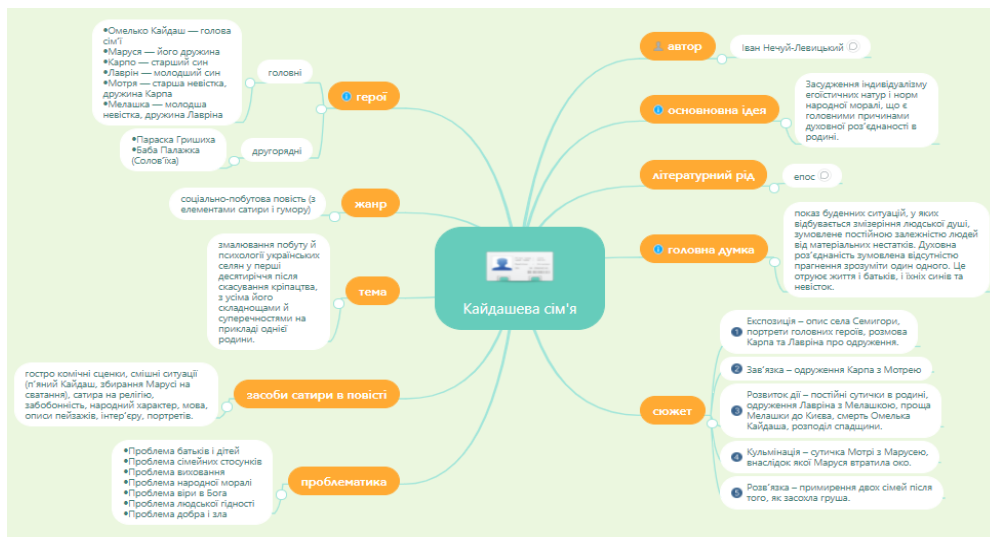

Рис. 4. Карта аналізу «Кайдашевої сім'ї» І. Нечуя-Левицького

Ми вважаємо, що найдоцільніше використання карт пам'яті здійснюється на етапі закріплення навчального матеріалу, що зумовлено попередньою систематизацією інформації на уроці, відповідно, учні здатні самостійно створити карту без допомоги вчителя. На цьому етапі можна застосувати перевірку знань і запропонувати школярам заповнити лінії карти пам'яті за вивченим на уроці матеріалом. Для цього можна використати раніше створену карту, яка вже демонструвалася на уроці й обов'язково учні її опрацьовували, а тоді видалити саме ту інформацію, якість засвоєння якої необхідно, на думку вчителя, перевірити в учнів.

Отже, можна підсумувати, що на різних етапах уроку і при вивченні різних тем можна застосувати метод карт пам'яті. Вони будуть доречні при загальному систематизуванні будь-якої інформації. Вчитель не повинен нехтувати цим дієвим засобом навчання і використовувати його сповна, при цьому давати можливість створювати їх і учням. Тому такі карти є сучасним і дієвим способом навчання, який зробить урок незабутнім та цікавим.

Література

1. Buzan Tony. Mind Map Mastery: The Complete Guide to Learning and Using the Most Powerful Thinking Tool in the Universe. London : Watkins Publishing, 2018. 162 p.

2. Оксентюк Н. В. Можливості застосування ментальних карт в навчальному процесі. *Технології навчання : наук. метод. збірник Нац. ун-ту. водного господарства та природокористування*. Рівне, 2015. С. 194-208.

3. Позднякова Т. Є. Візуалізація та структурування інформації за допомогою ментальних карт на уроках біології : науково-методичний посібник. Рівне : РОІППО, 2018. 50 с.

Власова Віта – здобувач ступеня вищої освіти бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: сучасні інтерактивні технології навчання на уроках української літератури.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, асистент Петрович О. Б.

*Інна Герасимчук,
Дарина Пшенична*

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ МОВИ ПРОГРАМУВАННЯ У НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ. ПРОГРАМА SCRATCH

У сучасному світі технології та освіта сплетені досить тісно, практично у кожного вчителя є свої улюблені технологічні інструменти, які він використовує у роботі та які дозволяють йому утримати увагу учнів під час цікавих шкільних занять. Але як і все, що має відношення до технології, інструменти безперервно оновлюються, а старі стверджуються, розширюючи сферу застосування або просто додаючи нові функції, більш актуальні для сучасної освіти й затребувані найбільш технологічно підкованими педагогами.

Спеціальні технічні засоби навчання (ТЗН) – необхідний чинник засвоєння знань. До них належать: дидактична техніка, аудіовізуальні засоби; екранні посібники статичної проєкції; окремі посібники динамічної проєкції, фонопосібники, відеозаписи, радіо- і телевізійні передачі. Комплексне використання аудіовізуальних засобів навчання на уроках повинно враховувати пізнавальні закономірності навчальної діяльності учнів, їх підготовленість до сприймання і засвоєння навчального змісту за допомогою цих засобів; забезпечувати органічне поєднання їх з розповіддю вчителя, іншими засобами навчання.

У сучасних наукових дослідженнях представлено різні напрямки роботи у середовищі Scratch, зокрема у працях Д. Антонюка, Г. Ломаковської, В. Корецької, Є. Патаракіна, Г. Проценко, Т. Сорокіної, Є. Теплицького, С. Шлянчак та ін.

Ураховуючи потребу в підготовці учнів до життя та діяльності в умовах комп'ютеризації процесів, школа має забезпечити їх інформаційно-комунікаційну готовність, тобто не лише ознайомити з основними сферами застосування цифрових засобів, їх роллю в розвитку суспільства, знанням будови, принципу їх роботи, з поняттям про алгоритми і алгоритмічну мову, вміння будувати алгоритми для вирішення завдань, а й навчити користуватися комп'ютерними редакторами, складати програми на одній із мов програмування.

Мета статті: описати можливості використання середовища Scratch у роботі вчителя-словесника.

На думку Г. Драйден і Д. Вос, глобалізаційні процеси є головною причиною стрімких змін у сучасній системі освіти. «Дійсна революція в навчанні полягає не лише у змісті шкільної освіти. Вона полягає в навчанні того, як вчитися, як думати, у вивченні нових методів, які ви можете використовувати для вирішення будь-якого завдання, яке виникає перед вами в будь-якому віці» [2, с. 122].

Успішність сучасного процесу навчання значною мірою залежить від вдалого вибору засобів навчання. Інформаційно-комунікаційні засоби навчання разом із живим словом педагога є важливим компонентом освітнього процесу й обов'язковим елементом навчально-матеріальної бази будь-якої освітньої установи. Досконалі й ефективні засоби навчання – запорука результативності освіти. Використання традиційних засобів навчання має багаторічну практику і підкріплене значним досвідом, використання ж комп'ютерних програм як засобів навчання все ще бурхливо розвивається. Наразі певну специфіку має ознайомлення учнів загальноосвітніх навчальних закладів із технологіями створення програмного забезпечення. У процесі вивчення програмування основним засобом навчання виступає мова програмування.

Український учений Д. Чернілевський зазначив, що електронні засоби навчання – це програмні засоби навчального призначення, у яких відображена певна предметна галузь, тією або тією мірою реалізована технологія її вивчення, забезпечені умови для реалізації різних видів навчальної діяльності [5]. Дослідник запропонував їх класифікацію:

- навчальні програмні засоби;
- програмні засоби (системи) – тренажери;
- контрольні програмні засоби;
- інформаційно-пошукові програмні системи,
- інформаційно-довідкові програмні засоби;
- імітаційні програмні засоби;
- моделювальні програмні засоби;
- демонстраційні програмні засоби;
- навчально-ігрові програмні засоби;
- дозвільні програмні засоби.

Основні завдання, що розв'язуються за допомогою електронних засобів навчання:

- початкове ознайомлення з предметною галуззю, освоєння її базових понять і концепцій;
- базова підготовка на різних рівнях глибини й детальності;
- вироблення вмінь і навичок розв'язання типових практичних завдань у певній предметній галузі;
- вироблення вмінь аналізу й ухвалення рішень у нестандартних проблемних ситуаціях;
- розвиток здібностей до певних видів діяльності;
- проведення навчально-дослідних експериментів з моделями об'єктів, що вивчають, процесів і середовища діяльності;
- контроль й оцінювання рівнів знань і вмінь [5, с. 34].

Однією із програм для якісного онлайн навчання є Scratch – середовище та інтерпретована динамічна візуальна мова програмування, у якій код створюється шляхом маніпулювання графічними блоками [4]. Середовище орієнтовано, в першу чергу, на дітей та початкове знайомство з основними концепціями та ідеями програмування. Завдяки динамічності, вона дає змогу змінювати код навіть під час виконання. Мова має за мету навчити дітей поняттю програмування і дає можливості створювати ігри, анімації чи музику. Користувачі можуть створювати онлайн-проекти, ними можна обмінюватися всередині міжнародної спільноти, яка існує в мережі Інтернет. Середовище програмування можна безкоштовно завантажити і вільно використовувати у шкільній чи позашкільній освіті.

Scratch розроблено лабораторією MIT Media на традиціях мови Logo та Squeak, перекладено 70 мовами та використовується в більшості країн світу. Scratch застосовується в школах, коледжах та позашкільних навчальних центрах. Станом на 5 січня 2020 року на вебсайті спільноти знаходиться понад 48 мільйонів проектів, які було розроблено 49 мільйонами користувачів. Щомісяця сайт відвідує більше 20 мільйонів користувачів.

Scratch створено під керівництвом професора Мітчела Резніка (Mitchel Resnick) у дослідницькій групі Lifelong Kindergarten research group при

Массачусетському технологічному інституті. Попередня відома розробка цієї групи — це популярна серія LEGO Mindstorms, що є комплектом деталей для складання програмованих роботів. Робота велася у співдружності з дослідниками Університету Лос-Анджелеса (UCLA — University of California, Los Angeles) при фінансовій підтримці Національного наукового фонду і Фонду корпорації Intel.

Scratch отримав свою назву від техніки «скретчингу», яку використовують диск-жокеї, «міксуючи» музику для отримання різних звукових ефектів. Scratch дозволяє користувачам творчо «змішувати» різні медіа (включаючи графіку, звук та інші програми) під час створення проєктів. Логотип цієї мови програмування – рудий кіт Scratch. У середовищі Scratch використовується метафора цеглинок Лего, з яких навіть найменші діти можуть зібрати прості конструкції. Але, розпочавши з малого, можна далі розвивати та розширювати своє уміння будувати та програмувати. Scratch створювався спеціально для того, щоб підлітки використовували його самостійно, в мережі позашкільного навчання на базі комп'ютерних клубів, як нове технологічне середовище, що дозволяє їм виразити себе в комп'ютерній творчості.

«Програмування у зазначеному середовищі відбувається наступним чином: користувачі «збирають» програму (скрипт) із блоків, також деякі блоки можна вбудовувати один в одного, виключаючи можливість виникнення синтаксичних помилок. У середовищі Scratch виконавцями є спрайт (-и) і сцена. Об'єкт, який пов'язується із певним зображенням та набором змінних і скриптів для визначення його поведінки називають спрайтом. За замовчуванням таким виконавцем виступає так званий «рудий кіт», який може рухатися, говорити, змінювати зовнішній вигляд та взаємодіяти з іншими виконавцями на сцені» [3].

Розробники цього напрямку на чолі з Мітчелом Резніком і Аланом Кеєм вважають, що найважливішим у потужних та недорогих сучасних персональних комп'ютерах є те, що вони створюють нове освітнє середовище,

у якому учні можуть обговорювати ідеї та користуватися ними зовсім не так, як вони це робили за допомогою підручників. Мета середовища – допомогти дітям навчитися думати краще і глибше, ніж це може робити більшість дорослих.

У Scratch проявляється багато ідей програмування, властиві середовищу Logo та Лего-Logo, які втілені на більш високому технологічному рівні. Користувачі можуть збирати свої програми-процедури з блоків так само, як вони збирали конструкції з цеглинок Лего. З блоків і керуючих структур можуть бути зібрані різні агенти (спрайти), що виконують прості інструкції і можуть взаємодіяти між собою.

Коли користувачі створюють проекти у Scratch, вони опановують навички, які їм знадобляться для успішної самореалізації та майбутнього успіху: творче мислення, ясне спілкування, системний аналіз, використання технологій, ефективна взаємодія, проєктування, постійне навчання.

У Scratch використовується кероване подіями програмування кількох активних графічних об'єктів, які називаються спрайтами. Спрайти можна малювати, використовуючи як векторну, так і растрову графіку, створену в простому редакторі, що є частиною Scratch, або імпортовану із зовнішніх джерел. Scratch підтримує цілі, дійсні та рядкові типи величин й одновимірні масиви-«списки». Величини типізуються автоматично, відповідно до контексту їх застосування.

Scratch дозволяє взяти будь-який об'єкт-спрайт і здійснити над ним наступні дії: змінити його зовнішній вигляд; перемістити його; керувати переміщенням і зміною вигляду; відтворювати звуки і малювати як олівцем; програмно змінювати властивості об'єкта та середовища.

У результаті виконання простих команд може складатися складна модель, в якій взаємодітимуть багато об'єктів, наділених різними властивостями. Існує сильний контраст між потужними мультимедійними функціями і багатопотоковим стилем програмування та досить обмеженим обсягом команд мови програмування Scratch. Початковий рівень

програмування такий простий і доступний, що Scratch може слугувати як навчальний засіб не тільки для старших, але і для молодших школярів.

Виконуючи ІНДЗ із педагогічної практики, ми, використовуючи програму Scratch, створили відео до вивчення біографії В. Стуса. Подаємо скриншот одного з епізодів (рис. 1).

Рис. 1. Скриншот епізоду відео до вивчення біографії В. Стуса.

«Застосовування засобів ІКТ у навчанні має бути зваженим, за принципом оцінювання їх доцільності, тобто визначення тих чинників, які призводять до найбільш успішного результату» [1].

Отже, сучасний етап розвитку української освіти характеризується широким упровадженням у навчальний процес комп'ютерних та мультимедійних технологій, які дозволяють вийти на новий рівень навчання, відкривають раніше недоступні можливості як для вчителя, так і для учня. Така форма подачі матеріалу дозволяє представити навчальний матеріал як систему яскравих опорних образів, що полегшує його запам'ятовування й засвоєння.

Цифрові технології збагачують процес навчання, дозволяють зробити навчання ефективнішим, залучаючи до процесу сприйняття навчальної інформації більшість чуттєвих компонент учня. Сьогодні це один із перспективних напрямів інформатизації навчального процесу. У вдосконаленні програмного та методичного забезпечення, матеріальної бази, а також обов'язковому підвищенні кваліфікації педагогів убачається

перспектива успішного застосування сучасних інформаційних технологій в освіті. З усіх інформаційних каналів візуальний – найпотужніший. Розвиток сучасних цифрових засобів дозволяє реалізовувати освітні технології на принципово новому рівні, використовуючи для цього найпрогресивніші технічні інновації, що дозволяють надавати та обробляти інформацію різних типів.

Література

1. Дем'яненко В., Лаврентьєва Г., Шишкіна М. Методичні рекомендації щодо добору і застосування електронних засобів та ресурсів навчального призначення. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. №1. 2013. С. 44-48. URL: <https://cutt.ly/VJRZA8B> (Дата звернення: 28.05.2022).
2. Драйден Г., Вос Д.. Революція в навчанні / перекл. М. Олійник. Львів, 2005. 541 с.
3. Корецька В., Шлянчак С. Використання середовища Scratch у процесі підготовки майбутніх вчителів. *Vzdelávanie a spoločnosť II*, 2017. Publikácia bola vydaná elektronicky v Digitálnej knižnici. С. 161–173. URL: <https://cutt.ly/2JRLp2E> (Дата звернення: 28.05.2022).
4. Скретч (мова програмування). URL: <https://cutt.ly/XJRNzQ0> (Дата звернення : 28.05.2022).
5. Чернілевський Д. Методологія наукової діяльності: навч. посібн. Вид. 3. Вінниця : Вид-во АМСКП, 2012. 364 с.

Герасимчук Інна, Пшенична Дарина – здобувачі ступеня вищої освіти бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: сучасні інноваційні технології навчання на уроках української літератури.

Науковий керівник – старший викладач Пойда О. А.

**МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ QR-КВЕСТУ
НА УРОЦІ ПОЗАКЛАСНОГО ЧИТАННЯ В СТАРШІЙ ЛАНЦІ
(НА МАТЕРІАЛІ ЖИТТЄТВОРЧОСТІ Т. ЯКОВЕНКО)**

Постановка проблеми. Одна із сучасних важливих вимог освітнього процесу полягає в тому, що навчання для дитини має бути цікавим. Тому, перед педагогами постає проблема знайти щось нове аби заохотити дітей працювати в команді, навчити їх передбачати різні обставини, зважувати всі сумніви та швидко приймати рішення, спонукати до більш глибокого вивчення будь-якої теми. Саме для реалізації такого завдання традиційні педагогічні засоби організації освітнього процесу все частіше не спрацьовують, потрібні нові методичні технології. Ось чому найбільш мобільними та зручними на сьогодні є інформаційно-комунікативні технології. Серед методів, що належать до цієї технологій, є QR-квести.

Нині проблема читання, особливо позакласного читання, дуже актуальна. Усе частіше педагоги спостерігають за тим, що учні стали менше читати. Переважна частина учнів вважає читання непродуктивною тратою часу, тому вони надають перевагу екранізованим версіям творів, роботі на комп'ютері, музиці, Інтернету. Саме тому читання книг у системі літературної освіти гостро постало в останні роки. Тому, перед педагогами постає питання, як заохотити учнів читати літературу, зокрема на уроках позакласного читання.

Важливим питанням наразі є впровадження ІКТ, таких як QR-квест, в процесі навчання, зокрема у системі літературної освіти. Тому, актуальність обраної проблеми, її недостатнє теоретичне висвітлення, а також практичне застосування і вимагає подальших досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробці та використанню складових мобільних середовищ навчання, зокрема питання розвитку технології QR-квесту у навчальному процесі активно досліджуються вітчизняними і

зарубіжними науковцями, серед яких відзначаємо Є. Багузіну, Т. Бондаренко, О. Волкову, Н. Гончарову, М. Кадемію, В. Шмідт та ін.

Мета статті полягає у вивченні методики використання QR-квесту на уроці позакласного читання в старшій ланці (на матеріалі життєтворчості Т. Яковенко).

Виклад основного матеріалу. Нині мобільне навчання є новою освітньою парадигмою, на основі якої створюється нове навчальне середовище, де учні можуть отримати доступ до навчальних матеріалів у будь-який час та в будь-якому місці. Саме це робить сам процес навчання всеохопним та мотивує до безперервної освіти та навчання протягом усього життя. Звертаємо увагу, що до основних переваг мобільного навчання можна віднести: безперервний доступ до навчальних матеріалів; можливість навчатися будь-де та будь-коли; компактність мобільних пристроїв; підвищену інтерактивність навчання; зручність застосування послуг мобільного навчання; персоналізованість навчання. Н. Рашевська зазначає, що особливими властивостями мобільного навчання є: придатність до одночасної взаємодії як з одним учнем, так і з групою; можливість динамічного генерування навчального матеріалу в залежності від місцезнаходження учнів, контексту навчання та способу використання мобільних пристроїв; можливість виконання окремих дискретних у часі навчальних дій учнів у будь-який час і в будь-якому місці [6, с. 295].

Робимо акцент на тому, що найбільш актуальним і затребуваним є використання QR-кодів у формуванні інформаційної складової навчального середовища й під час впровадження в освіті підходу BYOD (Bring Your Own Device – принеси свій власний пристрій). Практично будь-який мобільний пристрій легко розпізнає та розшифровує інформацію, що закодована за допомогою QR-коду [3, с. 33].

Звертаємо увагу, що одна із сучасних важливих вимог освітнього процесу полягає в тому, що навчання для дитини має бути цікавим. Тому, перед педагогами постає проблема знайти щось нове аби заохотити дітей працювати в команді, навчити їх передбачати різні обставини, зважувати всі сумніви та

швидко приймати рішення, спонукати до більш глибокого вивчення будь-якої теми. Для реалізації такого завдання найбільш мобільними та зручними на сьогодні є інформаційно-комунікаційні технології, зокрема QR-квести, тобто квести, які побудовані на основі QR-кодів.

Під QR-кодом (від англ. quick response, що в перекладі означає швидкий відгук) розуміємо матричний (двовірний) код, який розроблений і представлений в 1994 р. в Японії компанією «Denso Wave», що дозволяє зчитувати та розпізнавати велику кількість інформації непрофесійним обладнанням (за допомогою фотокамери мобільного телефону, планшета або ноутбука з відеокамерою, на яких встановлена програма для зчитування QR). Звертаємо увагу на те, що QR-коди візуально представлені у вигляді чорно-білих квадратів, що нагадують лабіринт. Всередині QR-коду закодована службова інформація, яка дозволяє визначити, що саме зашифровано: гіперпосилання, текст, адреса електронної пошти, номер телефону, географічні координати або інші дані.

Уроки позакласного читання відіграють важливу роль у вивченні літератури. Вони сприяють розвитку читацької самостійності учнів, формуванню їх читацьких інтересів, стимулюють читання, яке, насамперед, є основою шкільного курсу. А розвиток читацької культури в учнів на уроках позакласного читання сприяє підвищенню рівня сформованості низки читацьких умінь і навичок.

Важливою вимогою освітнього процесу є те, що навчання для дитини має бути цікавим. Тому педагоги змушені шукати все нові методики, щоб зацікавити учнів у навчанні. Однією з таких методик – вивчення творів позакласного читання на основі QR-квесту.

Пропонуємо Вашій увазі розробку QR-квесту для уроку позакласного читання з вивчення життєтворчості Тетяни Яковенко.

Перед початком гри QR-квесту, учні ознайомлюються з життєтворчістю Тетяни Яковенко, відомою поетесою, науковицею і громадською діячкою, за

допомогою зчитування інформації через QR-коди. Генерування кодів будемо здійснювати через онлайн сервіс «QR Code Generator» [5].

Яковенко Тетяна Василівна народилась 16 травня 1954 р. у с. Соболівка Теплицького р-ну на Вінниччині [4]. Детальніше про біографію див. QR-коди подані нижче.

Рис.1. QR-коди життєтворчості Яковенко Т.

До початку квесту формуються дві команди учнів, на смартфони встановлюються програми для зчитування QR-кодів (якщо до цього вони не були установлені). Визначаються капітани команд. Капітанам команд на руки видається бланк з кросвордом, заготовлені QR-коди – запитання до кросворду (табл. 1). Переможцем стає та команда, яка раніше за всіх впоралась із заповнення кросворду.

Таблиця 1.

Запитання до кросворду «Життєтворчість Тетяни Яковенко»

№ запитання	Запитання, зашифрована в QR-кодах
1	

2	
3	
4	
5	
6	

7	
8	

Під час гри школярі сканують QR-коди, зчитують запитання до кросворду, шукають на них відповіді (використовуючи при цьому всі доступні джерела) та записують їх у бланк кросворду. Після закінчення здають розгаданий кросворд організатору гри. Додаткові бали може отримати та команда, яка додала до кросворду розгорнуті відповіді, тобто підготувала повідомлення.

Наступним етапом є етап підсумків проведення квесту. Оголошується команда, яка виграла у QR-квесті.

Висновки. Таким чином, сучасні учні практично не уявляють життя без смартфона. Оскільки з його використанням учнями здійснюються більшість повсякденних дій: спілкування у соціальних мережах, переглядання фільмів, розваги, пошук потрібної інформації, прослуховування музики тощо. Тому залучення технологій з використанням мобільного телефону на уроках літератури додатково заохотить школярів до вивчення предмета. Отже, доцільно використовувати QR-кодування на уроках української літератури, в т. ч. і на уроках позакласного читання.

Запропонований QR-квест «Життєтворчість Т. Яковенко» має на меті сприяти формуванню навичок інформаційного пошуку та вдумливого використання інформаційних джерел; розвитку навичок співпраці, командної

роботи і взаємодопомоги; розвитку допитливості, активності, ввічливості, уважності, акуратності; створенню умови для формування інформаційної культури учнів; мотивувати учнів до використання гаджетів в освітніх цілях.

Література

1. Бондаренко В. QR-код як інструмент маркетингової діяльності бібліотеки. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. № 5. С. 127–142.

2. Гапеева О. Л. WebQuest технологія у навчанні студентів за програмою підготовки офіцерів запасу. *Науковий вісник НЛТУ України* : зб. наук.-техн. праць. 2011. Вип. 21.1. С. 335–340.

3. Дідура Л. Магічні коди, або Ласкаво просимо на QR-квест. *Вихователь-методист дошк. закл. : щоміс. спеціаліз. журн.* 2019. № 4. С. 33.

4. Кристофорова Т. П., Слотюк Г. М. Тендітний всесвіт слова Тетяни Яковенко: до 55-річчя від дня народж.: бібліогр. покажч. Вінниця, 2009. 64 с.

5. Онлайн генератор QR-кодів. URL: <https://ru.qr-code-generator.com>

6. Рашевська Н. В. Технології мобільного навчання. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2012. Вип. 35. С. 295-301.

Гораш Вікторія – здобувач ступеня вищої освіти бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: особливості створення й проведення QR-квесту в системі літературної освіти.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, асистент Петрович О. Б.

**НЕСТАНДАРТНИЙ УРОК ЛІТЕРАТУРИ РІДНОГО КРАЮ
У ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ
(НА МАТЕРІАЛІ ПОЕЗІЇ НІНИ ГНАТЮК)**

Нестандартний урок – це імпровізоване навчальне заняття, що має нетрадиційну структуру. Назви уроків дають деяке уявлення про цілі, завдання і методику проведення таких занять. Ці уроки спрямовані на активізацію навчально-пізнавальної діяльності учнів, бо вони глибоко вражають емоційно-мотиваційну сферу, формують дух змагальності, збуджують творчі сили, розвивають творче мислення, формують мотивацію освітньої та майбутньої професійної діяльності. Тому такі заняття найбільше подобаються школярам і викликають у них пізнавальний інтерес. Наголошуємо на позитивному впливові нестандартних уроків на розвиток критичного мислення учнів, розвиток навичок мислення високого рівня завдяки впровадженню особистісно зорієнтованого, проблемного та інтерактивного навчання, ігрових, інформаційних технологій та мультимедійних засобів навчання з метою аналізу та інтерпретації художнього твору.

Мета статті полягає у вивченні питання проведення нестандартних уроків літератури рідного краю в старшій ланці, зокрема під час вивчення творчості Ніни Гнатюк.

В організації навчального процесу сучасної школи мають бути враховані як тенденції розвитку науки й техніки, так і вимоги суспільства до якості надання освітніх послуг. Одним із найефективніших шляхів для виконання такого завдання цілком правомірно вважати цілеспрямоване використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) і електронних засобів у освітньому процесі [2, с. 234]. Звертаємо увагу, що нині ІКТ є важливими при вивченні української літератури. Однією з таких технологій є QR-квести, тобто квести, які побудовані на основі QR-кодів [1, с. 224].

Під QR-кодом (від англ. quick response, що в перекладі означає швидкий відгук) розуміємо матричний (двовірний) код, який розроблений і представлений в 1994 р. в Японії компанією «Denso Wave», що дозволяє зчитувати та розпізнавати велику кількість інформації сканувальним непрофесійним обладнанням (за допомогою фотокамери мобільного телефону, планшета або ноутбука з відеокамерою, на яких встановлена програма для зчитування QR). Звертаємо увагу на те, що QR-коди візуально представлені у вигляді чорно-білих квадратів та нагадують лабіринт. У середині QR-коду закодована службова інформація, яка дозволяє визначити, що саме зашифровано: гіперпосилання, текст, адреса електронної пошти, номер телефону, географічні координати або інші дані.

Т. Бондаренко [1, с. 227] запевняє, що з використанням технології QR-квесту вчитель отримує дієвий інструмент формування мотивації до навчання, творчого осмислення навчального матеріалу, ретельного закріплення школярами знань і їх ефективного контролю. Методологічною основою QR-квесту є активне навчання, що створює передумови для перетворення нових даних, одержаних учнями, у нові знання, які вони можуть використовувати.

Під час роботи школярів над QR-квестом реалізуються такі цілі: навчальна, розвивальна, виховна. Навчальна передбачає залучення кожного учня до активного пізнавального процесу. Здійснюється організація індивідуальної і групової діяльності школярів, виявлення умінь і здібностей працювати самостійно відповідно до теми уроку (розділу). Розвивальна передбачає розвиток інтересу учнів до навчального предмета. Разом з тим спостерігається розвиток творчих здібностей, уяви, логічного мислення. Виховна передбачає виховання пунктуальності, толерантності, особистісної відповідальності за виконання роботи.

Ми пропонуємо для прикладу розглянути нетрадиційний урок літератури рідного краю з використанням ІКТ, а саме урок-гру у формі QR-квесту для вивчення життєтворчості поетеси Вінниччини Ніни Гнатюк.

Перед початком QR-квесту, пропонуємо учням ознайомитись з життєтворчістю Ніни Гнатюк [3, 4], відомою поетесою і громадською діячкою, за допомогою зчитування інформації через QR-коди. Генерування кодів будемо здійснювати через онлайн сервіс «QR Code Generator» [6].

Мета QR-квесту: сприяти формуванню навичок інформаційного пошуку та вдумливого використання інформаційних джерел; сприяти розвитку навичок співпраці, командної роботи і взаємодопомоги; сприяти розвитку допитливості, активності, ввічливості, уважності, акуратності; сприяти створенню умов для формування інформаційної культури учнів; мотивувати школярів до використання гаджетів у освітніх цілях.

Основними методами нестандартних уроків є командна робота, гра в групах тощо. Відзначаємо такі форми роботи: кросворд «Життєтворчість Ніни Гнатюк» на основі QR-кодування».

Можна використовувати ребуси, презентації, відео- та аудіо записи тощо. До уваги пропонуємо розгадати ребус наведений нижче (рис. 1). Відповідь до ребусу – Ніна Гнатюк.

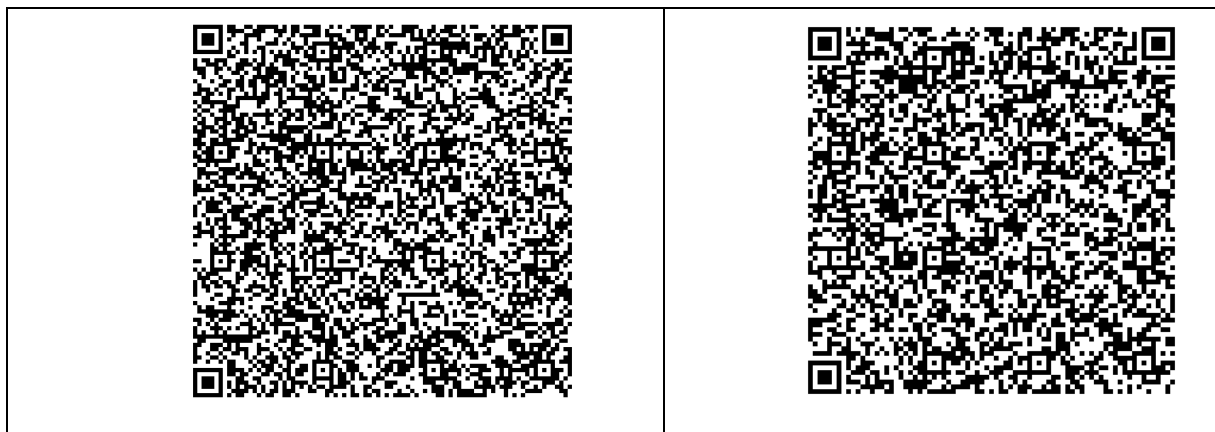
Рис. 1. Ребус, створений з використанням ІКТ технологій

Аналіз використаної літератури дає нам можливість визначити основні види сучасних інноваційних уроків літератури рідного краю, які можуть використовувати педагоги, щоб вивчення української літератури було якомога цікавішим для учнів. Відзначено такі нестандартні уроки української літератури: уроки-портрети, уроки-подорожі, уроки-пошуки, уроки вивчення художнього образу, інтегровані уроки, уроки-майстерні, уроки-диспути, уроки-діалоги, театралізовані уроки, нестандартні уроки-лекції, нестандартні

уроки-бесіди, уроки-ігри, уроки почуттів, уроки фантазії, мультимедійні уроки або уроки з використанням ІКТ тощо.

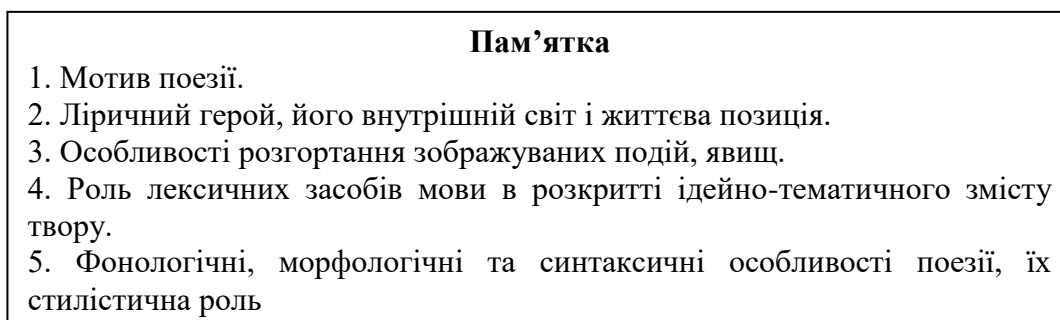
На етапі закріплення матеріалу пропонуємо учням такі завдання:

1. Виразне читання поезій Ніни Гнатюк. Виразно прочитайте поезію (поезія наведена в QR-кодах на рис. 2).

Рис. 2. QR-коди з поезіями Ніни Гнатюк

Варто акцентувати увагу школярів, що лінгвостилістичний аналіз поезій передбачає розгляд художнього твору як факту естетичного і як факту суспільної думки; визначення індивідуально-авторських засобів художнього письма; спостереження за використанням мовних засобів: фонетичних, лексичних, словотворчих, морфологічних, синтаксичних, за допомогою яких досягається повне та глибоке розкриття ідейно-семантичного змісту твору. Виконуючи аналіз пропонуємо учням скористатися пам'яткою (рис. 3.).

Рис. 3. Пам'ятка для аналізу поезії

2. З наведеної цитати визначити основні художні засоби, які використовує поетеса:

*Такий туман сьогодні сизий-сизий.
Повітря – мов настояний женьшень.
Дерева одягли парчеві ризи,
Немов священники у Великодній день.
Поміж небес і трав так хочеться стояти,
Твою долоню відчувати на плечі... [3].*

Епітети – «**сизий-сизий туман**», «**парчеві ризи**»; порівняння – «*мов настояний женьшень*», «*Немов священники у Великодній день*», метафори – «*Дерева одягли парчеві ризи*», «*Поміж небес і трав так хочеться стояти*».

3. Знайти в Інтернет-джерелах ліричні твори Ніни Гнатюк та визначити основні мотиви обраної поезії (тема кохання, патріотизму, любов до природи і т. д.).

4. Дати розгорнуту відповідь на тему: «Кохання в ліриці Ніни Гнатюк».

На етапі підсумку уроку пропонуємо такі вправи:

1. Прийом «Мікрофон». Доповніть речення: «Ніна Гнатюк – це...».

2. Прийом «Асоціативний куц». На дошці є троянда, яка уособлює Ніну Гнатюк. На листочках учням потрібно написати слова, риси характеру, поезії, інші слова, з якими у них асоціюється мисткиня і наклеїти їх на дошку.

Пропонуємо такі рекомендації щодо проведення нестандартних уроків:

✓ нетрадиційний урок треба готувати заздалегідь і розробити систему конкретних цілей навчання і виховання;

✓ обираючи тип нестандартного уроку, вчителю потрібно враховувати особливості своєї вдачі і темпераменту, рівень підготовки і специфічні особливості класу в цілому і окремих учнів;

✓ слід інтегрувати зусилля педагогів при підготовці сумісних уроків;

✓ варто керуватися принципом «разом з дітьми і для дітей»;

✓ інноваційні уроки треба проводити в атмосфері розкнутості, добра, творчості, радості, душевного й інтелектуального піднесення.

Отже, вибір типу уроку є важливою дидактичною проблемою, яка безпосередньо впливає на результативний компонент навчального процесу.

Вона тісно пов'язана з методами і засобами навчання, бо кінцевий результат визначається комплексом дидактичних умов, серед яких важливе місце посідають організаційні форми навчання.

Література

1. Бондаренко Т. М. Веб-квест технологія як засіб активізації самостійної діяльності майбутніх вчителів початкових класів. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. № 13 (272), Ч. II. 2013. С. 224–230.

2. Глазунова О. Г. Теоретико-методичні засади проектування та застосування системи електронного навчання майбутніх фахівців з інформаційних технологій в університетах аграрного профілю : дис... д-ра пед. наук : 13.00.10. Київ, 2015. 545 с.

3. Гнатюк Н. Ю. Прощання з березнем : лірика. Київ, 1972. 52 с.

4. Гнатюк Н. Ю. Час колосіння : поезії. Київ, 1980. 103 с.

5. Крупка В. П. Літературне краєзнавство : робоча програма. Вінниця : ВДПУ, 2020. 25 с.

6. Онлайн генератор QR-кодів. URL: <https://ru.qr-code-generator.com>

Гребенкова Юлія – здобувач ступеня вищої освіти бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: методичні основи проведення уроку літератури рідного краю.

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, старший викладач Крупка В. П.

**МЕТОДИКА ОПРАЦЮВАННЯ ДРАМАТИЧНОГО ТВОРУ
НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ:
СПЕЦИФІЧНІ ФОРМИ І ПРИЙОМИ ВИВЧЕННЯ ДРАМИ**

Літературна освіта зорієнтована на формування літературних знань, культури, щирості, багатства почуттів юної особистості, має сприяти розвитку ерудиції, розумінню життя. Важливо, що для успішного навчання літератури в школі потрібно врахувати психологічні особливості сприйняття учнями художнього тексту. За останні десятиліття психолого-педагогічна наука зробила вагомі кроки в цьому напрямку. Як залучити школярів до читання художніх творів – одвічне питання всіх учителів-словесників. Крім визначених педагогікою вікових особливостей сприйняття художніх творів, у наш час треба враховувати ту дуже сумну для шанувальників гарної книги обставину, що діти та підлітки з кожним роком читають все менше й менше.

Як би важко не було, але вчитель повинен створити такі умови на уроці, щоб учень захотів прочитати твір. Слід максимально підготувати школярів до зустрічі з текстом художнього твору. Це можуть бути різні види коментарів, відомості про особливості жанру твору, читання цікавих уривків, що викличуть в учнів інтерес, створять емоційний настрій (літературний матеріал повинен викликати в дітей ті почуття, які відповідають основній тональності твору).

У методиці можна побачити велику кількість праць, присвячених вивченню творів різних літературних жанрів. Варто зазначити, що серед цих досліджень лише незначна кількість тих, які присвячені вивченню драматичних творів. До цієї проблеми зверталися Т. і Ф. Бугайки, В. Неділько, Н. Падалка, Є. Пасічник, В. Цимбалюк та ін. Серед останніх публікацій варто виділити статтю А. Ситченка «Особливості аналізу драматичного твору в школі», у якій дослідник головну увагу приділяє вибору алгоритму аналізу драматичного твору [1]. Недостатньо висвітленим залишається питання про

специфічні форми і прийоми вивчення драми. Дослідження цього питання і має на меті наша стаття.

Драма це – літературний твір, побудований у формі діалогу та призначений для сценічного виконання [2]. Як літературному твору драмі відведено менше місця у шкільних програмах для учнів середньої та старшої ланки, ніж епосу чи ліриці.

Завдання, яке стоїть перед учителем на уроках під час вивчення драматичного твору, набагато складніше. Педагог повинен виховати не тільки вдумливого та кваліфікованого читача, а й глядача. Учні мають уміти оцінити спектакль, гру акторів. Завдання достатньо складне, але цілком посильне, навіть для тих учителів української літератури, які працюють у найвіддаленіших сільських школах і не мають змоги систематично відвідувати разом зі своїми вихованцями вистави драматичного театру. На допомогу словеснику прийдуть специфічні прийоми, вироблені методичною наукою і практикою. Тому доцільно:

1) організувати перегляд телеспектаклю, вистави чи прослуховування інсценізацій після первинного сприйняття і роботи з текстом драматичного твору.

Слухова організація ТЗН:

- організація перегляду телеспектаклів, прослуховування окремих сцен аудіоспектаклів;

- відвідування театру й перегляд вистави у виконанні акторів театру – як елемент позашкільної роботи з предмета.

2) перед застосуванням такої роботи з учнями проводиться інструктаж. Ним може бути розповідь про акторів, які беруть участь у виставі, якщо це її фрагмент у запису, то доцільно вчителю наголосити, яку дію чи картину дії вони мають змогу прослухати.

3) після такої роботи учні повинні будуть виконати певні завдання або відповідати на запитання, поставлені заздалегідь. Щоб перегляд вистави або

прослуховування аудіозапису не перетворилось у банальний номер з концерту, варто вчителю подбати про дидактичні завдання:

- Зверніть увагу на голос того чи того актора, який виконує певну роль. Чи вдалося йому передати складний душевний стан, в якому опинився персонаж? Відповідь повинна бути аргументованою.

- Чи таким ви уявляли героя? Порівняйте зовнішність актора й зовнішність персонажа (за текстом комедії).

- Виділіть ті ситуації, які, на ваш погляд, є найбільш комічними або трагічними. Які ви знаєте засоби творення комічного чи трагічного?

Учням припаде до душі робота зі створення афіші або програмки до спектаклю, колажу зі світлин до однієї вистави з різних театрів тощо.

Методисти рекомендують також пропонувати школярам усно описати певні мізансцени чи декорації до окремих дій п'єси. Під час опрацювання драматичних творів необхідно широко використовувати фрагменти театральних вистав, кінофільмів, а також ілюстрації, фотографії тощо. Важливо, щоб їх демонстрування доповнювалося вчительськими поясненнями, запитаннями. Написання відгуку на переглянуті вистави стало поширеною формою роботи в школі. Також методисти рекомендують використовувати метод рецензії. Це допомагає учням відчувати себе у ролі критика літературного твору.

Рецензія – складніший вид творчої роботи для школяра в порівнянні з відгуком [3]. У праці В. Сухомлинського «Серце віддаю дітям» стверджується: «Школа є справжнім осередком культури лиш коли в ній панують 4 культу: культ Батьківщини, культ людини, культ книжки і культ рідного слова» [4]. Любов до рідного слова неможливо сформувати чи виховати без творчості.

Рецензія і є видом творчої роботи, у якому учень критично оцінює твір або переглянуту виставу. Доцільно в класі зачитати зразок такої рецензії тобто навчити школярів, з яких структурних елементів складається рецензія:

1) критика відомостей про виставу; кілька думок про загальне враження від вистави;

2) аналіз гри акторів; розкриття майстерності цієї гри;

3) оцінка переглянутої вистави; визначення недоліків, висловлення побажання; показ власного бачення картини, дії, окремого епізоду.

Варто підкреслити, що методично виправданим є перегляд спектаклю після прочитання й роботи над текстом літературного твору. Бо, по-перше, самостійне прочитання тексту забезпечує емоційне сприйняття і глибоке його розуміння; по-друге, формує вміння самостійно оцінювати літературний твір; по-третє, у процесі читання з'являються читацькі образи, оскільки ознайомлення з текстом драматичного твору відбувалося безпосередньо; у результаті перегляду спектаклю формуються зорові враження, які загальмують читацькі образи; по-четверте, більшість учнів, які подивилися спектакль, літературний твір уже не прочитають; по-п'яте, кожен театр по-своєму (навіть 2 актори не схожі між собою) інтерпретує зміст, ідею того чи того твору.

Також вивчення драматичних творів може відбуватися в контексті позакласної роботи зі школярами. Організація драматичного гуртка – один із дієвих видів позакласної роботи з літератури. Це той осередок, де можуть проявити себе учні творчі, бо життя учнівського колективу не може бути повноцінним без творчості, що є безпосередньою потребою дітей. Щоб стимулювати учнівську творчість, необхідно практикувати такі форми роботи, які викликають у дітей потребу комунікативної діяльності. Цим вимогам відповідає такий вид позакласної роботи з предмета, як гурток.

Основні його завдання:

- 1) виявляти літературно обдарованих школярів;
- 2) стимулювати їх творче зростання;
- 3) поглиблювати творчу активність.

Інколи вчителі організують попередній перегляд спектаклю. Такий підхід сприяє емоційному сприйняттю тексту, але шкодить формуванню кваліфікованого глядача. Розігрування окремих сцен драматичного твору учнями допомагає їм зануритись у світ театрального мистецтва, збуджує їхню увагу, допомагає побачити структуру драматичного твору з різних сторін: читач, глядач, актор та інші.

Готуючись до уроку, на якому вивчатиметься драматичний твір, словеснику слід пам'ятати, що його зміст сприймається на основі монологів і діалогів дійових осіб, адже саме з монологів-роздумів, розмов двох, трьох чи кількох героїв п'єси складається зміст драматичного твору.

Виділимо фактори, від яких залежить успішність сприйняття й аналізу драматичного твору в школі:

1) уміння учнів під керівництвом учителя визначити особливість, характер конфлікту, визначити основну дію, основні етапи її розвитку, розташування персонажів твору;

2) організувати належне прочитання тексту драматичного твору, навіть тоді, коли твір вивчався не текстуально, а в контексті певної теми.

3) організувати роботу зі школярами з метою розвитку відтворювальної уяви.

Як свідчать психологи, у процесі читання драматичного твору в учнів гірше працює відтворювальна уява в порівнянні зі сприйняттям епічного чи ліричного твору. Цей факт пояснюється відсутністю авторських відступів, авторських характеристик, описів та ін. З метою розвитку відтворювальної уяви варто запропонувати школярам таку форму роботи над драматичним твором: скласти коментар режисера до окремих картин, дій твору. Опираючись на монологи, діалоги, учні будуть прагнути уявити поведінку героїв, пояснити їхні вчинки, прокоментувати динаміку змін, що сталися протягом певної дії.

Варто використовувати на завершальному етапі вивчення драматичного тексту різноманітні види письмових робіт: твори на літературні теми (аналіз ідейного змісту п'єси, роботи узагальнювального характеру за творчістю кількох драматургів), твори-роздуми з літературно-публіцистичними відступами на матеріалі безпосередніх вражень від прочитаного, відгуки, рецензії на переглянуті спектаклі тощо.

Отже, який би шлях опрацювання драматичного твору не обрав учитель, йому слід пам'ятати: драма – особливий рід літератури, яка потребує, окрім проникнення в конфлікт і стеження за дією, унаочнення та зв'язку з театром.

Література

1. Ситченко А. Особливості аналізу драматичного твору в школі. *Українська мова і література в школі*. 2004. № 5.
2. Мороз Л. Драма. *Енциклопедія Сучасної України* / ред.: Дзюба І. М., Жуковський А. І., Железняк М. Г. та ін. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2008. URL: <https://cutt.ly/iJaNwBp> (Дата звернення: 26.05.2022).
3. Денисюк Л. Як народжується художній твір? Урок з розвитку зв'язного мовлення – творча лабораторія у 9 класі. *Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2008. № 2. С. 34 - 41.
4. Сухомлинський В. Серце віддаю дітям / за ред. О. Сухомлинської. Харків : Акта, 2012. 545 с.
5. Падалка Н., Цимбалюк В. Вивчення драматичних творів. Київ, 1984. 160 с.

Денисюк Вікторія – здобувач ступеня вищої освіти бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: сучасні технології навчання на уроках української літератури.

Науковий керівник – старший викладач Пойда О. А.

Мар'яна Івацко

ЗАСТОСУВАННЯ YOUTUBE НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ У СТАРШІЙ ЛАНЦІ

Актуальність. Осучаснення засобів навчання, оперування останніми інноваціями та інформаційними технологіями є одним із пріоритетних напрямків удосконалення освіти в Україні, метою якої є підготовка

зростаючого покоління в умовах інформаційного суспільства. Тому ХХІ століття вимагає від учителя оволодіння новими формами та засобами навчання для покращення якості освітнього процесу.

Серед великої кількості інноваційних засобів навчання варто виділити дидактичний потенціал YouTube. Зважаючи на особливості вивчення української літератури у 10-11 класах, спрямованість уроків на розвиток пізнавальних інтересів та здібностей учнів, використання відеоматеріалів з платформи YouTube дозволяє полегшувати та оживлювати навчальний процес, унаочнювати матеріал, поглиблювати інтерес учнів. Платформа дає можливість неодноразово повторно демонструвати навчальний відеоматеріал як на самих уроках літератури, так і при повторенні вдома. Відповідно до цього, вчитель постійно потребує допоміжних засобів удосконалення занять та знань із правильного їх застосування. Саме тому наше дослідження є особливо актуальним в контексті методики навчання української літератури.

Мета статті – з'ясувати специфіку використання відеохостингу YouTube в освітніх цілях на уроках української літератури в старшій ланці.

Стан дослідження. Проблема вивчення дидактичних можливостей YouTube залишається відкритою. В українській методиці навчання, на жаль, немає достатньої кількості наукових праць, присвячених цій темі. Дослідженню використання ІКТ в контексті філологічних дисциплін присвячені праці О. Пшеничникова, В. Уліщенко, Н. Хміль та ін. Дослідженням спеціальних сервісів у навчальних цілях займалися К. Бугайчук, В. Носенко, Є. Патаракін, В. Ключев та ін.

Виклад матеріалу. Дидактичний потенціал YouTube – беззаперечний. Відеофрагменти з YouTube можуть використовуватися вчителем для різних типів уроку української літератури, урізноманітнюючи заняття. Уроки вивчення біографії письменників не є виключенням.

У методиці навчання української літератури уроки вивчення біографії письменника посідають важливе місце, адже є початковим етапом розуміння його творчості. Головна мета таких уроків – з'ясування ролі та значення

митця слова в контексті літературного процесу, історії літератури, культури та суспільного життя.

При цьому слід дотримуватися загальних принципів навчання:

1. Відеоролики з YouTube сприяють дотриманню принципу історизму, адже правильне користування та якісна добірка відео допомагають зобразити письменника як особу дотичну до певної історичної епохи та географічної локалізації. Крім того, школярам важливо дати розуміння, що майстер слова мав вплив на історичну добу, був її творцем, поєднував художній світ твору з реальністю.

2. Принцип актуальності реалізується таким чином, що вчитель повинен добирати перевірені відеофрагменти, що достовірно точно розкривають біографію митця. З допомогою YouTube можна продемонструвати визначальні події в житті письменника, повороти долі і, навіть, побутові чинники.

3. YouTube сприяє реалізації принцип психологізму, адже з його допомогою можна наочно продемонструвати чинники, що формували світогляд письменника. Наприклад, відеоряд сімейних фото, хату, де зростав, книги, що вплинули тощо.

4. Принцип естетизму. З допомогою YouTube учитель має можливість глибше занурити учнів в художній світ творів, персонажів. З допомогою візуальної картинки та її поєднання зі звуком первинне враження про письменника виходить на якісно вищий рівень.

У десятому класі на уроках української літератури програмою передбачено вивчення життя та творчості Івана Нечуя-Левицького, Панаса Мирного, Івана Франка, Івана Карпенка-Карого, Михайла Коцюбинського, Ольги Кобилянської, Василя Стефаника, Володимира Винниченка, Лесі Українки, Миколи Вороного та Олександра Олеся. В YouTube є достатня кількість різнопланових відеороликів, що допоможуть вчителю удосконалити подачу нового матеріалу при вивченні біографії митців слова. Це і

документальні стрічки, і виступи літературознавців, музейних експертів, критиків тощо.

Наприклад, на YouTube завантажена велика кількість цікавих матеріалів про Панаса Мирного, які можна використовувати на уроці, випереджуючи розповідь вчителя. Наприклад: «Історія, розказана з любов'ю» – Панас Мирний» [6], «Музей Панаса Мирного (подорож перша)» [8], «Панас Мирний біографія в датах. Відео» [10]. На YouTube розміщено також відеопрезентації, які вчитель може коментувати. Наприклад, «Панас Мирний. Життя і творчий шлях».

У десятому класі учням вже добре відома постать Івана Франка, тому їм можна запропонувати перегляд загальнооглядових відео. Наприклад, «Цікаві факти про Івана Франка. Українська література 10 клас» [12]. Якщо ж вчителем передбачено більш детальне ознайомлення, то в проєкті «Великі Українці» Святослав Вакарчук розповідає про Івана Франка [11]. Відеоролик містить пізнавальні відступи та цікаву форму викладу. Вчитель може спершу показати відео, а потім усно обговорити його, підбити підсумки, деталізувати окремі моменти. Відеоролик «Іван Франко. Обличчя української історії і літератури» [5] коротко та влучно проводить екскурс найвизначнішими точками життя та творчості майстра слова, що можна використовувати на етапі подачі нового матеріалу.

В одинадцятому класі на уроках української літератури вивчаються Павло Тичина, Євген Плужник, Максим Рильський, Микола Хвильовий, Юрій Яновський, Валер'ян Підмогильний, Остап Вишня, Микола Куліш, Богдан-Ігор Антонич, Осип Турянський, Євген Маланюк, Іван Багряний, Олександр Довженко, Олесь Гончар, Василь Симоненко, Дмитро Павличко, Іван Драч, Микола Вінграновський, Григор Тютюнник, Ліна Костенко та Василь Стус. Як митці ХХ століття, вони творили ту епоху, деякі з них є нашими сучасниками, отож збереглося багато відеоматеріалів, де письменники розповідають самі про себе, відео із їхніх виступів,

журналістські репортажі, документальні фільми, передачі тощо. Все це завантажено на YouTube.

Наприклад, при вивченні життя та творчості Олександра Довженка можна запропонувати документальну стрічку «Олександр Довженко: перший поет кінематографу. Пишемо історію» [9]. Вивчення біографії Василя Симоненка можна увиразнити, демонструючи спогади його матері та друзів про нього, або навіть записом його голосу.

Аналогічно, вивчення біографії інших письменників в 11 класі можна також проводити з допомогою YouTube. Детальна інформація міститься на курсі «Українська література в іменах», що може бути корисним навіть у підготовці до ЗНО [7].

Стосовно використання YouTube під час вивчення епічного твору, маємо підстави стверджувати, що це можна проводити на різних його етапах, наприклад, для мотивації навчальної діяльності на уроці сприймання художнього твору або під час вивчення нового матеріалу на уроках поглибленої роботи над текстом. Завдання вчителя – попередньо дібрати потрібний відеоматеріал та доцільно застосувати його. Оскільки робота над аналізом того чи того епічного твору проводиться послідовно та складається з низки частин, відеоролики можна використовувати на кожному з них.

Старшокласники значну частину часу приділяють підготовці до ЗНО. На YouTube завантажено аудіокниги у повному обсязі для прослуховування того чи того твору. Звісно, це не замінить книжкового прочитання, але дозволяє економити час школяра, крім того, оратори вдало передають емоції та дозволяють формувати первісне враження про твір. Не варто забувати також про те, що деякі учні мають краще розвинене слухове сприймання, ніж зорове, тому аудіокниги стають справжніми помічниками у цьому. Наприклад, YouTube містить усі частини соціально-психологічного роману «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» Панаса Мирного.

Для того, щоб актуалізувати набуті знання та повторити вивчене, існують скорочені перекази. На YouTube презентовано цілу низку таких

відеоматеріалів. Наприклад, скорочена книга «Кайдашева сім'я» Івана Нечужа-Левицького.

Особливе місце займають відеовірізки з фільмів, або й цілі фільми за мотивами творів. Їх можна активно використовувати під час поглибленої роботи над текстом та супроводжувати додатковими завданнями. Наприклад, вчитель демонструє фрагмент із фільму С. Параджанова «Тіні забутих предків» [2] та пропонує його обговорити. Можна ставити різнопланові запитання, наприклад: «Які емоції викликав у Вас цей фрагмент?» або «Який саме фрагмент із твору тут зображений?», «Чи збігається ваше особисте уявлення цього моменту із тим, як його показав режисер?» тощо.

Буктрейлер – особлива форма спонукання до прочитання твору, що є коротким відеороликом за його мотивами. На YouTube завантажено велику кількість таких відео, які вчитель може за потреби демонструвати учням на уроках. Наприклад, буктрейлер до роману «Місто» Валер'яна Підмогильного [1], який можна використати перед безпосереднім прочитанням учнями твору. Крім того, створення власного буктрейлеру – одна із найбільш цікавих форм роботи, яку можна запропонувати учням до виконання. Її можна провести таким чином: учні діляться на команди, створюють відео, завантажують його на YouTube, а у класі демонструють його. Це своєрідний урок-кінозал, де відбувається демонстрація власної творчості.

Програма з української літератури відводить чільне місце вивченню ліричних творів у старшій школі. На відміну від епічних, чи драматичних, вони зосереджуються насамперед на чуттєвому образі, не маючи за провідну мету зображення якоїсь події.

У школі вивчаються різні за мотивами та тематикою ліричні твори: громадянська, пейзажна, інтимна, філософська. Або ж твори, у яких не можна чітко визначити вид лірики, наприклад, поєднання інтимної та пейзажної лірики.

Використання YouTube удосконалює та урізноманітнює уроки вивчення ліричних творів. Першим етапом таких уроків є емоційне налаштування класу

до слухання ліричного твору. Тут вчитель може використовувати музичні композиції, що будуть супроводжувати вступне слово, демонструвати історію написання того чи того ліричного твору, проводити паралелі з явищами природи (якщо це пейзажна лірика).

Другий етап опрацювання ліричного твору на уроках української літератури – художнє читання поезії. Це створює первісне враження та закладає основи для її вивчення. Як правило, вчитель виразно читає ліричний твір самостійно або пропонує це зробити одному з учнів. Але, на нашу думку, використання YouTube сприяє кращому проходженню цього етапу. На платформі знаходиться велика кількість художніх декламацій різних ліричних творів від професійних ораторів. Це часто супроводжується відеокліпами, музикою, що підвищує пізнавальний інтерес школярів.

На YouTube містяться не тільки декламації ораторів, а й відеопоезія у виконанні відомих акторів, співаків, чи блогерів. Учням особливо цікавий такий формат. Наприклад, українські актори читають поезію Лесі Українки [47].

Особливої цінності набуває читання творів самими поетами-авторами. Так, під час вивчення поезії Василя Симоненка, можна продемонструвати продекламований автором вірш «Задивляюсь у твої зіниці», а при вивченні поетичної спадщини Василя Стуса звернутися до цілого плейлиста із його живим голосом, що також завантажений на YouTube [4].

Чимало ліричних творів покладено на музику, отож не зайвим буде на сучасному уроці літератури звертатися до відеороликів такого типу. Наприклад, «Чари ночі» Олександра Олеся виконує Ніна Матвієнко, «Два кольори» Дмитра Павличка у виконанні Дмитра Гнатюка, «Чого являєшся мені у сні» Івана Франка виконує Віталій Козловський.

Отже, використання можливостей YouTube під час вивчення української літератури в старшій ланці є необхідним, адже це покращує якість уроків української літератури, створює умови для розвитку підростаючого покоління в умовах інформаційного суспільства, удосконалюючи

світоглядний кругозір, образне мислення, знання з історії літератури та становить потужний засіб урізноманітнення навчального процесу. Таким чином, використання відеоматеріалів з платформи YouTube дозволяє полегшувати та оживлювати навчальний процес, унаочнювати матеріал, поглиблювати інтерес учнів.

YouTube містить велику кількість різнопланових роликів, фільмів, відеопрезентацій, що унаочнюють подачу нового матеріалу та удосконалюють уроки вивчення біографії майстрів слова, епічних та ліричних творів. При цьому вчителів варто дотримуватися загальних методичних принципів та не забувати про доцільність використання того чи того відео.

Література

1. Буктрейлер. Валер'ян Підмогильний. Роман «Місто». URL: <https://youtu.be/Z3DZpqsaMnU>
2. Відеофрагмент «Гуцульське Різдво». Х/ф «Тіні забутих предків». Реж. Сергій Параджанов. 1964. URL: https://youtu.be/EXyNC_VvvNc
3. Войтович Н. В., Найдьонова А.В. Використання хмарних технологій Google та сервісів web 2.0 в освітньому процесі : метод. рекомендації. Дніпро: ДПТНЗ «Дніпровський центр ПТОТС», 2017. 113 с.
4. Живий голос Василя Стуса. URL: <https://youtube.com/playlist?list=PL55KTen9YJN0VZOaoG7mYzafJ2udYTpTH>
5. Іван Франко. Обличчя української історії і літератури. URL : <https://youtu.be/Xnb1X0es9eU>
6. Карпенко-Карий біографія (Karpenko-Karuy history). URL: <https://youtu.be/WCJgQYvzzJ4>
7. Курс «Українська література в іменах». URL: <https://youtube.com/playlist?list=PLLBMxlRQfCFPejp0GVuZu3JQf8ceHyI8O>
8. Музей Панаса Мирного (подорож перша). URL: <https://youtu.be/O1ftClftn2Q>

9. Олександр Довженко: перший поет кінематографу. Пишемо історію.
URL : <https://youtu.be/BwbTqt6g9os>
10. Панас Мирний біографія в датах. Відео. URL:
<https://youtu.be/ki4ynZJgIDg>
11. Фільм про Івана Франка. URL: <https://youtu.be/sToHbw1LLAM>
12. Цікаві факти про Івана Франка. Українська література 10 клас. URL:
<https://youtu.be/oV4d7e2ZK0s>

Івацко Мар'яна – здобувач ступеня вищої освіти бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: застосування інформаційно-комунікаційних технологій під час навчання української літератури.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, асистент Петрович О. Б.

Ірина Корецька

**ПРОБЛЕМНО-ТЕМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ
(НА ПРИКЛАДІ ВИВЧЕННЯ ПОВІСТІ ГРИГОРА ТЮТЮННИКА
«КЛИМКО» У 7 КЛАСІ)**

Повість «Климко» Григора Тютюнника неодноразово ставала предметом наукових досліджень. Зокрема, О. Головій у статті «Дитина у воєнних умовах на сторінках української літератури» [1] розкрила проблему психологізму і автобіографізму Г. Тютюнника у повісті «Климко». Подібну тему порушує Я. Пархета у своїй науковій розвідці «Григір Тютюнник «У пошуках батька» [3], у якій досліджено окремі аспекти психологічного буття Г. Тютюнника та форми їхньої художньої реалізації. У своїй статті С. Ленська [2], аналізуючи повість «Климко», основним прийомом розкриття проблеми

обрала зіставлення теми війни у Г. Тютюнника і баченням у В. Близниці і М. Вінграновського.

Метою статті є детальний проблемно-тематичний аналіз повісті «Климко» Григора Тютюнника, а також методи її вивчення на уроках української літератури.

Григiр Тютюнник – дитина війни, тому у творчій спадщині письменника є автобіографічні дитячі твори, які відображають тодішнє голодне воєнне і повоєнне дитинство. Прикладом цього стала повість автобіографічного характеру «Климко», яка майже «дублювала» життя Григора. Будучи ще шестилітнім хлопчиком, Григiр жив з дядьком, який з початку війни пішов на фронт, тому хлопець змалечку відчув на собі доросле, самотнє життя. Голод та холод змусили хлопчика самотньо повернутися на Полтавщину до мами, Важкий шлях дитина здолала пішки за два тижні.

Трагічна доля головного героя твору дає змогу читачеві зрозуміти, наскільки його образ рiзниться з-поміж інших жертовністю, турботливістю та відповідальністю за інших. Ця повість страшна своєю правдою про війну й красивою правдою про благородних людей.

Працюючи над текстом твору, учителеві слід обрати проблемно-тематичний шлях аналізу, оскільки він тут буде найбільш доречним. Учні мають зосередитись на тих проблемах, які завжди є актуальними у суспільстві, де існує небезпека воєнного вторгнення однієї держави на територію іншої. Сьогодні ця тема особливо актуальна, коли українці самовіддано відстоюють свою державу від повномасштабного вторгнення російських загарбників.

Проблема війни завжди турбувала людство, адже її наслідки жахливі: каліцтво мільйонів людських душ, горе, смерть, руйнування сімей тощо. У повісті «Климко» Григiр Тютюнник піднімає ряд вагомих проблем, які породжує війна: голод породжує бідність, а бідність, у свою чергу, – смерть. Кожна наступна проблема перебуває в причиново-наслідкових зв'язках із попередньою.

Проблему війни автор розкриває крізь призму бачення дитини: життя селян, які продовжують жити попри страхи і незнання, що буде далі. У творі читач спостерігає моменти, як Климко бачить, коли летять бомби, як руйнують станцію, бараки, шахту, вагони, депо, вежі – і в повітрі кружляють клуби диму та полум'я. Чоловіки йшли на фронт, а вдома залишалися жінки та діти, які намагались якось вижити, прогодуватись. Коли після короткого бою на станцію зі степу прийшли італійці, вони хотіли за гроші виміняти харчі, проте згодом кинулися грабувати і брали не тільки їжу, а й одяг, де кращий. Через тиждень вони пішли далі, а у висілку почався голод.

Знайомлячись із текстом, учні відкривають для себе жахливі буденні реалії. Сюжетна канва повісті демонструє як загальну панораму війни, так і долю кожної людини у цій ситуації зокрема. Над містом високо в небі прогули густі косинці німецьких бомбовозів. На базарній площі по дорозі до Слов'янська поліцейські зганяли людей і навколо щільно стояли німецькі мотоцикли та грузовики, які під автоматні черги ловили молоденьких дівчат та хлопців. Проте все ж люди не втрачали надії і чекали своїх визволителів додому. Німці пускали товарний поїзд в Донбас, до Єнакієвого чи до Горлівки, Климко потрапив туди, щоб повернутись додому і в цьому йому допомогла тітка Марина, проте згодом їх (Климка і людей, які їхали з ним), побачив німець і, добряче відлупцювавши, скинув їх з потяга. Дороги додому йому залишалось не так багато – шість кілометрів, пройшовши майже весь шлях, він вже бачив дім і вигадував, що йому скаже Наталя Миколаївна чи Зульфат, проте почув кілька пострілів і побачив, як чоловік тікає, обертаючись, від двох окупантів. Климко вказав йому дорогу, за що отримав автоматну чергу в груди .

Яскраво виражена проблема голоду: люди на базарі міняли нові речі, все, що мали, аби купити собі хоч якийсь харч. А у цей час ділки наживаються на людському горі, або купуючи добротні речі за мізер, або пропонуючи мінімум їжі. Зоставшись один, хлопчик постійно недоїдав: то трапиться йому знайти зеленкуваті галети, то тітка в далеку дорогу дасть йому кілька

червивих сухарів. Їжею і грішми в дорогу йому допоміг дядько Бачонок, а ще обіцяли виділити дядьків пайок на станції. На шляху йому трапилось закинуте вогнище, де він зміг знайти дорогоцінний скарб – дві картоплини, чорні, як вугілля. По дорозі до Слов'янська у нього закінчувалась їжа, і він міг не їсти нічого цілий день. На шляху трапився, на щастя, кущ глоду, який хлопчик жадібно їв всю дорогу, поки не знудило.

Проблеми твору не варто розглядати розрізнено, оскільки вони усі взаємопов'язані. Зокрема, заслуговує на обговорення проблема взаємодопомоги та взаємопідтримки. Людська порядність і прагнення допомогти один одному у важкі часи – це ті риси, які вирізняють справжню людину в будь-якій ситуації. Через те, що маленькій Олі, дитині Наталі Миколаївні, не було молока – дідусь Гарєєв і Зульфат вирішили піти в Лобовку, а Климко по сіль у Слов'янськ. Климко дійшов до базару, де були люди (і біженці, і місцеві), які просили милостиню «зрячі й сліпі, безногі, безрукі, старі й молоді». «Йшли прилавки, заставлені мисочками з житом, кукурудзою, просом; біліли склянки з борошном, содою, вологою сіллю («Ось вона!» – зрадив Климко); стояли клунки з картоплею, капустою, буряками. І все це добро не продавалось, а мінялося на одягу, гас, мило, сірники» [4]. На базарі швець подарував йому взувачку, коли побачив, що той босий. У тітоньки Марини він пив молоко, яке все більше розбавляв водою, аби ще довше ним насолодитися, та навіть в цей момент він завжди думав про сім'ю і Олечку, якій це молоко пригодилося б більше.

Гостро в повісті поставлена проблема бідності, яка породжена війною. Особливо болісно це сприймається крізь призму проблеми «дитина і війна». Тут доречно провести роботу із цитатами, які діти можуть знайти в тексті, працюючи в парах. З самого початку твору ми знайомимось з головним героєм твору, де дізнаємося, що Климко ночує під скиртою на соломі, як всю ніч його турбують пацюки, які лоскочуть його босі ноги. Він просинається од холоду, який пронизує його тіло та змушує цокотіти зубами. Зодягнений він у старе лахміття, куці штанці, стару матроску та дядькову діжурку. У мандрівку

по сіль хлопчик вибирається не у взутті, а зробив «товстенські устілки і примінив їх до ступні, щоб ні великі були, ні малі. Потім туго обмотав ноги разом з вустілками плащ-палатяними клаптями і позав'язував кінці вище кісточок» [4], хоча був уже жовтень. Через холод він дуже мерз в ноги, і йому доводилось сідати посеред дороги і відігрівати ноги руками «гули ноги, пекло підошви, натружені об дрібні камінці, що траплялися в пилюзі» [4], також ноги відігривав у жарі від полум'я. Добре, що зміг відкопати картоплі, щоб поїсти, ще й у дорогу залишилося. Потрапивши вже в село, він знайшов маленький баштанчик з прив'ялою зав'яззю кавунчиків, проте знову Климкові доводилось спати деінде, гріючись тим, що надихував собі у пазуху. Спав і дрижав від холоду, вкриваючись плащ-палаткою.

Проблему раннього «змушеного» дорослішання можна розглянути за допомогою прийому перевтілення в героя. Учні від імені Климка розкажуть, що він з дитинства був здатен до всілякої роботи: готував їжу, мив підлогу, прибирав, старанно навчався. Але хлопчик часто залишався вдома сам, коли дядько їхав в рейс. Залишившись сиротою, він взяв на себе обов'язок справжнього чоловіка і допоміг своїй учительці. Упродовж твору головний герой піклується про себе сам. Учні звернуть увагу на те, як за його доброту та жертвовність люди йому віддячують.

Війна породжує сирітство. Доля дитини, яка опиняється перед лицем війни один на один, – проблема, яка, на жаль, актуальна і сьогодні. Климко жив із дядьком Кирилом, який давав хлопчику певність у захисті й підтримці. Однак після смерті дядька не погоджується на опікунство тітки Моті чи інших людей. Раннє дорослішання змушує хлопчика приймати дорослі рішення.

У статті ми визначили основні проблеми повісті, які представлено на тематичному рівні: війни, бідності, сирітства, раннього дорослішання, голоду, взаємодопомоги, людяності, смерті тощо. Таким чином, досліджуючи проблемно-тематичний аспект твору, учні зможуть визначити чимало глобальних проблем, які Григорій Тютюнник яскраво висвітлив у повісті «Климко». Проблеми війни і всього, що вона за собою тягне, на жаль,

актуальні і в наш час. Учні повинні це розуміти. Твір слід розглядати не лише в проекції в минуле, а й проводити постійні паралелі із сучасністю.

Література

1. Головій О. Дитина у воєнних умовах на сторінках української літератури (оповідання І. Багряного «Пацан» та повість Г. Тютюнника «Климко»). URL: <https://cutt.ly/BJdLWtS> (Дата звернення: 30.05.2022).

2. Ленська С. Образ дітей війни у творах Гр. Тютюнника, В. Близнеця, М. Вінграновського URL: <https://cutt.ly/QJdXzF0> (Дата звернення: 30.05.2022).

3. Пархета Я. Григій Тютюнник: «У пошуках батька». *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Сер. : Філологічні науки. 2015. Вип. 6. С. 151-159. URL: <https://cutt.ly/LJdZI7P> (Дата звернення: 30.05.2022).

4. Тютюнник Г. Климко. URL: <https://cutt.ly/SJdCuuf> (Дата звернення: 30.05.2022).

Корецька Ірина – здобувач ступеня вищої освіти бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: сучасне прочитання творів на уроках української літератури.

Науковий керівник – старший викладач Пойда О. А.

Людмила Мазуренко

БУКТРЕЙЛЕР ЯК ІНСТРУМЕНТ КРЕАТИВНОГО ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА

Сьогодні не є таємницею той факт, що сучасні школярі читають у рази менше, ніж навіть 10 років тому. Це пояснюється швидким розвитком

кіноіндустрії, соціальних мереж та інших електронних ресурсів, які дозволяють учням не розвивати творчу уяву, а отримувати готовий до споживання продукт, не витрачаючи ресурси на його інтелектуальну обробку.

Однією із причин кризи читання в сучасній освіті є негативний вплив аудіовізуальних засобів масової комунікації – телебачення, комп'ютерів, смартфонів, планшетів. У сучасному світі перед учителем української літератури постає нелегке завдання – зацікавити учня літературним твором так, щоби після повернення зі школи йому захотілося взяти до рук книгу, а не телефон. Саме тому інтерактивні методи навчання – не майбутнє, а нагальна необхідність сучасного вчителя-словесника.

Метою статті є дослідження можливостей застосування буктрейлера як засобу підвищення читацької активності учнів у процесі вивчення української літератури.

Українська шкільна освіта передбачає всебічний розвиток людини, а також формування цінностей і компетентностей, необхідних для успішної самореалізації особистості. У контексті компетентісно орієнтованого навчання в епоху цифрового суспільства особливої актуальності набуває формування усіх структурних складників читацької та ключових компетентностей, інформаційно-комунікаційної зокрема. У Постанові КМ України «Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти» зазначено, що інформаційно-комунікаційна компетентність учня середньої школи передбачає «впевнене, критичне і відповідальне використання цифрових технологій для власного розвитку і спілкування; здатність безпечно застосовувати інформаційно-комунікаційні засоби в навчанні та інших життєвих ситуаціях, дотримуючись принципів академічної доброчесності» [7]. Як логічний висновок з цього розуміємо, що інформаційно-комунікативна компетентність сучасного учителя – обов'язковий складник його професійної компетентності.

Розглянемо буктрейлер як інноваційний спосіб роботи над художнім твором, який сприяє розвитку вищезгаданих компетенцій учителя та учня.

Серед форм роботи із художніми творами (книжкові виставки, переказ сюжету, аналіз художніх засобів, характеристика образів) набули популярності буктрейлери (BookTrailer) – відеоролики, які створюють візуальний образ книги. Їх особливістю є те, що розповідь про книгу подається в образній, незвичній формі. Ще кілька років тому такі інформативні відео використовували лише для реклами, але з часом ці міні-фільми набули освітнього значення. Зараз у жанрі буктрейлера виробилася своя унікальна кіномова, що розкриває нові, часом неймовірні якості книги [2].

Проблему використання буктрейлерів на уроках літератури як засіб активізації читацьких інтересів школярів досліджували А. Бесараб, М. Варданян, О. Ісаєва, О. Бондарєва, І. Заїченко, О. Косачова, Л. Пікун, О. Хмельовська та ін.

Перші буктрейлери – слайд-шоу з ілюстрацій з підписами або закадровими коментарями. Таким було відео, зняте до роману Дж. Фарріса 1986 року. У 2003 р. на книжковому ярмарку в Луїзіані вперше показали буктрейлер до десятого роману вампірської саги К. Фіхан «Темна симфонія». Тоді це більше нагадувало музичний кліп. Ця подія стала початком популяризації буктрейлерів, які раніше поширювали переважно в Інтернеті, зокрема на YouTube [1, с. 159]. Перший український буктрейлер був створений до детективу Наталії та Олександра Шевченків, який демонстрували на Форумі видавців у 2010 р. Просувати буктрейлери спочатку стали книжкові видавництва у якості реклами книг, адже побачили в цьому цікавий маркетинговий хід для книжкового бізнесу. На думку Т. Заїченко, «оскільки молодь орієнтується на аудіовізуальну інформацію, то цим і треба заохочувати. Звідси виникла ідея популяризації читання за допомогою буктрейлерів» [3]. Отож, буктрейлер – це відеоанотація книги; тизер, який включає в себе найяскравіші й найбільш упізнавані моменти книги, візуалізує її зміст; невеликий кліп, що розповідає у довільній формі про літературний твір. Існує цілий ряд класифікацій буктрейлерів за різними

принципами, але нас цікавить специфіка саме освітнього буктрейлера (того, що використовується безпосередньо в освітньому процесі).

Освітні буктрейлери розподіляються на:

- фактографічні (розповідають про основну думку сюжету твору. Їх завдання – подібне до анотації – через музику, ілюстрації, ознайомити учнів, тобто читачів, із сюжетом, щоб після перегляду ролика потенційний читач забажав дізнатися, з чого історія починається й чим завершується. Зазвичай, саме за «сюжетним» і розповідним принципом побудовано більшість буктрейлерів);

- емоційно-чуттєві (розповідають про основний настрій книги та очікувані від неї емоції. Ілюстративний відеоряд покликаний передати читачам настрої та емоції героїв);

- ідейні (передають ключові ідеї й загальну змістову спрямованість тексту. Вони засновані на рекламі нереальної ідеї твору, на світогляді автора й цікавих думках, які він хоче донести до читача, на змістовному навантаженні книги) [2].

О. Косачова у своїй статті «Буктрейлер як ефективний медіаресурс сучасної бібліотеки» вважає, що задля впливу на учня буктрейлер, незалежно від виду, має відповідати низці вимог, зокрема:

– реалізовувати чотири базові функції: інформаційну, комунікативну, естетичну та культурно-просвітницьку;

– використовувати всі можливості візуальної мови, надаючи перевагу образу перед словом;

– враховувати інтереси цільової читацької аудиторії;

– виконуватися в креативній, незвичній для учня формі;

– не містити спойлерів – передчасно розкритих важливих відомостей про сюжет книжки, які можуть кардинально змінити враження про твір, знищити інтригу;

– не перевищувати хронометраж у три хвилини.

Враховуючи всі попередні вимоги та класифікації варто наголосити, що створення учнями буктрейлера та демонстрація підготовленого вчителем буктрейлера на уроці – суттєво різні способи впливу на школярів. Якщо говорити про роботу педагога, то у процесі підготовки буктрейлера вибір твору не може бути спонтанний. Кожна книжка твориться письменником на вимоги часу. Тому і проєкт зумовлений конкретними завданнями, що реалізуються через Інтернет:

- здійснити пошук відомостей про книжку й автора на онлайн-ресурсах;
- проаналізувати тематику твору, цікавого для дитини цифрової епохи;
- виготовити буктрейлер і презентувати його не лише на уроках української літератури, а й у мережі Інтернет [6].

Такий метод роботи над художнім твором може активно використовуватися в середній шкільній ланці. Для активізації творчих здібностей та зацікавлення учнів 10-11 класу можна запропонувати створити буктрейлер самостійно. Для цього вчитель повинен провести попередній інструктаж та запропонувати алгоритм роботи над буктрейлером. Основні етапи створення освітніх буктрейлерів:

1. Ознайомлення із прикладами буктрейлерів.
2. Визначення сюжету (твір, за яким буде виконуватися) та ідеї майбутнього відеоролику (герої, місце, конфлікт).
3. Розробка сценарного плану відеоряду (сюжет та вербальний супровід). Текст повинен бути не більше 10-15 речень, він має зацікавити читача, спонукати його до читання.
4. Добір відеоматеріалу (знайти відео за потрібною тематикою). Особливу увагу варто приділяти заголовку буктрейлера, який повинен відображувати ідею твору. Важливо дотримуватися однієї стилізації ілюстрацій. Якщо використовуються мальовані ілюстрації – то всі мальовані, якщо це аніме – то аніме, якщо там є лише фото – то всі фото. При цьому бажано враховувати гармонійність стилю музики й відеоряду.

5. Робота із текстом. Потрібно вирішити, яким буде вербальний супровід відео на слайдах, субтитрами або ж аудіозаписом. Шрифт у титрах і субтитрах повинен бути зрозумілим та легким. Краще використовувати простий і класичний шрифт.

6. Вибір програми для роботи із відео: PowerPoint; WindowsMovieMaker; Camtasiastudio. Також можна скористатися будь-якими онлайн-редакторами для виконання роботи з відео, фото: YouTube, сервіси Animoto, Slidely, які призначені, в основному, для підготовки відеколажів з великою кількістю фотографій та накладанням звуку.

7. Виконання відеомонтажу. Треба об'єднати наявні візуальні й аудіоматеріали в один ролик з використанням обраного програмного забезпечення [2, с. 5].

Варто зазначити, що психологічний вплив буктрейлера на користувача є надзвичайно глибоким та різнобічним. При чому не лише на того, хто дивиться, але й на того, хто створює. Для середньої ланки школярів це може стати чудовим поштовхом для прочитання твору, адже активізує їхній інтерес до сюжету (за умови грамотно створеного відео) [4]. Для учнів старшої ланки – це не лише мотивація прочитати твір, але й можливість реалізувати свій творчий потенціал, продемонструвати вміння працювати в команді (для створення буктрейлера рекомендовано об'єднувати школярів у групи з 2-4 осіб).

Отже, буктрейлер є надзвичайно корисним інструментом для вчителя української літератури, оскільки дозволяє в цікавій та динамічній формі розповісти потенційному читачеві про твір літератури, поруч із традиційними засобами реклами: статтями, анонсами чи анотаціями в друкованих виданнях. Буктрейлер – один із видів креолізованого тексту, який дозволяє створити повноцінну рекламу, в нашому випадку на уроці для учнів; якісно виготовлений буктрейлер спонукає школяра прочитати книгу, формує інтерес як до самого твору, так і до автора, теми чи проблеми.

Література

1. Бессараб А. О. Буктрейлер як нове явище у сфері соціальних комунікацій. *Держава та регіони*. Серія: Соціальні комунікації. 2014. № 1–2 (17–18). С. 159–163.
2. Давидова К. С. Освітній буктрейлер як технологія популяризації читання на уроках української літератури. URL: <https://cutt.ly/sH2l27T> (Дата звернення : 12.04.2022).
3. Заїченко Т. Бібліотечний буктрейлер. *Вісник Книжкової палати*. 2014. № 4. С. 52. URL: <https://cutt.ly/OH2zYY9> (Дата звернення: 12.04.2022).
4. Косачова О. Буктрейлер як ефективний медіаресурс сучасної бібліотеки. *Вісник Книжкової палати*. 2014. № 10. С. 15-18. URL: <https://cutt.ly/OH2jprS> (Дата звернення : 25.05.2022).
5. Максимчук Г. Інтерактивні методи навчання української мови. *Дивослово*. 2012. № 8. С. 18–21.
6. Поціпих О., Хмельовська О. Буктрейлер по-українськи: додаткова промоція книги чи забавки для видавця? URL: <https://cutt.ly/MH2zpxj> (Дата звернення : 12.04.2022).
7. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти. Постанова КМ України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://cutt.ly/eH2ykdd> (Дата звернення : 25.05.2022).

Мазуренко Людмила – здобувач ступеня вищої освіти бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Наукові інтереси: сучасні інноваційні технології навчання на уроках української літератури.

Науковий керівник – старший викладач Пойда О. А.

ЗАСТОСУВАННЯ БУКТРЕЙЛЕРА НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ У СТАРШІЙ ЛАНЦІ

Актуальність дослідження. Орієнтоване на сучасні технологічні, технічні й наукові здобутки людства навчання буде, без перебільшень, вважатися якісним нині. У період глобальних викликів вельми важливо для учителя ХХІ століття, організовуючи роботу навколо розробки супутніх до твору мультитехнологій, внести інтригу й вибудувати композицію або й сам сюжет таким чином, аби читачеві захотілося будь-що дізнатися, як будуть розвиватися події далі.

Сьогодні такий мультижанр як буктрейлер повернув, по суті, моду на книгу, це великий і значний крок вперед, якого раніше ніхто не очікував у такій формі. Буктрейлери, як правило, що добре показують сучасні спостереження педагогів і психологів, викликають чи не найбільше цікавості у дітей так званого покоління візуалів, і це значно більше, аніж у аудіалів, оскільки основа – зображальна форма, яка домінує над аудіальною формою, хоча спецефекти відіграють важливу роль і є невід’ємними.

Стан досліджень проблеми. Наявні поодинокі наукові, методичні праці, на які ми можемо опиратися, це наукові статті, зокрема, таких учених: К. Давидова [3], Г. Чух [8], О. Косачова [5], М. Щур [9], О. Яновський [10], В. Уліщенко [7], Д. Колодяжна [7], С. Воробель [2], Б. Кобильник [2] та ін. Проте, на жаль, нині немає цілісного дослідження, яке б ми могли назвати повним і монументальним, немає окремого підручника чи посібника, що розповідав би про технології використання буктрейлерів в навчанні української літератури.

Мета нашого дослідження – проаналізувати особливості впровадження інноваційних форм творчої роботи на уроках української літератури, таких, зокрема, як буктрейлери для активізації читацької діяльності учнів.

Буктрейлер може й повинен бути широко використовуваним у системі уроків української літератури. Залишається нез'ясованим лише одне – коли його створювати, адже на це потрібно чимало часу. Як варіант – дозволити створити модель буктрейлера учням, на оцінку, так би мовити, а потім використовувати його як приклад учнівської роботи, для навчання й зацікавлення інших таким видом роботи, цілком посильним для задумування й виконання. Створення якісного буктрейлера вимагає від автора таких зусиль: креативності, яка впливає зі знання технологій; відчуття слова; розуміння художньої краси; розуміння музичного ритму; знань у галузі мультимедійних технологій [4].

Буктрейлер – якісна альтернатива не лише для любителів інновацій, креативності та технологій, не лише для заохочення учнів до роботи на уроці, а й для привчання школярів до процесу читання й пізнання художнього світу, створеного на сторінках книги. У буктрейлері потрібно презентувати саму книгу, зацікавити нею, її поліграфічною неповторністю та художньою цінністю. Саме пропозиція до учнів, аби вони створили на оцінку і виклали у соціальних мережах, на ютуб-каналі у форматі відео роботу-буктрейлер може зробити майже диво – учні створять свої канали, знімуть тік-токи. Учні активно беруться до читання не лише заради оцінювання, їх може захопити процес.

Отже, буктрейлер – це таке коротке відео, котре візуально може презентувати книгу будь-якого жанру. Учні зможуть порівняти буктрейлер і тизер, якщо підібрати такий художній твір, до якого є і те, і те. Або ж можна дати завдання – створити буктрейлер на основі тизер [6]. У педагогів часто виникає цілком логічне запитання, як же саме навчити учнів створювати буктрейлери. Звичайно ж, це не є завдання з легких, якщо вчитель такого не практикував. Це завдання індивідуального характеру, а тому не всі зможуть його виконати. Для виконання завдання створити буктрейлер потрібно: мати уявлення про твір, прочитати його вдумливо; проаналізувати твір самостійно, обговорити з учителем; мати навички роботи з комп'ютерними програмами, що дозволяють втілити задум у такій діяльності (йдеться про вміння й навички учня створювати стрими, тобто власні короткі відео, монтувати їх та ін.) [5].

Сюжет є основою відеоролика, він обов'язково має бути чітким. Це те, з чого складатиметься покроково, навіть покадрово, буктрейлер. Відеоролик обов'язково повинен бути недовгим, бажано не більше, аніж 3 хвилини, оскільки це оптимальний час, аби втримати увагу юного глядача, який є потенційним читачем. Отож, буктрейлер справді покликаний інтерпретувати, рекламувати книгу, а також сприяти донесенню, доведенню її змісту до широкого кола читачів, не лише до учнів. Так твір може залишити глибший слід у свідомості поколінь. Водночас, ми розуміємо, що буктрейлер має не лише мотивувати та інтригувати, а й мусить викликати співпереживання, провокувати бажання самостійно аналізувати, прочитавши книгу.

Особливістю буктрейлера є те, що оповідь про саму книгу подається в образній формі як прецедент, як відкриття, як інтрига, і, очевидно, цільовою аудиторією має сучасне суспільство. Буктрейлер на уроці вирішує ряд таких завдань: привертає більш-менш стійку увагу до книги; формує читацьку аудиторію; виробляє стійкість до мультимедійного матеріалу. Отже, це і справді новий жанр рекламно-ілюстративного плану й характеру, що поєднує літературу з візуальним, кінематографічним мистецтвом, із образотворчим мистецтвом, а також із електронними та з інтернет-технологіями.

Із метою впливу на учня буктрейлери мають відповідати таким вимогам:

- реалізовувати базові функції: комунікативну, інформаційну, естетичну, культурну, просвітницьку;
- використовувати можливості візуалізації мови, задля переваги образу перед словом;
- урахувати зацікавлення читацької аудиторії;
- підготувати в терміни;
- реалізувати в креативній формі;
- антиспойлерність (не розкривати важливу інформацію про сюжет книжки, що кардинально змінить враження, знищить інтригу);
- не збільшувати хронометраж (лише три хвилини) [1].

Буктрейлер як інформаційний проект, у першу чергу, повинен бути зумовленим конкретними завданнями, які можна реалізувати через доступні програми та ресурси інтернету. Реалізація відбувається у такий спосіб, покроково:

1) здійснити пошук інформації про книгу, про твір, про автора на офіційних онлайн-ресурсах;

2) проаналізувати ідейний зміст, проблематику й тематику твору;

3) визначити, чим саме вона може бути цікавою для дитини в межах цифрової епохи;

4) виготовити сам буктрейлер та презентувати його не лише в системі уроку української літератури, а й у всемережжі (на доступних майданчиках – зокрема, у соціальних мережах – фейсбук чи в інстаграм) [6].

Для творчої праці з відео необхідно вибрати програму. Найчастіше це Windows Movie Maker. Названа програма є на всіх комп'ютерах чи лептопах, оскільки вона належить до пакету Microsoft Windows. Movie Maker має можливості для обробляти відеофайлів із цифрової відеокамери, а також для створення слайд-шоу із зображень, вона може додавати заготовки до відео, а також титри і звук, має можливості вирізати потрібні фрагменти та склеювати їх до купи, створюючи ефектні переходи від одного фрагмента до іншого.

До прикладу, у створенні буктрейлера для уроку у 10 класі за творчістю Михайла Коцюбинського учні можуть використовувати зображення із тих видань, які рясно ілюстровані, особливо, якщо йдеться про твори Сонцеклонника для дітей, а також уривки з мультфільмів про свійських тварин (для ілюстрування казок автора), це може бути класична світова імпресіоністична музика. У фоторяд варто додати фоторепродукції картин Клода Моне, особливо тієї, із якої розпочався імпресіонізм – «Імпресія» («Схід сонця»), а також цикл «Німфеї» – це картини з зображенням водяних квітів, накласти на фоторяд читання малої прози Михайла Коцюбинського з так званого капрійського циклу, коли автор відпочивав та лікував важку недугу

серця на острові Капрі. Усе це допоможе зрозуміти суть імпресіонізму Михайла Коцюбинського і, зокрема, новели «Інтермецо».

Отже, сучасний інструментарій учителя-словесника вимагає від освітян постійних зусиль, високого ступеня фахової підготовки, а також всебічного розвитку й готовності застосувати різні досягнення інформаційно-комунікаційних технологій на будь-якому етапі навчання. Тобто без удосконалення та без розширення знань і навичок у сфері ІКТ учитель може відстати від учнів, втративши авторитет, чого не можна допустити.

Сучасний словесник мусить бути креативним, на вимогу часу й суспільства, повинен генерувати ідеї, організовувати, режисерувати, визначати ролі та направляти процес навчання, поєднувати при цьому традиційні та новітні методи і прийоми навчання, вдало мотивуючи учнів до такої діяльності, яка б акумулювала бажання пізнавати та відкривати нове.

Література

1. Буктрейлер – сучасна форма реклами книги. Херсонська обласна універсальна наукова бібліотека імені Олеся Гончара. URL: <http://biblio.lib.kherson.ua/buktreyleyler.htm>.

2. Воробель С., Кобильник Б. Буктрейлер як новий жанр популяризації книги. *Шкільна бібліотека*. 2012. № 21-22. С.16-23.

3. Давидова К. С. Освітній буктрейлер як технологія популяризації читання на уроках української літератури. URL: <https://naurok.com.ua/stattya-osvitniy-buktreyleyler-yak-novitnya-tehnologiya-populyarizaci-chitannya-na-urokah-ukra-nsko-literaturi-64535.html>

4. Косачова О. Буктрейлер як ефективний медіаресурс сучасної бібліотеки. *Вісник бібліотеки*. 2015. № 1. С.14-18.

5. Косачова О. Буктрейлер як ефективний медіаресурс сучасної бібліотеки. *Вісник Книжкової палати*. 2014. № 10. С. 15-18. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/vkp_2014_10_7.pdf.

6. Патра С. Буктрейлер як засіб реклами книговидавничої продукції. Відкритий міжнародний університет розвитку людини Україна. URL: <http://www.vmurol.com.ua/index.php?idd>.

7. Уліщенко В. Особливості етапу підготовки до сприйняття модерністського твору. *Літературний дискурс: генезис, реценція, інтерпретація (літературознавчий, культурологічний і методичний аспекти)*. Збірка матеріалів Міжнародної конференції. Київ, 2003. С. 284-288.

8. Щербина В. Г. Інтерактивні технології на уроках української мови та літератури. Харків: Основа, 2005. 96 с.

9. Щур М. Україна в еру не читання. *Радіо Свобода*. 2016. Груд. 9. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28166311.html>.

10. Яновський А. О. Організація пошуково-дослідницької діяльності з використанням інформаційно-комунікаційних технологій: навчально-методичний посібник. Одеса: Видавець Букаєв В.В., 2009. 156 с.

Манько Олеся – здобувач ступеня вищої освіти бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: створення і використання буктрейлерів під час навчання української літератури.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, асистент Петрович О. Б.

Вікторія Нечипоренко

ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В 5 КЛАСІ

У сучасному освітньому просторі активне навчання відіграє все більшу роль, виникає потреба у створенні педагогічних технологій, які будуть здатні

забезпечити головне – розвиток особистості кожного учня, його інтелектуальної активності. Необхідно застосовувати такі методи навчання, при яких школярі будуть прагнути отримати нові знання і надалі успішно застосовувати їх на практиці. У педагогіці давно застосовується термін «активні методи і форми навчання». Він об'єднує групу педагогічних технологій, при використанні яких досягається більш високий рівень активності учнів. Останнім часом в форматі цих технологій велика увага приділяється інтерактивному навчанню.

Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації освітнього процесу, суть якої полягає в спільній діяльності учнів з освоєння навчального матеріалу за рішенням загальних, але значимих для кожного проблем, в обміні знаннями, ідеями, способами діяльності [1].

Метою дослідження є застосування інтерактивних технологій на уроках літератури у 5 класі та використання гри у педагогічній діяльності вчителя-словесника.

Завдання школи на сучасному етапі – не тільки дати знання учням, але і допомогти усвідомити сенс свого життя, визначити орієнтири майбутнього. Тому вчитель на уроках повинен намагатися сформувати життєву компетентність школяра, здатність особистості до правильного вибору, який спирається на знання, досвід, цінності. Роль уроків літератури в цьому процесі важко переоцінити. Література формує мораль і життєві орієнтири молодого покоління, займаючи особливе місце серед навчальних предметів. Вона сприяє емоційному, інтелектуальному, естетичному розвитку учнів, залучає читача до духовно-моральних цінностей людства [3]. Формування вміння інтерпретувати і аналізувати художній текст, цілісне сприйняття художнього твору можливо тільки при відповідній емоційно-естетичній реакції читача. Отже, значна роль у формуванні особистості дитини відводиться саме українській літературі. Використання інтерактивних технологій навчання на таких уроках дає можливість підготувати учнів до соціальної активності в суспільстві. Використання прийомів інтерактивного навчання сприяє підвищенню мовної

культури, формуванню умінь самостійного аналізу навчального матеріалу і власної освітньої діяльності [2].

Використання у роботі вчителя-словесника ігрових технологій є актуальним питанням для багатьох дослідників. У Давній Греції педагоги працювали над тим, щоб учні сперечались одним з одним, навмисно утворюючи дискусії, адже психологи наголошують на тому, що процес запам'ятовування відбувається краще, коли людина отримує емоції – негативні чи позитивні. Тому процес навчання, запам'ятовування інформації та її відтворення був більше результативним, коли діти проживали на уроці багато емоцій. Також, доволі важливим фактором у використанні ігор є здорова конкуренція. Для цього вчитель повинен підібрати доцільні завдання, щоб кожному учневі було цікаво, адже є школярі, які, навпаки, – не люблять конкуренцію. Насамперед важливо пам'ятати, що використання ігрових технологій важливе для того, щоб учні були зацікавлені процесом навчання, хотіли отримувати нові знання та легко їх відтворювали. Ігрові формати допомагають здружити клас, краще пізнати один одного, навчають працювати в команді. А це дуже важливо для освітнього процесу й отримання навичок поведінки, які необхідні для адаптації в суспільстві.

Дослідженням ігрових технологій займалися філософи, педагоги, психологи, соціологи, і кожен з них робив важливий внесок у розвиток цієї проблеми. Серед них можемо виокремити Я. Коменського, Ж. Руссо, Г. Спенсера, Г. Сковороду, Ф. Шиллера та ін. Від А. Макаренка, В. Сухомлинського дізнаємось про творчі ігри у педагогічних аспектах. О. Духнович, І. Нечуй-Левицький наголошували на взаємодії етнічних особливостей та гри. В. Барахсанов, В. Рибальський, Л. Фрідман досліджували особливості ігор, що розвивають інтелектуально-пізнавальні здібності школярів. Якщо говорити про сучасні дослідження, не можемо не згадати І. Іванова, Л. Коваль, О. Газман, В. Караковського, Л. Куликову, В. Шмакова, Г. Селевко, адже ці дослідники розглядали роль гри у розвитку учня, як допомогу при самоаналізі, самооцінненні та саморозвитку.

Але розуміти ігрові технології мало, важче їх організувати на уроці, коли педагог не знайомий з процесом їх упровадження. Кожен вчитель-словесник має закласти певний фундамент у навчанні дітей, тобто, уміння і бажання навчатися. Готуючись до кожного уроку, слід ретельно продумати його структуру, аби зацікавити школярів новим навчальним матеріалом, позитивно вплинути на їх почуття і мислення, спонукати учнів до самостійних пошуків і роздумів [3].

Складно навести класифікацію інтерактивних технологій, оскільки багато з них є інтеграцією декількох прийомів, в основному їх можна розділити на дві великі групи: групові та фронтальні, де групові – це взаємодія учасників малих груп, а фронтальні – взаємодія всього класу [4].

Групові технології [4]: робота в парах; робота в трійках; змінні трійки; $2*2=4$; карусель; робота в малих групах; акваріум; метод проєктів; різнорівневі завдання; тренінг; дослідницька діяльність; логічні завдання; рольова гра; ділова гра; дебати.

Фронтальні технології: велике коло; «Мікрофон»; «Незакінчене речення»; аналіз дилеми; «Мозаїка»; мозкова атака; складання кластера; рольова гра; дебати; рішення дилеми; дискусія; кейс-метод.

Наведемо приклади деяких з них.

- Мозкова атака – метод колективного обговорення, висловлювання думок всіх учнів. Колективний метод пошуку нових ідей і рішень. Мета – отримання великої кількості різних ідей і пропозицій в обмежений час (зазвичай 20-40 хв). Мозкова атака складається з двох фаз, у якій перша – генерації ідей без їх подальшої оцінки, а друга – здійснення групою учнів аналізу висловлених ідей. Доволі якісним буде використання мозкової атаки для того, щоб пригадати інформацію, що вивчали на минулому уроці та підготувати до вивчення нового матеріалу [5]. Як приклад, можемо навести фрагмент з уроку, який проведений нами під час педагогічної практики, де вивчали літературну казку Івана Франка «Фарбований лис». Для активізації знань ми обрали питання:

- Чому Лисові вдалось обманути жителів усього лісу?

- Складання кластера – визначення ключового слова тематичної групи. Прийом застосовуємо як на стадії виклику, так і на стадії рефлексії. Цей прийом може мати багато варіацій, тому важливо вчасно зупинитися на необхідному рівні деталізації [6].

- Рольова гра – це інтерактивний метод, який дозволяє навчатися на власному досвіді шляхом спеціально організованого й регульованого «проживання» життєвої та навчальної ситуації. Програвання певної сценічної ролі, ототожнення (ідентифікація) з нею, допомагає учневі набути емоційного досвіду взаємодії з іншими, встановити зв'язок між своєю поведінкою і його наслідками на основі аналізу своїх переживань, а також переживань партнера по спілкуванню; піти на ризик експериментування з новими моделями поведінки в аналогічних обставинах. Рольова гра є виразом зростаючого зв'язку дитини з суспільством. Властивість рольової гри – вловлювати і відображати життя, зміни в розвитку суспільства. У іграх формується й виявляється потреба дитини впливати на світ активно, переосмислювати його. Для прикладу можемо запропонувати школярам стати героями казки «Хуха-Моховинка», автором якого є Василь Королів-Старий, адже твір є доволі цікавим та актуальним для відтворення.

- Логічні завдання – створюється ситуація й учні вирішують пов'язану з нею проблему.

- Ділова гра спочатку з'явилася не в системі освіти, а в практичній сфері управління. Зараз ділові ігри застосовуються у найрізноманітніших сферах життя: в дослідницькій роботі, в процесі проєктних розробок, при колективному виробленні рішень в реальних ситуаціях, а також у військовій справі. Суть методу ділової гри як методу навчання полягає в моделюванні ситуацій освітньої діяльності учнів. Ділова гра змушує школяра думати безпосередньо і конкретно, з ясно усвідомлюваною метою досягти реально відчутного результату. Ця обставина загострює увагу учня, робить цілеспрямоване мислення, а значить, сприяє кращому засвоєнню.

Для прикладу можемо обрати повість «Сіроманець» Миколи Вінграновського, змодельовавши такий зміст роботи: вступ, вибір учасників, слово до журі, знайомство, метаморфоза, «маска», «алфавіт літературознавця», «гонка за лідером», «пісенна скарбниця», «хто швидше» та підсумок. На кожному етапі гри ми сформуваємо різні завдання для зацікавлення учнів, вони є різноформатними, але виконують вимоги ділової гри.

- Дебати. Їхні цілі: сприяти становленню громадянського суспільства, розвитку навичок життєдіяльності в демократичному суспільстві, тобто розвитку толерантності; вироблення навиків партнерського спілкування та вміння працювати в команді; сприяти здатності концентруватися на суті проблеми й відстоювати свої ідеї; сприяти розвитку критичного мислення. Суть дебатів: дві команди висувають свої аргументи і контраргументи щодо запропонованої тези. Дебати розвивають логічне та критичне мислення, навички в організації своїх думок, усне мовлення; емпатію й толерантність, впевненість у собі, здатність працювати в команді, концентруватися на суті проблеми, виробляти стиль публічного виступу тощо.

На уроках літератури у 5 класі є актуальним застосування дебатів, зокрема під час вивчення оповідання «Лось» Євгена Гуцала ми можемо запропонувати такі тези, як «Чи міг молодший підберезник стати захисником Лося?», або ж «Чи можемо ми вважати, що Лось у творі був уособленням втраченої віри в житті людей?».

- Дискусії – суб'єкти освітнього процесу упорядковано й цілеспрямовано обмінюються своїми думками, ідеями щодо обговорюваної навчальної проблеми. Дискусії як форма взаємодії суб'єктів навчання останнім часом знаходять все більше застосування в освітній діяльності. Їх доцільно використовувати при проведенні проблемних навчальних конференцій, симпозіумів, при обговоренні проблем, що мають комплексний міжпредметний характер. Дискусія уможливорює використовувати елементи педагогіки співробітництва на кшталт «вчитель навчається» і «учень навчається», в якій

стираються протилежності між позиціями школяра й педагога, а кругозір учасників освітнього процесу стає загальним надбанням.

- Тренінг – це один із порівняно нових методів інтерактивного навчання. Різні ситуації, що виникають в групах тренінгу, – навчальні і в цьому сенсі умовні, ігрові. Однак учителі пропонують їх як цілком реальні ситуації, у яких треба діяти з усією відповідальністю за результат дії. Проведення заняття методом групового тренінгу вимагає від тренера великої підготовчої роботи, а саме: роботу над планом – сценарієм тренінгу, роботу зі школярами та їх налаштування на активну участь у вирішенні проблеми, що виноситься на тренінг, самопідготовку педагога, розподіл ролей між учасниками, хоча ролі можуть отримати не всі, а більшість виявиться в ролі, ніби сторонніх, спостерігачів і критиків, і так брати найактивнішу участь у тренінгу [7].

- Кейс-метод (від англ. case – «випадок») – це технологія навчання, що використовує опис реальних проблемних ситуацій. При роботі з кейсом учні здійснюють пошук, аналіз додаткової інформації з різних галузей знань, зокрема з української мови і літератури. Сутність його полягає в тому, що школярам дають усвідомити справжні життєві обставини, відтворення яких демонструє не тільки якусь фактичну дилему, а й актуалізує комплекс знань, які потрібно опанувати для вирішення певних труднощів [7].

- Метод проєктів. Проєктна діяльність учнів серед сучасних педагогічних технологій, з нашої точки зору, є найбільш адекватною поставленим цілям освіти – формування ключових компетенцій. Цей метод орієнтований на самостійну активність школярів – персональну, парну, масову, яку вони виконують на певному навчальному етапі. Його можна застосовувати при наявності дійсно значущої проблеми (практичної, наукової, творчої, життєвої), для вирішення якої необхідний дослідницький пошук. Проєктна діяльність передбачає підготовку доповідей, проведення досліджень та інших видів творчої діяльності.

З усього вище сказаного, ми можемо зробити висновок, що, основною метою використання інтерактивних та ігрових технологій є створення й

організація такого навчального процесу, де будуть задіяні практично всі учні. Якщо кожен школяр буде робити свій індивідуальний внесок, буде відбуватися обмін ідеями та знаннями між ними в умовах доброзичливості та взаєморозуміння, то тоді ми можемо сказати, що наступила спільна діяльність, що дозволяє отримувати не тільки нові знання, а й перехід цієї діяльності на нові більш високі рівні.

Література

1. Васьков Ю. Педагогічні теорії, технології, досвід. Київ: Скорпіон, 2000. 120 с.
2. Ващенко Г. Загальні методи навчання. Київ: Укр. Вид. спілка, 1997. 441 с.
3. Волошина Н. Й. Наукові основи методики літератури. Київ: Ленвіт, 2002. 344 с.
4. Коберник О. М., Терещук Г. В. Інноваційні педагогічні технології. Тернопіль-Умань, 2007. 208 с.
5. Пойда О. А. Українська література як джерело морального виховання школярів (на прикладі вивчення життєпису та творчості Михайла Коцюбинського). *Information Society: Modern Transformations. Monograph. Інфармацыйнае грамадства: сучасныя трансфармацыі. Манаграфія. Інформацыйне суспільство: сучасні трансфармацыі. Монографія. Vinnytsia, Mogilev, 2020. С. 198–205.*
6. Токмань Г. Сучасні навчальні технології та методи викладання української літератури. *Дивослово*. 2012. № 10. С. 39-45.
7. Черепашук А. А. Застосування інтерактивних технологій у процесі розгляду історичних фактів. *Кривий Ріг*. 2008. С. 48-53.

Нечипоренко Вікторія – здобувач ступеня вищої освіти бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: сучасні інноваційні технології навчання на уроках української літератури.

Науковий керівник – старший викладач Пойда О. А.

Вікторія Нечипоренко

ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЯК ЗАСІБ УСПІШНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ УЧНІВ 9 КЛАСУ

Читацька компетентність – сукупність знань, умінь та навичок, що дозволяють людині розуміти, відбирати інформацію та успішно її використовувати. Як свідчить аналіз науково-методичної літератури, проблема формування читацької компетентності школярів не є новою. Значний внесок у її розроблення зробили О. Білецький, О. Ісаєва, О. Потєбня, А. Сергієнко, А. Фасоля, І. Франко, В. Шуляр та ін.

Мета статті – дослідити шляхи формування читацької компетентності та їх вплив на соціалізацію дев'ятикласників у системі літературної освіти.

Читання української художньої літератури, класичної та модерної, – це джерело знань про світ, це спосіб розвитку пізнавальних і мовних здібностей учнів, а також їхніх творчих сил, які вони зможуть реалізувати по закінченні школи. Читання є могутнім засобом виховання і розвитку моральності та естетики в школяра. Вміння і навички читання формуються ще й як вид розумової діяльності і як засіб саморозвитку і самовиховання. Також формуються як складний комплекс умінь і навичок, який має загальний навчальний характер. Описаний комплекс буде використовуватися учнями середньої школи при вивченні більшості навчальних предметів, а також у позакласному житті.

З досліджень PISA дізнаємось, що «читацька компетентність передбачає здатність взаємодіяти з текстом на більш глибокому, інтерпретаційному рівні.

Читач компетентний, якщо він уміє: знаходити й зв'язувати інформацію з глибинних шарів тексту; критично оцінювати її; висувати власні гіпотези на основі прочитаного; застосовувати вичерпану з тексту інформацію в реальних життєвих ситуаціях. Тому вимірюванню PISA-2018 в Україні підлягала спроможність не лише декодувати текст, а й розуміння, що потребувало глибокого проникнення в смислові структури тексту» [1].

Техніка читання і усвідомленість розглядаються як дві сторони процесу читання. Методист А. Фасоля зазначає, що «компетентний учень-читач є суб'єктом навчальної діяльності, що передбачає усвідомлення власних психолого-фізіологічних особливостей, прагнень, здатність до самостійної організації, здійснення та оцінювання читацької діяльності» [4, с. 8].

Науковець стверджує, що читацька компетентність школярів складається з таких субкомпетентностей:

- літературознавча (здатність застосовувати літературознавчі знання й уміння для інтерпретації та аналізу художнього твору, налагодження діалогу з текстом (автором, героями), самим собою, іншими читачами, знаходження в ньому авторських і творення власних смислів);
- інформаційна (готовність працювати з різними джерелами інформації, знаходити та опрацьовувати її);
- емпатійно-образна (спроможність уявляти прочитане, співпереживати, мислити образами);
- естетично-аксіологічна (здатність оцінювати художній твір з естетичних позицій, розглядати зміст, учинки героїв, авторську позицію з погляду національних і загальнолюдських цінностей);
- творчо-мовленнєва (здатність обґрунтовувати власну думку, створювати тексти, будувати зв'язні висловлення залежно від комунікативної ситуації);
- самоорганізаційна (здатність керувати власною читацькою діяльністю, особистісним і читацьким розвитком) [4, с. 10].

У навчанні читання з використанням інтерактивних технологій ураховуються потреби кожного учня, залучається його особистісний досвід. Оптимальний результат досягається через співпрацю, співтворчість, самостійність і свободу вибору, школяр аналізує власну діяльність. «Основна мета читання – знайти, вичерпати, зрозуміти й оцінити інформацію, закладену в тексті, здійснити її смислову переробку» [1, с. 97].

Ми звернули увагу на деякі методи, які є, на наш погляд, більш актуальними при формуванні читацької компетентності учнів.

1. Метод «Карта пам'яті» (інші назви: ментальна карта, інтелект-карта) – проста технологія для запису ідей, думок, розмов; реалізується досить швидко, асоціативно. Цей метод можна застосовувати для отримання результату як індивідуального, так і групового. До прикладу, можна створити карту пам'яті за життєписом Григорія Сковороди (рис. 1).

У чому полягають філософські думки українського письменника Григорія Сковороди?

Ім'я при народженні	Григорій Сковорода
Народився	22 листопада (3 грудня) 1722 Чорнухи, Полтавська область
Помер	29 жовтня (9 листопада) 1794 (71 рік) Пан-Іванівка, Харківщина
І романистство (об'єднання)	Російська імперія
Національність	українець
Діяльність	прозаїк, поет
Сфера роботи	поетія
Alma mater	Києво-Могилянська академія (1659—1817)
Мова творів	староукраїнська, латинська
Напрямок	ренесанс
Жанр	філософський трактат, байка, вірш

Григор. о. С.

Григорій Сковорода називає мораль своїх байок «силою» - це повчальна частина кожного твору.

Байки

Вірші

Скульптура

Живопис

Творчість Григорія Сковороди

Виконали учні 9 класу
Керівник проекту:
Нечипоренко Вікторія
Вікторівна

Рис. 1. Зразок учнівської карти пам'яті за життєписом Григорія Сковороди

2. Метод мозкового штурму (мозкова атака) активно застосовується для отримання нових рішень проблем. Взаємодія між учасниками дає можливість не тільки отримати нові знання, а й розвивати комунікативні вміння, тобто вміння слухати іншого, оцінювати різні точки зору, вміння дискутувати, приходити до спільного рішення. Наприклад, пропонуємо обговорення такого питання: «Як ви розумієте напис на могилі Г. Сковороди «Світ ловив мене, але не спіймав»?».

3. Метод «Емпатії» передбачає своєрідне «вживання» учнів в образи твору, це власне спроба відчувати й пізнати твір і характери зсередини [3]. Розглянемо навчальну ситуацію на уроці з вивчення драми І. Котляревського «Наталка Полтавка», яку я використовувала під час педагогічної практики:

« – Кого з героїв п'єси Котляревського ви уявляєте, коли чуєте слова: душевність, простота, вірність, людська гідність?»

Учні, які на уроці грають героїв п'єси, мають близько до тексту висловитись від їх імені. Наприклад, Виборний: «Золото – не дівка, наградив же Бог Терпилиху дочкою...» тощо.

Після обговорення учитель пропонує до обговорення питання:

- Чи може кохання подолати життєві труднощі? Які перешкоди були на шляху до щастя у головної героїні?

Орієнтовні учнівські відповіді:

- Кохання не може врятувати світ, тому не потрібно глибоко занурюватися у почуття!

- Потрібно давати шанс коханню для того, щоб відчувати себе щасливим, адже ніколи не знаєш щастя чи горе тебе спіткає.

- На мою думку, кохання є незамінним у житті кожної людини, як кажуть, – кохання окриляє, потрібно відкривати своє серце для любові, потрібно любити оточення, батьків, рідну пісню, свій край.

- Як на мене, заради любові можна скоїти багато вчинків, про що ми читали у багатьох творах, тому і Наталка хотіла знайти щастя, вона багато

пройшла для того, щоб стати дійсно щасливою, тому кохання має місце у житті кожної людини.

- Наталка Полтавка заслуговує на щастя. Кохання надає можливість повірити в себе, кохати – почати знову дихати. Особлива любов до рідної країни, цю любов не сплутати ні з чим, цю любов не описати словами, цю любов ніколи не забрати».

Використання методу емпатії допомагає учням відчутти аналізований твір, стати його частиною, мати більш узагальнені думки про те, що школяр вивчає.

4. У наступній навчальній ситуації учитель також має приділити увагу визначальній ролі пісні у цьому творі. Тут доречно використати прийом «Упізнай героя». Зазначимо, що на цьому етапі не лише перевіряться знання тексту, а й залучаються міжпредметні зв'язки з фольклору та народної педагогіки. Пропонуємо розглянути цей фрагмент:

«Слово вчителя: Пісня у житті українського народу є фундаментальним явищем. У кожному будинку звучала змалечку пісня, а на городі всі разом порались і співали пісень. Пісня завжди лікувала рани, пісня заворожує, дає нове життя, тому перейдімо до наступного завдання. Зараз пролунають пісні з твору «Наталка Полтавка», а вам потрібно відгадати що це за пісня і в якому моменті твору автор знайомить нас із нею.

1. «Віють вітри, віють буйні...» (Наталка Полтавка)
2. «Всякому городу нрав і права...» (Возний)
3. «Вітер віє горою, любивсь Петрусь зо мною...» (Микола)
4. «Ой під вишнею, під черешнею...» (Виборний)
5. «Сонце низенько...» (Петро)
6. «Чи я тобі, дочко, не добра бажаю...» (Терпелиха)

– Ви чудово попрацювали, любі учні. Отож, що для вас є пісня?

Орієнтовні відповіді:

– Пісня це щось незламне, наші предки постійно співали, підтверджуючи свій патріотизм. Для мене є надто цінними українські народні

пісні, адже так я відчуваю себе частиною того історичного минулого, що так майстерно зберігали наші родичі.

– Для мене пісня є асоціацією з пташкою. Мені здається, що лише українська мова настільки мелодійна, що завмирає серце. Пісня – то є життя».

Надзвичайно важливо, аби на уроках літератури учні не лише вчилися взаємодіяти, а й розглядали різні соціальні ситуації, обговорювали суспільні проблеми, вміли давати оцінку тим чи іншим явищам, а також шукали шляхи виходу зі складних ситуацій. Все це веде до соціальної адаптації особистості в соціумі. М. Гончарова-Горянська наголошує на системності соціальної компетентності та пояснює її як інтегральну характеристику людини (соціальні мотиви, знання, навички взаємодії), що забезпечує ефективність її дій [2, с. 74].

У розроблених нами навчальних ситуаціях ми простежили лінію читацької, громадянської та соціальної компетентностей, збалансовуючи їх вживання. Успішно формувати ключові компетентності особистості дозволяють такі форми та методи, як метод проєктів, випереджувальні завдання різного типу, інтерактивна вправа «Чотири кути», постановка проблемних питань тощо, оскільки всі вони спрямовані на спостереження, аналіз, вміння працювати в команді тощо.

Отже, варто зазначити, що формування читацької компетенції школярів залежить від багатьох факторів. І перед учителем-словесником стоїть завдання допомогти учням зрозуміти та полюбити художнє слово. Таким чином, формування читацької компетентності на уроках української літератури є дуже важливим у процесі соціалізації школярів.

Література

1. Бондаренко Н. В. Читацька грамотність українського учнівства: акценти PISA-2018. *Український педагогічний журнал*. 2020. № 2. С. 96–103.

2. Гончарова-Горянська М. Соціальна компетентність: поняття, зміст, шляхи формування в дослідженнях зарубіжних авторів. *Рідна школа*. 2014. № 7–8. С. 71–74.

3. Сергієнко А. Формування на уроках української літератури учня-читача, здатного до інтерсуб'єктивної взаємодії. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2018. № 21 С. 156-161.

4. Фасоля А. І. Читацька компетентність: що формуємо, що і як перевіряємо. *Дивослово*. 2017. № 9. С. 8–15.

5. Шуляр В. Урок літератури в умовах 12-річної школи: 5–9 класи: монографія. Миколаїв : Іліон. 2006. 284 с.

Нечипоренко Вікторія – здобувач ступеня вищої освіти бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: сучасні інтерактивні технології навчання на уроках української літератури.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, асистент Петрович О. Б.

Ірина Плоськіна

ВЕЛИКА ПРОЗА ВАСИЛЯ ШКЛЯРА НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

До розвитку історичної думки суспільство пройшло через травми, поразки визвольних змагань, через подоланням схем і хибних суджень, тому варто повернути добру славу багатьох борців, замовчуваних подій. Дуже символічно, що роман Василя Шкляра «Чорний ворон» увійшов до шкільної програми старшої ланки закладів загальної середньої освіти. Це особливий твір, адже він

сучасний, і заслуговує на особливе пошанне ставлення освітян та учнів, глибокі дослідження у царині філологічної науки та методики.

Мета дослідження – описати доцільні методичні прийоми та форми роботи над текстом історичного роману у старших класах на прикладі роману Василя Шкляра «Чорний ворон».

Об'єктом аналізу є історичний роман Василя Шкляра «Чорний ворон» як програмний твір у старшій ланці. Предмет дослідження: методичні аспекти вивчення історичного роману ХХІ століття про визвольні змагання, на основі своєрідності художнього змалювання історичних подій і постатей.

Дослідження передбачає реалізацію таких завдань: простежити наявний шкільний підхід до вивчення жанрово-стильової палітри української історичної прози; опис індивідуально-авторських і типологічних ознак історичного роману та їх представлення в системі шкільної освіти; аналіз форм роботи над романом «Чорний ворон» Василя Шкляра на основі відомих класифікацій щодо жанрових різновидів історичного роману; вивчення можливостей ознайомлення учнів із національно-специфічними ознаками романних історичних творів у межах шкільної парадигми.

Нині відомі науково-методичні розробки Г.Токмань [8, с. 300], А.Віннічук [2, с. 206], О.Пойди [5, с. 180], літературознавчі дослідження Шкляревих історичних романів таких науковців, як А.Віннічук [1, с. 170], І.Зелененької [3, с. 502]. Однак немає цілісної розробки щодо вивчення образності історичного роману Василя Шкляра «Чорний ворон», тому вважаємо дослідження актуальним.

При вивченні пропонованого для нашого дослідження твору у школі учні можуть закріпити отримані раніше знання про історичний роман як про жанр. Твір є великим за обсягом, з розгалуженим сюжетом, кількома взаємопов'язаними лініями, значною кількістю персонажів, цікавими характерами, епізодичними персонажами, детальними описами подій, а також внутрішніми монологами та емоційними станами героїв і антигероїв.

Велика кількість персонажів перебувають у горнилі боротьби, у межових ситуаціях життя і смерті, чимало там і жінок, є деталізація, аж до надмірності, і є то неспішний, то нахрапистий розвиток подій. Усе це дає можливість прицільно ознайомити учнів із тими переконаннями, які сповідають головні герої, і тут не йдеться про мікросередовище, хоча ми його бачимо. Другорядні персонажі не поступаються експресією, вони формують середовище, а також – епізодичні герої [2, с. 206-207].

Твір є показовим для пояснення важливої риси літератури – це «діалектика душі» (суперечливість та еволюція характерів). Найбільше вона реалізована через образи красивих, незламних, парадоксальних отамана й отаманші – Ворона й Досі Апілат. «Діалектика душі» пов'язана безпосередньо з поліфонізмом роману, що набуває потужного звучання, переходячи у трагедію – страти героїв, зрада, знищення в бою, підриг національно-визвольних змагань.

Повстанське, отаманське «багатоголосся» є важливими для формування в учнів-старшокласників навичок готовності сприймати стійку лицарську позицію, це багато чому вчить молоде покоління. Це ще й нагода побачити світ у його неоднозначності, у страхіттях доби, зрозуміти неминучу складність і діалектику душі українця доби визвольних змагань [1]. Не обов'язково терміни записувати чи вивчати напам'ять, важливо сприйняти сенс, що міститься в діалогах отаманів, в оповіді автора, у поведінці холодноярців і холодноярівок, монахинь із Мотрі (Мотриноного монастиря).

Саме через вивчення роману, специфічних особливостей, відображених у свідомості учнів, можна поглибити відчуття необхідності розуміння Іншого (важливої світоглядної категорії XX-XXI століть). Інакшість отаманів пов'язана з їхнім демократичним світобаченням, із толерантністю до всіх, але до моменту зазіхання на свободу. Але не варто абсолютизувати можливості історичного роману. Його поліфонічне звучання – це колосальний виховний потенціал, що особливо прикметно для старшокласників на межі їхнього вступу в самостійне життя, досвід інкорпорування в суспільство, ширше – у суспільство європейських цивілізаційних цінностей.

Виділити хоча б частинку уроку на ознайомлення із життєписом письменника надзвичайно складно, за умови, що домінанта – роман. Компоненти його нерозривно пов'язані зі складниками поетики цього ж жанру. Варто хоча б побіжно згадати тут також історичні романи й повісті Тодося Осьмачки про період репресій та голодомору – «Старшого боярина», «Ротонда душоубців», «План до двору».

Аналізований у нашій роботі сучасний історичний роман дає широкі можливості для формування глибоких уявлень про поліфонічний характер твору, ідейний зміст, унікальність характеристик персонажів тощо. Але, з іншого боку, учень повинен мати прагнення до поліфонічного сприймання тексту, це дасть можливість адекватно інтерпретувати змістові та формальні особливості роману, що є найзагадковішим в сучасній українській літературі [5, с. 170-171].

Школярам не обов'язково читати статті, монографії щодо цього твору, адже позиції науковців, їхні концепції до старшокласників цілком може в основних рисах донести вчитель. Навіть можлива організація уроку-гри чи частини гри на уроці у формі ток-шоу, де учні репрезентуватимуть різні точки зору, наведуть усі можливі аргументи щодо захисту своєї позиції, контраргументу, переконань інших учасників.

Важливо провести синтезування результатів розмови чи полеміки, акцентувати на думці, що кожна ідея, погляд мають право на існування. Однак найадекватнішим сприйняттям є віддаленість від радикальних позицій, а також розуміння того, що суть може знаходитися «між», і кожен читач мусить самостійно поринути в суть історії, аби зрозуміти індивідуальну правду кожного повстанця й загальну неправду режиму, а також кожен повинен знаходити її для себе [3, с. 503-504].

Аналіз заміщення (кореляції) конкретно-чуттєвого та символічного планів в історичних романах, як правило, розширює читацьке уявлення про поліфонічний характер як такої романної форми (це пов'язано з романним контрапунктом безпосередньо – поєднанням декількох ліній) – саме такий

прийом властивий загалом романам Василя Шкляра, не лише «Чорному ворону».

Серед методистів точаться суперечки, чи обов'язково називати учням цей термін, чи вивчати його дефініцію, однаке пояснити цікаве взаємодоповнення романних планів, несподіване зростання впливу на читацьку рецепцію потрібно. За період вивчення української літератури в загальноосвітніх закладах середньої освіти України як незалежної держави учень може засвоїти чимало справжніх, не штучних ідеологічних, генеалогічних рис роману, пізнати все в структурній єдності, зуміти застосовувати до аналізу романів, захопитися жанром як одним із головних в українській літературі, як і в європейській [8, с. 280-281].

Отже, процес засвоєння теоретико-літературних норм має поєднуватися з глибоким аналізом поетики романів, що, у свою чергу, передбачає застосування знань про жанрову, композиційну, образно-персонажну та образно-символічну суть роману. Така клопітка діяльність учителя й активність учнів матиме системний характер, якщо, звісно, буде проводитися із використанням різноманітних форм і прийомів роботи, вона поєднає навчання та виховання, а також освітні традиційні та інноваційні технології. Все це дасть можливість поринути у процес глибинного пізнання літератури як мистецтва слова.

Література

1. Віннічук А. П. Геройство мусить мати нагороду. Концепція історичного минулого України в романістиці другої половини ХХ століття. Вінниця: ТОВ «Фірма Планер». 180 с.

2. Віннічук А. П. Розвиток українського історичного роману. *Філологія: зб. наук. пр.* Київ, 2009. С. 296-300.

3. Зелененька І. А., Плоскіна І. В. Художнє порівняння як специфічна форма трансляції історії в романі Василя Шкляра «Чорний ворон». *The World of Science and Innovation: Abstracts of VII International Scientific and Practical Conference.* 10-12 February 2021. London, United Kingdom 2021. С. 502-511.

4. Новиков А. О. Українська історія крізь призму творчості Василя Шкляра. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер. Філологія. Одеса, 2016. № 21. С. 20-23.

5. Пойда О. А. Літературно-критичні статті Олеся Гончара як шлях до осмислення життєтворчості українських письменників на уроках літератури. *Феномен Олеся Гончара в духовному просторі українства* : зб. наук. ст. Полтава : ПНПУ, 2018. С. 183-190.

6. Пухонська О. Я. До витоків національної травми або «білі плями» «темної пам'яті» у романі Василя Шкляра «Залишенець. Чорний Ворон». *Синопсис: текст, контекст, медіа*. 2016. № 3 (15). С. 200-207.

7. Старовойт Л. В. Художнє відображення українського національно-визвольного руху у романі В. Шкляра «Чорний Ворон». *Науковий вісник Миколаївського державного університету ім. В. О. Сухомлинського*: зб. наук. пр. Миколаїв: МДУ, 2010. Вип. 6. С. 91-96.

8. Токмань Г. Л. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенційно-діалогічна концепція. Київ: Мілленіум, 2002. 320 с.

9. Шкляр В. Чорний ворон: роман. URL: <https://cutt.ly/ZH31azY>

Плоскіна Ірина – здобувач ступеня вищої освіти бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: сучасна українська проза та її вивчення на уроках літератури.

Наукові керівники – кандидат філологічних наук, старший викладач Зелененька І. А.

ВИКОРИСТАННЯ КРЕОЛІЗОВАНИХ ТЕКСТІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ ЧИТАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю введення нових інтерактивних методів у методику викладання української літератури. Тому в освітньому процесі все більшої популярності набуває креолізований текст, використання якого дає можливість знижувати рівень втоми в учнів завдяки зміні діяльності, керувати їх увагою, здатності відображати світогляд, цінності, що є соціокультурним аспектом вивчення української літератури.

Стан досліджень. Методологічною базою дослідження є нечисленні праці й методичні розробки, у яких вивчають історію виникнення креолізованих текстів та їх сучасний стан, теоретичні та практичні дослідження в галузі креолізованих текстів. Зокрема, дослідження Г. М. Гич, О. С. Деркачової, О. О. Ісаєвої, О. А. Корди, О. О. Лілік, Л. В. Пікун, Ю. В. Ревенко, Ю. А. Сорокіна та ін. Однак досі нема належних досліджень креолізованих текстів, які б давали змогу максимально оцінити їхнє місце в методиці навчання української літератури.

Мета статті – теоретично обґрунтувати та практично реалізувати методику впровадження креолізованих текстів у навчальний процес для активізації читацької діяльності учнів.

Креолізовані тексти у сучасному глобалізованому світі стають важливим інструментом навчання, зокрема української літератури, оскільки виконують функцію активізації та утримання уваги учня і є необхідним способом вираження смислової організації тексту. Креолізований текст можна охарактеризувати як текст із повідомленням, яке утворюється за допомогою двох компонентів – вербального (сам текст) та невербального (зображення). Серед типових видів даних текстів розрізняють: брошури, буклети, буктрейлери, дудли, комікси, мотиватор на літературну тему, постери, скрапбукінг, фотоколажі тощо. Креолізовані тексти часто є засобами «візуальної маніпуляції» саме тому, завдяки

своїй складній семіотичній структурі, використовуються для впливу на аудиторію, але вони по-різному беруть участь в оформленні художнього твору.

Важливо, що креолізовані тексти не просто передають готову інформацію, яка завжди відкладається у пам'яті учнів, але дозволяють школярам самим здобувати й інтерпретувати її, спираючись як на вербальний компонент, так і на оформлення ілюстраціями, головну образну ідею. Працюючи з цим видом текстів, читаючи та розглядаючи її, учні сприймають текст одночасно раціонально та емоційно, що, безумовно, сприяє швидшому запам'ятовуванню, глибшому розумінню та присвоєнню інформації, що формує загальний інтерес до читання в майбутньому [3].

Як відомо, різні ілюстрації, фотографії, таблиці, схеми і т. д. сприяють кращому розумінню змісту вербального тексту. Специфічною властивістю для креолізованих текстів є те, що мають чітку смислову спрямованість і моментально викликають у пам'яті школярів асоціації з певними образами. Цілком можливо, що учню не доведеться навмисно завчати матеріал, якщо вона буде сприймати інформацію наочно і з цікавістю, а як наслідок зможе без проблем відтворювати у потрібний час, оскільки діти краще запам'ятовують зором. Ці тексти, як лаконічні та яскраві, занурюють учнів в емоційно сприятливу ситуацію, створюють умови оптимального розуміння змісту, оскільки виступають у ролі компонентів для візуальних порівнянь і синтезу, тому вони змушують школярів уважно читати вербальний текст, виокремлювати деталі, спонукають до діяльності та міркувань, стають механізмом управління навчальним процесом.

У креолізованих текстах взаємодіють вербальні та візуальні (зображення, інфографіка, фотоколажі, графіки, схеми, картини, рідше музичний супровід тощо) компоненти. Виразні можливості візуальних компонентів використовуються для створення стилістичних прийомів, підвищення образності тексту, наприклад, завдяки введенню вербального компонента, що може навмисно надавати йому комічну чи іронічну семантику, саме тому

причиною високою популярності креолізованих текстів є їх розважально-навчальний характер, що вирішує проблему.

Активізації читацької діяльності сприяє використання на уроці прийому перевтілення літературних творів в інші види мистецтва. Так, використовуючи прийом зіставлення літературного твору з ілюстраціями означає зіставлення словесного образу з його інтерпретацією художником у вигляді ілюстрації до тексту літературного твору.

Потрібно відзначити, що креолізований текст завжди є складним утворенням, тобто складається з декількох різнорідних одиниць, які є при цьому функціонально й семантично пов'язаними та представляють одне структурно неподільне ціле, сприйняття й інтерпретація якого залежать вже від усіх складових елементів [4]. Прикладом може бути мотиватор на літературну тему, мається на увазі зображення, що включає в себе ілюстрацію, розташовану на чорному фоні, і лаконічний коментар-слоган (білим шрифтом). Зокрема, вивчаючи життєпис Василя Стуса, а саме роблячи акцент на світогляді митця і на його ставленні до класиків літератури, можна подати мотиватор, у якому зображені майстри пера, чию творчість Василь Стус вважав бездоганною та про що свідчить глибокий духовний світ і потенціал поета, публіциста, перекладача, правозахисника та генія української нації. Також, безперечно, доцільним буде використання мотиватора під час вивчення творчого доробку митця. Приклади таких мотиваторів подані на рис. 1.:

Рис. 1. Мотиватори до вивчення життєпису В. Стуса

Яскравим прикладом полікодованих текстів є комікс, у якому образотворчий компонент переважає над словесним. Використовувати комікси можна на будь-якому етапі уроку, а також, до прикладу, вивчаючи біографію митця, вчитель може запропонувати школярам самостійно створити комікс, подавши приклад, що допоможе сформувати в дітей логічне мислення, активізуватиме їхню увагу та поліпшить пам'ять (див. рис. 2).

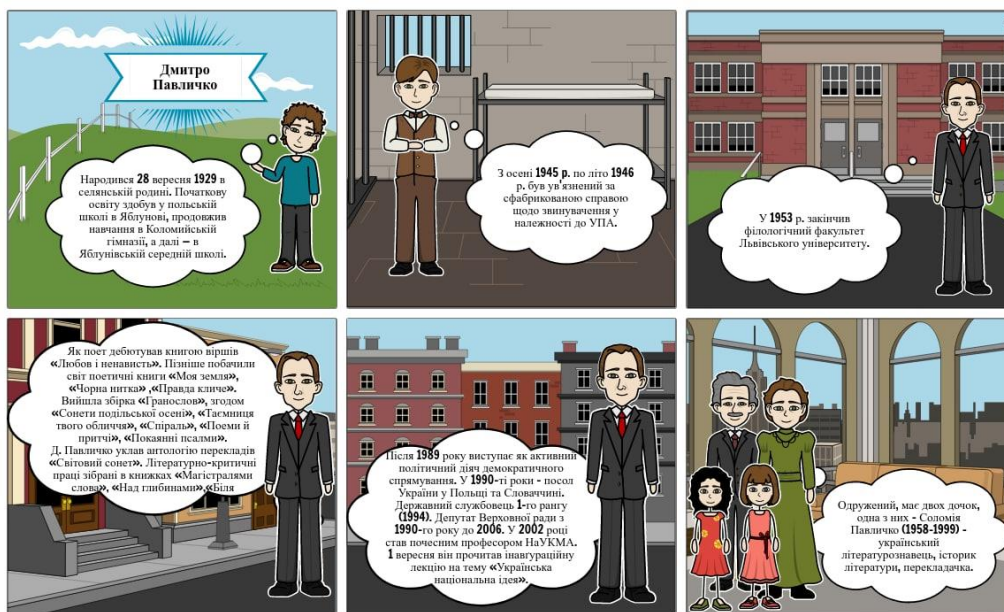

Рис. 2. Приклад коміксу для уроку української літератури

Беззаперчним є те, що комікс дає можливість звернути увагу учнів на емоції героїв, які, як правило, супроводжуються візуальним чином. Тому в процесі роботи з таким текстом відбувається не автоматичне засвоєння нового матеріалу, а аналіз суті проблеми та самостійний пошук її рішення через аналіз емоційного стану героя [1].

Одним із більш новітніх видів креолізованих текстів є буктрейлер, який презентовано у формі ролика, кіно- або відеомініатюри, що демонструє найяскравіші моменти твору, анонсує зміст й оформлення книги та акцентує увагу на важливості прочитання твору. Як правило, зображення у буктрейлері тісно пов'язане з вербальним змістом, вони утворюють смислову і

функціональну єдність, що має певний комунікативний ефект і надає цільовий прагматичний вплив на школярів [2].

Отже, можна дійти висновку, що використання креолізованих текстів на уроці української літератури дозволяє реалізувати мету та завдання, які зазвичай ставляться при роботі над читанням як рецептивним видом мовної діяльності. Крім того, цей вид текстів зможе підвищити інтерес до читання, збагатити учнів новими знаннями, створити додаткову мотивацію до обговорення теми. Впровадження методів та прийомів навчання української літератури за допомогою креолізованих текстів є доцільним та цікавим, оскільки активізує увагу учнів на уроці та сприяє формуванню активного читача, тому можна виділити безліч їх переваг: покращення сприйняття інформації школярами; інтенсифікація процесу навчання; розширення можливостей для аналізу та інтерпретації тексту; універсальність використання. Навички роботи з усіма компонентами креолізованого тексту – вербальними (аудіо або друкований текст) та невербальними (відеоряд, картинка) – дозволяють розвивати креативні навички, сприяють формуванню вміння висловлювати власні ідеї та думки, почуття впевненості в собі, здатності говорити чітко, коротко й емоційно, уміння критично мислити.

Література

1. Войцеховська О. Ю. Іванова О. О. Реклама як креативний засіб навчання іноземної мови в старших класах. *Science and society – Methods and problems of practical application*. November 15, 2018. Canada, Vancouver, 2018. С. 133–140.

2. Гич Г. М. Креолізовані тексти в освітньому середовищі XXI століття. *Освіта Закарпаття*. Вип. 20, 2004. С. 105-108.

3. Гладка О. М. Використання ІКТ технологій як засіб активізації пізнавальної активності учнів на уроках світової літератури. Сокаль: РМК, 2014. 48 с.

4. Ревенко Ю. В. Креолізований текст на уроках української літератури як засіб розбитку творчості учнів. *Освіта Сумщини*. Вип. 4, №40, 2018. С. 27-30.

Пшемиська Тетяна – здобувач ступеня вищої освіти бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: сучасні інтерактивні технології навчання на уроках української літератури.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, асистент Петрович О. Б.

Валерія Сьомак

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВОГО СТОРІТЕЛІНГУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В СТАРШІЙ ЛАНЦІ

Умови сучасного суспільства гостро ставлять перед учителем потребу формування в учнів універсальних навичок і творчих здібностей. Цифрова революція швидко увійшла в освітній простір, тому використання інформаційно-комунікаційних технологій набуло особливого значення в дистанційному навчанні. Теперішні школярі більше часу проводять онлайн і належить до покоління цифрового світу, в якому технічні засоби відіграють важливу роль, тому живе спілкування стає мистецтвом, яке потрібно вивчати. Досить поширеним в педагогічній практиці є *storytelling*, який забезпечує саморозвиток школярів, адже це завдання творчого характеру.

Серед українських дослідників, які почали займатися нещодавно розглядом сторітелінгу в освіті, можна назвати Н. Панченко, Л. Авраменко, М. Рудіна, О. Герасименко, Г. Гич, О. Подліняєва та ін. З-поміж зарубіжних авторів такі: J. Hartley, S. Tolisano, S. Idler, M. Zolocheska та ін. Технологія цифрової розповіді популярна, вона може стати потужним інструментом для

вчителів і учнів, але поки немає єдиного погляду на неї. Через недостатньо широке застосування на практиці викладання української літератури в школах вбачаємо потребу в подальшому дослідженні цифрового сторітелінгу.

Мета нашої **статті** – з'ясувати особливості використання цифрового сторітелінгу в системі літературної освіти в старшій ланці.

Цифровий сторітелінг став інноваційною формою навчання, яка активно впроваджується в Новій українській школі. Суть цієї технології в цілому зводиться до поєднання мистецтва розповідати історії й сучасних мультимедіа: графіки, аудіо-, відео та вебдизайну. Д. Медоуз був першим, хто дав визначення поняттю digital storytelling як особливій формі короткого оповідання у форматі відеоролику, де оповідач передає свій досвід в емоційній і художній формі [6]. Цифрова розповідь може стати потужним інструментом для вчителів і учнів, вона як комплекс інструментів, які доносять потрібну ідею за допомогою цілої оповіді [1].

Під поняттям сторітелінг потрібно розуміти спосіб впливу на людей через вміння подавати інформацію, який дозволяє не тільки донести повідомлення, а й мотивує отримувати високі результати. Storytelling – це не лише усна розповідь, вона може бути цифровою та відповідно містити певну графіку, текст, відео- чи аудіосупровід тощо [2]. Цей метод стимулює уяву, емоції, спонукає до аналізу культурного контексту й минулого досвіду, впливає на формування ціннісних орієнтацій, відносин, поведінку людини в довкіллі [3].

Цифровий сторітелінг є дієвою педагогічною технологією, адже традиційні шляхи формування мовленнєвої компетентності вимагають оновлення. На уроці літератури педагог може представити новий матеріал у вигляді цифрової розповіді, щоб пояснити складну тему, зробити її зрозумілою, адже це допомагає краще запам'ятати матеріал. Учні можуть створити цифрову розповідь на тему задану вчителем (біографія письменника, аналіз твору, історія написання та ін.) самостійно або колективно. Цей варіант відкриває можливості кожного, демонструє навички

володіння мультимедійними програмами й дозволяє надати кожному свою ідею. Для уроків української літератури така методика ще не розроблена, тому доводиться включати імпровізацію. Історії про день із життя героїв твору, розповідь на свій лад, зі збереженням основного сюжету і переписування відомих літературних творів по-своєму або від імені якогось персонажа – це все сторітелінг. Щоб зробити його цифровим потрібно оповідання поєднати з таким контентом, як анімація, фото, аудіо, використовуючи певні програми. Віртуальна екскурсія, симуляція інтерв'ю з письменником або героєм твору, соціальна реклама, присвячена темі уроку – приклади навчальних цифрових історій. Варіантів багато, потрібно лише пофантазувати. Існує безліч прийомів сторітелінгу: це складання розповідей за планом, за поданим початком, за зразком та інші, які можна удосконалити через цифрову розповідь.

Сучасні онлайн-сервіси й комп'ютерні програми полегшують створення цифрових історій. Це такі інструменти: Twine, Pixton, Canva, Ourboox, Storify, StoryBird, UtellStory, PowToon, PicLits, Slidestory, MyStoryMaker, StoryJumper, LittleBird Tales, Voki, Narrable, Metta, Closr, ZooBurst, PowToon та інші, що роблять цю технологію доступною для учнів та вчителів.

На уроках літератури в старшій ланці варто застосовувати digital storytelling, не зважаючи на те, що методика ще не розроблена до кінця. Мальоване відео, комікси й розкадрування, презентації, відеоролики – форми існування цифрових розповідей, які можна використовувати. Мета цього методу – створити комфортні умови для навчання, за яких кожен учень відчуватиме свою успішність, інтелектуальну спроможність, самостійність. На нашу думку, цифровий сторітелінг потрібно заохочувати й поширювати в літературній освіті, адже він допомагає не тільки запам'ятати матеріал, а й збагатити словниковий запас учнів. Він вчить правильно писати тексти різної складності й розвиває інфомедійну грамотність й існує безліч Інтернет-сервісів, де можна працювати з таким неформальним видом навчанням.

Створення різних сценаріїв вивчення твору буде цікавим для учнів. Оформлення історій у різноманітних програмах, під час вивчення творів сприяє розумінню основного мотиву і стимулює до навчання, урізноманітнюючи традиційні методики викладання. Можна обдумати ситуацію, як виглядав би сюжет твору, якби не було певного персонажа, або якби доля склалася б інакше. Це допоможе запам'ятати основний сюжет, імена героїв, їх характери краще. Учням можна запропонувати переробити твір, змінивши характер головних героїв й подивитися, які зміни відбудуться в сюжеті та як зміниться концепція твору. Вони можуть внести зміни в один епізод, тоді до них прийде розуміння, що кожен епізод важливий і розкриває задум автора. Можна додумувати долю героїв, змінювати його характер, звички, навмисно забирати одного з героїв, варіантів багато. Створюючи такі історії учень приходять до висновку, що для розкриття ідеї твору важливий кожен персонаж.

Існує не так багато прийомів цифрового сторітелінгу: складання розповідей за зразком, за планом і за поданим початком, які можна застосувати на уроках української літератури. Варто пам'ятати їх алгоритм: вибір теми, складання плану, написання сценарію, запис розповіді, редагування, її презентація, коментування, оцінка роботи [5]. Доречно застосувати такий прийом цього творчого методу, як «Детективна історія» на етапі закріплення вивченого матеріалу. Вчитель дає завдання скласти історію злочину на основі твору, можна розіграти її у вигляді діалогу у парах. «Моя правда» – прийом, суть якого полягає у самостійному або груповому створенні історії від імені різних персонажів на основі твору.

Вивчаючи біографію письменників можна застосувати такі методи, як «Арифметика геніальності» на етапі вивчення нового матеріалу. Учитель пропонує числа, учні пов'язують їх з біографією митців, складають історії, до яких можна підібрати зображення й аудіо супровід. Їх можна оформити в Power Point або Photo Story, у яких створити фотоісторії з озвученням,

музикою, з текстом. Це сприятиме рефлексії, реалізує проєктне навчання й інтегрує сучасні ІКТ у процес навчання [4].

Ці прийоми сторітелінгу ефективні інструменти розвитку творчості учнів на уроках української літератури. Їх можна формувати за різними сценаріями. Один із варіантів – це вирішення складних завдань, тобто демонстрація того, як обізнаність, допомагає знайти вихід із будь-якого, навіть найскладнішого становища й має сенс змодельовати таку ситуацію, де допоможуть, наприклад, вступні слова під час розмови. Ще цікавим є створення історій за сценарієм – переосмислення події, тобто переінакшити своє бачення про героя. Наприклад, змінити погляд на позицію автора, вчинки, характер персонажів, подивитися з іншого боку на події й ситуації, які відбуваються в сюжеті. Можна запропонувати створити й озвучити відеоролик на основі цієї розповіді, використавши онлайн-сервіси (PowToon).

На заняттях української літератури в старшій ланці учням можна дати завдання створити невеличку відеорекламу або блог про одного з письменників (наприклад, про Панаса Мирного, Михайла Коцюбинського, Василя Стефаника) або про їх збірки. Можна запропонувати вибрати певного героя з твору, який прочитали діти й приготувати маленький цифровий виступ на тему «Який я персонаж із твору?», включити факти про героя, які є цікавими, проводячи паралелі з собою, використовуючи комп'ютерні інструменти для складання розповіді або мультимедійні засоби: графіка, відео, аудіо, публікації в мережі Інтернет. У цьому необхідно враховувати особливості характеру героя. Від яких звичок йому прийшлося б відмовитись? Цікавим буде завдання скласти різні за жанром (детектив або драма) історії чи блогерські замітки про видатних письменників, чи застосувати фантазію і вигадати власні версії окремих історичних відрізків української літератури. Такі історії школярі можуть візуалізувати за допомогою створення коміксів й розкадрування цієї історії.

Наступний сценарій – трагедія. Він не залишить нікого осторонь. Потрібно розповісти сумну історію так, щоб не залишилося осаду, тому що негатив вплине на сприймання твору. Необхідно розповісти, як чинили герої

у такій ситуації й розказати як би ви вчинили, якби були на їхньому місці. У вигляді презентації можна подати цей матеріал, використавши Power Point.

Театр абсурду, який полягає у приверненні уваги учнів будь-яким способом. Об'єднати разом героїв із різних творів й змусити їх діяти разом. Тут можна створити навіть абсурдні історії. Вийде дуже цікава розповідь, якщо підібрати картинки до неї й музичний супровід. Учні з високим вмінням розробки цифрових розповідей, можуть створити відео з вирізками із фільмів використавши будь-який відеоредактор.

Створення подібних сценаріїв сприяє розвитку учнів, адже здобуті знання допоможуть у реальному житті. Оформлення розповідей у різноманітних програмах, застосування елементів цифрової розповіді сприяє вільному оперуванню технологіями.

Отже, опанування інноваційною технологією цифрового сторітелінгу можна вважати важливою умовою фахової підготовки сучасного вчителя-словесника, адже вона впливає на формування комунікативної компетентності. Використання digital storytelling сприяє розвитку мовної компетенції школяра. Застосування творчості допомагає швидко вивчити матеріал, а цифрові розповіді сприяють ефективності уроку, учні максимально проявлять себе. Цей метод має вплив на мотивацію школярів. Складання плану до цифрової історії, написання сюжету позитивно впливає на мовлення, а її демонстрація розвиває рецептивний вид мовної діяльності – читання. Як бачимо, цей метод – гарна можливість зробити урок цікавим. Цифровий сторітелінг дає можливість показати навички володіння сучасними технологіями й покращити їх. Його потрібно застосовувати з розумом, враховуючи особливості школярів, матеріал і складність його запам'ятовування.

Література

1. Бондаренко Н. В. Storytelling як комунікаційний тренд і всепредметний метод навчання. *Молодь і ринок*. 2019. №7. С. 130-135.

2. Гич Г. М. Сторітелінг як інноваційна методика формування мовної компетентності учнів ЗНЗ. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. Серія: Педагогічні науки. 2015. Вип. 4. С. 188-191.

3. П'ятецька О. В. Сторітелінг як поліфункціональний інструмент сучасної комунікації: мовностилістичні особливості. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2019. Вип. 39. С. 106-121. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apyl_2019_39_9.

4. Сергеєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасека О. В. *Загальна психологія: навч. посіб.* Київ: Центр учбової літератури, 2012. 296 с

5. Barret H. Researching and Evaluating Digital Storytelling as a Deep Learning Tool. URL : <http://electronicportfolios.org/portfolios/SITESTorytelling2006.pdf>

6. Meadows D. Digital Storytelling: Research-Based Practice in New Media. URL : <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1470357203002002004>

Сьомак Валерія – здобувач ступеня вищої освіти бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: застосування цифрового сторітелінгу під час навчання української літератури.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, асистент Петрович О. Б.

Розділ 3. ПЕДАГОГІЧНИЙ ДОСВІД УЧИТЕЛІВ-НОВАТОРІВ

Вікторія Волинець

АКТИВІЗАЦІЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОГІЙ (НА МАТЕРІАЛІ ДОСВІДУ ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА)

Сучасна освіта ставить перед собою багато завдань, головним з яких є підготувати кваліфікованих фахівців, професіоналів, мотивованих, цілеспрямованих і здатних швидко адаптуватися до запитів ринку праці. Важливою складовою підготовки майбутніх учителів є формування практичних навичок для виконання педагогічних функцій.

Учитель, навіть найталановитіший, уже не може бути єдиним джерелом інформації. Особливої актуальності набувають проблеми формування творчої особистості, виховання молодого людини як громадянина на основі оволодіння гуманістичними цінностями, нормами демократичної культури. Традиційне навчання з його авторитаризмом, орієнтацією на середнього учня, перевагою репродуктивної діяльності над пошуковою не відповідає вимогам часу. Тому настала необхідність переходу від «передачі знань» до «навчання вчитися», «навчати жити». Сучасному школяреві не стільки треба подати тему, скільки навчити осмислювати її, а він вже потім шукатиме інформацію, яка допоможе вирішити проблему. Отож, повернути учням інтерес до шкільних предметів, зробити навчання цікавим, посилити бажання пізнавати – спонукає освітян до пошуків. Вважаємо, що сприяти вирішенню поставлених перед освітою завдань мають інтерактивні технології навчання. Саме цим зумовлено **актуальність нашого дослідження.**

Метою статті є узагальнення досвіду роботи з упровадження інтерактивного навчання вчителем української мови та літератури Грицик Наталією Василівною.

Аналіз сучасної педагогічної літератури свідчить, що зміни неможливі без застосування на уроках інтерактивних технологій, які ґрунтуються на діалозі, моделюванні ситуацій вибору, вільному обміні думками тощо.

Лінгводидактичні засади інтерактивних методів навчання досліджують Л. Варзацька, О. Гутиряк, Л. Кратасюк, О. Павлішак, А. Циркаль та ін. Методологічні аспекти використання інтерактивних форм і методів навчання є предметом наукових робіт таких науковців, як І. Гейко, А. Гін, С. Крамаченко, Г. Коберник, Л. Пироженко, О. Пишко, Н. Побірченко, О. Пометун та ін.

Термін «інтерактивний» прийшов до нас з англійської і має значення «взаємодіючий». Погоджуємося з визначенням інтерактивних технологій навчання О. Пометун та Л. Пироженко, які вважають, що ця технологія передбачає залучення до освітнього процесу всіх його учасників, де кожен учень має конкретне завдання, за яке він повинен публічно прозвітувати, або від його діяльності залежить якість виконання поставленого перед групою та перед усім класом завдання [3, с.7]. На думку дослідників, «реалізація інтерактивних методів навчання значно підвищує внутрішню мотивацію пізнавальної діяльності. Така взаємодія – це колективне, групове або парне співнавчання», де вчитель і школярі є рівнозначними суб'єктами навчання [3, с. 9].

При такому навчанні моделюються життєві ситуації, застосовуються рольові ігри, загальне розв'язання вирішення проблем на підставі аналізу обставин і ситуації. Зрозуміло, що структура інтерактивного уроку буде відрізнятися від структури звичайної лекції, семінару чи практичного заняття, що також вимагає професіоналізму і досвіду педагога. У модель такого уроку можна включати такі конкретні прийоми й методи інтерактивного навчання, які дозволяють зробити заняття незвичним, насиченим і цікавим.

У важливості та необхідності впровадження інтерактивного навчання ми переконалися під час вивчення досвіду роботи вчителя української мови та літератури Рахнівсько-Лісової СЗШ I-III ступенів №1 Шпиківської селищної ради Тульчинського району Вінницької області – Грицик Наталії Василівни.

Педагог постійно займається самоосвітою, бере участь у вебінарах, конференціях, успішно готує учнів до різного виду олімпіад: районні, обласні, всеукраїнські, включаючи онлайн-олімпіади, що засвідчують численні подяки, свідоцтва, сертифікати. У своїй діяльності Наталія Василівна використовує інформаційно-комунікаційні технології: мультимедійні презентації, електронні таблиці, відеоматеріали, Інтернет-ресурси, електронні словники. Для кращих результатів послуговується не лише наочністю, рекомендованою МОН, але й власноруч виготовленими таблицями, схемами.

Наталія Василівна вміло викладає навчальний матеріал під час уроку, враховуючи індивідуальні особливості кожного та учнівського колективу загалом. При підготовці до занять аналізує попередні заняття, з'ясовуючи ефективність обраних методів і прийомів навчання та змісту уроку. Система вправ та завдань на заняттях спрямована на те, щоб привчити дітей вчитися, зберегти і розвинути пізнавальні потреби учнів, забезпечити засоби, необхідні для засвоєння основ наук. Учитель вважає необхідним, щоб під час її уроків дитина відчула, що навчання – це радість, а не тільки обов'язок, навчатися можна із задоволенням.

Педагог створює на заняттях насичене інтелектуальне середовище, використовує варіативні та альтернативні завдання, реалізує особистісно зорієнтований підхід до кожного учня, створює позитивну мотивацію, що сприяє розвитку пізнавальної самостійності та глибокому засвоєнню навчального матеріалу, викликає прагнення до пошукових дій.

Наталія Василівна впевнено крокує в ногу з часом, керується одним із 10 кроків зростання педагогічної майстерності – «пошук – шлях до успіху».

У своїй педагогічній практиці вчитель апробує спосіб інтеграції окремих елементів таких технологій навчання:

- проєктне;
- інтерактивне;
- особистісно зорієнтоване.

Грицик Н. В. упроваджує різні форми та методи організації роботи на уроці, що спрямовані на активне засвоєння нового матеріалу й поглиблення раніше вивченого. Здійснює такі форми опитування: індивідуальну, групову, фронтальну. Залежно від того, яке завдання ставиться на уроці, обирає форми й методи, які сприяють розвитку вмінь і навичок логічного й творчого мислення. Часто це інтерактивні методи навчання.

На уроках української мови педагог використовує такі методи та прийоми: «Мікрофон», «Мозковий штурм», робота в парах, робота в групах, індивідуальна (самостійна) робота, «Навчаючи – вчусь», «Займи позицію», «Незакінчене речення», метод «Прес», «Сенкан».

На уроках української літератури найбільш поширеним є використання вчителем таких методів та прийомів: «Шість капелюхів», «Глибока криниця», «Акваріум», проблемне питання, «Асоціативне гроно», «Сенкан», «Коло Вена», робота в парах, робота в групах, індивідуальна (самостійна) робота, «Рольовий переказ», «Перевтілення».

Наталія Василівна забезпечує високу результативність своєї праці, проводить моніторингові дослідження якості знань учнів. Педагог бере активну участь в роботі методичних об'єднань школи, виступає з доповідями, проводить відкриті уроки, майстер-класи, виховні заходи. Грицик Н. В. здатна до особистісного творчого зростання.

Отже, слід зазначити важливість використання інтерактивних технологій для організації навчання. Інтерактивне навчання – один із засобів досягнення тієї атмосфери в класі, яка найкраще сприяє співробітництву, порозумінню й доброзичливості. Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що освітній процес відбувається тільки шляхом постійної, активної

взаємодії усіх учнів. Головними в процесі навчання є зв'язки між школярами, їхня взаємодія та співпраця.

Література

1. Варзацька Л., Кратасюк Л. Інтерактивні методи навчання: лінгводидактичні засади. *Дивослово*. 2005. № 2. С. 5–19.
2. Єльнікова О. В. Інтерактивні методи навчання, їх місце у класифікації педагогічних інновацій. *Імідж сучасного педагога*. 2001. № 3-4 (14-15). С. 71-74;
3. Пометун О. І. , Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посібн. Київ : Видавництво А.С.К., 2004. 136 с.

Волинець Вікторія – здобувач ступеня вищої освіти магістр факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: сучасні інтерактивні технології навчання на уроках української мови та літератури.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент Родюк Н. Ю.

Анна Ворона

ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНА ТЕХНОЛОГІЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ (НА МАТЕРІАЛІ ДОСВІДУ ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА)

На початку ХХІ століття в усьому світі відбувається переосмислення ціннісних орієнтирів і стратегій людського буття, а отже, і цілей освіти. Глобалізований світ із його високим динамізмом змін, непередбачуваністю майбутнього, інтенсивним зростанням високотехнологічних виробництв та

екологічною кризою висуває нові вимоги до людини: особистість має бути не лише «знавцем», а в першу чергу активною, духовною, творчою, мобільною, гнучкою, здатною швидко реагувати на зміни, бути відповідальною за своє життя та життя своєї країни. У зв'язку з цим посилюється роль духовної та творчої еліти нашої країни, активізуються пошуки шляхів, технологій, методик розвитку дитячої обдарованості, творчих здібностей зростаючого покоління.

Нами було опрацьовано досвід Гук-Сатайкіної Наталі Борисівни – вчителя української мови і літератури вищої кваліфікаційної категорії на базі ліцею №2 Калинівської міської ради Вінницької області.

Основною педагогічною ідеєю досвіду є вироблення певної сукупності технологій навчання української словесності, що сприяють розвитку творчих здібностей, інтересів, умінь і навичок у сучасних школярів, формування творчої, гармонійно розвиненої особистості учня через підбір теоретичних матеріалів та визначення практичних засобів із впровадження сучасних технологій в освітній процес з метою створення комфортних умов для навчання та самореалізації, креативного розвитку особистості дитини.

Життя доводить, що в умовах постійних змін, конкуренції найкраще орієнтується, приймає рішення, працює людина творча, гнучка, креативна, здатна до генерування і використання нового (нових ідей, задумів, планів, нових підходів та рішень). Це особистість, яка володіє певним переліком якостей, а саме: рішучістю, умінням не зупинятися на досягнутому, сміливістю мислення, вмінням виходити за межі того, що бачать сучасники і бачили попередники.

Упродовж останніх років значно зріс інтерес до особистісного підходу саме у практичній педагогіці. Враховуючи складність розробки такого підходу, дослідники вважають за доцільне здійснювати його побудову на шляху переходу до нього від інших, більш розроблених підходів. Тому пропонуються такі його форми, як «особистісно-соціально-діяльнісний підхід» (О. Барабанщиков і М. Феденко), діяльнісно-особистісний (І. Зимня),

«особистісно-діяльнісний» (В. Андреев), «системний особистісно-діяльнісний» (Л. Деркач), «індивідуально особистісний» (О. Савченко) тощо [6, с. 22].

Протягом тривалого часу творчі здібності вважалися притаманними лише обранцям долі. Проблемами творчості з давніх-давен цікавилися Платон, Аристотель, Августин, Гегель, Й.-Г. Песталоцці та ін.

Більш глибоке дослідження питань творчості, особливостей креативної діяльності, умов формування творчої особистості почалося на межі ХІХ та ХХ століть. Значний внесок у дослідження проблем творчості зробили Г. Буш, О. Леонтьєв, К. Пігров, Я. Пономарьов, С. Рубінштейн, О. Тихомиров, П. Якобсон, Л. Яценко та ін. Питання розвитку творчих здібностей розглядали В. Андреев, І. Волощук, В. Моляко та ін. Науковці свідчать, що розвиток здібностей відбувається поступово: реалізація можливостей для розвитку одного рівня і тільки потім розвиток здібностей більш високого рівня. Тобто відбувається зростання рівня розвитку творчих здібностей від елементарного до більш складного.

Дослідники А. Бертон, Л. Виготський, Г. Костюк, В. Рибалка та ін. розглядають творчу діяльність учнів як таку, що сприяє розвитку цілого комплексу якостей творчої особистості: самостійність у виборі знань; працелюбність; вміння бачити головне; бачити спільне в різних і різне в подібних явищах; розумова активність; підбір матеріалу, який необхідний для виконання конкретного завдання і т. д.

Теоретичну базу досвіду становлять положення, що ґрунтуються на ідеях особистісно зорієнтованого навчання (А. Фасоля, О. Савченко, С. Подмазін), інтерактивного навчання (О. Пометун, Л. Пироженко), на психологічній теорії творчої особистості та її розвитку (Р. Грановська, Я. Пономарьов), елементах проєктної технології (К. Баханов, В. Гузеєв, І. Єрмаков, О. Пехота), комп'ютерних (інформаційних) технологій (А. Єршов), на ідеях педагогічної технології створення ситуації успіху (А. Белкін). Особливої уваги заслуговують ідеї праці «Основи педагогічної

творчості вчителя» (автор С. Сисоєва), в якій обґрунтовано модель творчої особистості учня, розглянуто специфіку та шляхи формування креативної особистості дитини.

Маємо такі підходи до керівництва творчою діяльністю, як оволодіння алгоритмами творчого процесу й побудова відповідних моделей різноманітних творчих рішень, а також створення найсприятливіших умов для творчості.

Ураховуючи специфічну природу творчості, свою роботу вчитель здійснює у двох напрямках:

- виявлення творчих здібностей;
- створення нестандартних ситуацій з метою активізації та розвитку творчих задатків.

Поруч із традиційними методами у своїй педагогічній практиці Наталя Борисівна випробовує спосіб інтеграції окремих елементів сучасних технологій навчання [4, с. 2-3] (див. рис. 1).

Рис. 1. Елементи сучасних технологій навчання

Індивідуальне навчання дозволяє знайти підхід до роботи з кожним учасником навчального процесу. Наталя Борисівна не прагне сама все

зробити. Школярі – її найперші помічники та співавтори уроку. Вони часто готують розповіді про майстрів художнього слова або «беруть у них інтерв'ю», виступають із повідомленнями, користуючись додатковими джерелами, по можливості інсценізують уривки драматичних творів. Учні пишуть твори, як правило, на теми, що наближені до сучасності, що найбільше беруть за живе їхні душі. Та й назви творів педагог намагається відсторонити від сухих стандартів: «Голіку, ти мені не друг» (за оповіданням В. Винниченка «Федько-халамидник»), «Чому я хочу знову прочитати повість «Захар Беркут» (за повістю І. Франка), «Як я познайомився зі збіркою «Зів'яле листя» І. Франка», «Гроші – добро чи зло?», «Чому болить серце ветерана?» тощо.

Ігрова технологія дозволяє створити доброзичливу атмосферу на уроці, викликати бадьорий настрій, бажання вчитися. Гра не лише здійснює значний вплив на психічний розвиток учня, перетворює навчання в радісний процес, а й непомітно для школярів сприяє засвоєнню ними програмного матеріалу, формує уміння й навички. У процесі гри в учнів виробляється звичка зосереджуватися, самостійно думати, розвивати увагу. Захопившись грою, діти не помічають, що навчаються, до активної діяльності залучаються навіть пасивні школярі. У своїй практиці Наталя Борисівна використовує **дидактичні ігри** (це практичні групові вправи з вироблення оптимальних рішень, застосування методів і прийомів у штучно створених умовах, що відтворюють реальні обставини), **рольові ігри** (виявляються особистість учня, його здібності та перспективи на майбутнє), **вікторини** (іншими словами, гра переможців), **кресворди** (з одного боку, вони додають уроку елемент гри, а з іншого – сприяють глибшому засвоєнню вивченого) [1, с. 96].

Працюючи над певною темою, вчителька використовує **інтерактивні методи й прийоми**: «Мікрофон», «Мозковий штурм», робота в парах, робота в малих групах, «Навчаючи-вчусь», «Метод ПРЕС», «Займи позицію», «Незакінчене речення», «Діалог», «Синтез думок», «Спільний проєкт» (із застосуванням комп'ютерних технологій), «Коло ідей», «Дебати»,

«Асоціативний куш», «Сенкан», «Гронування» [3]. Важливим є те, що, застосовуючи елементи інтерактивного навчання на уроках української мови та літератури, учні вчаться бути демократичними, критично мислити, співпрацювати, приймати рішення, спілкуватися з іншими. Основними методами і прийомами інтерактивного навчання є самостійна робота, проблемні та творчі завдання, запитання учнів до вчителя та навпаки.

В основі педагогічної технології **створення ситуації успіху** лежить особистісно зорієнтований підхід до процесу освіти. Ситуація успіху досягається тоді, коли сама дитина визначає цей результат як досягнення цілі. Тому вчитель-словесник створює учням можливості відчувати радість праці, радість успіху в навчанні, збуджує в їхніх серцях почуття гордості, власної гідності, віри в себе.

Критичне мислення прагне до переконливої аргументації. Школяр, який намагається критично мислити, знаходить власне рішення проблеми й підкріплює його розумними, обґрунтованими висновками. Він також усвідомлює, що можливі інші рішення тієї ж проблеми, і намагається довести, що вибране ним рішення логічніше і раціональніше, ніж решта.

Використання **інформаційно-комунікаційних технологій** дозволяє Наталі Борисівні розширити педагогічні можливості, створити базу для залучення дітей до навчальних ресурсів у мережі Інтернет. Застосування мультимедіа та інформаційних технологій як дидактичних засобів учителька використовує для підвищення мотивації та індивідуалізації навчання, розвитку уваги, пам'яті, мислення, уяви, мовлення, творчих здібностей школярів, створення благополучного емоційного фону, збільшення швидкості передачі інформації учням та підвищує рівень її засвоєння, тобто для інтелектуального, емоційного та морального розвитку дітей.

Для індивідуальної, парної чи групової роботи на уроках з використанням ІКТ пропонуються такі завдання:

- виготовлення учнівських презентацій з літератури (дослідження питань з теорії літератури, життєвого чи творчого шляху письменника,

характеристика образів героїв твору, ідейно-тематичний чи художньо-естетичний аналіз твору);

- створення кросвордів, асоціативних кущів, колажів, опорних схем; створення відеороликів (наприклад, відеоролик з фрагментами фільму за поемою в прозі Осипа Турянського «Поза межами болю»; відеоролики до виховних заходів, як заняття гуртка «Традиційне харчування українців»);

- виготовлення буклетів.

Наталя Борисівна впроваджує у діяльність **фреймову технологію**, а саме:

1. Пояснюючи матеріал, ілюструє прикладами й паралельно складає схему-опору на дошці. При цьому не припиняється живий діалог з учнями, які допомагають підібрати приклади, вносять пропозиції щодо правильної побудови опори.

2. Аналізований навчальний матеріал презентує у вигляді схеми-опори, спеціально пропускаючи деякі її складові частини. Учні мають «відновити» схему, користуючись правилами.

3. Не пояснює матеріал, лише записує на дошці низку прикладів, що ілюструють правило. Завдання школярів – «перетворити» текст правила в опорну схему, дібрати приклади для ілюстрації теоретичних положень з довідки на дошці.

4. Вдома за власноруч складеною схемою учні готують усне лінгвістичне повідомлення, добирають приклади.

5. Школярам пропонується випереджувальне завдання: самостійно скласти зорову схему-опору до теми, яка буде вивчатися. На уроці декілька учнів презентують свою роботу, виступаючи у ролі вчителя, пояснюють новий матеріал. Оцінюється не тільки правильна, а й оригінальна подача нової теми.

Результатами професійної діяльності вчителя з розвитку творчості школярів за допомогою впровадження особистісно зорієнтованої технології є:

- Активізація пізнавальної діяльності.

- Підвищення мотивації до навчання та інтересу до вивчення предмета.
- Оволодіння учнями ключовими компетентностями.
- Збільшення кількості школярів, які бажають взяти участь у різних конкурсах та змаганнях.

- Активна участь учнів у шкільних, міських олімпіадах, проєктній діяльності та творчих конкурсах.

Отже, творчі здібності школярів найбільш ефективно розвиваються під час продуктивної креативної діяльності, а творча особистість значно краще адаптується до соціальних, побутових та виробничих умов, ефективно їх використовує, удосконалює, змінює. Тому вчитель повинен постійно працювати над самоосвітою та активізацією творчого потенціалу учнів.

Сучасна модель освіти націлена на досягнення основної мети – розвиток особистості школяра через призму формування життєво-необхідних компетентностей. Упровадження гуманістичної парадигми в освітній процес дає можливість модернізувати методичні та технологічні форми роботи на уроках української мови та літератури задля розвитку й удосконалення мовної компетенції здобувачів освіти в умовах формування «Нової української школи», певної зміни ролі й функцій вчителя, зростання його самостійності на етапі прогнозування, конструювання й організації освітнього процесу [2, с. 100].

Література

1. Артемчук Г. І. Методика організації науково-дослідницької роботи: навч. посібн. для студ. та викл. вищ. навч. закл. Київ, 2000. 150 с.

2. Заболотний О. Як знаходити знання? Організація науково-пошукової дослідницької діяльності учнівської молоді. *Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та коледжах*. 2003. № 2. С. 94-106.

3. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід : метод. посібн. Київ, 2002.

4. Кравченко Г. Ю. Теоретико-методологічні основи особистісно орієнтованої освіти. *Початкове навчання та виховання*. 2005. № 25. С. 2-3.

5. Чернега Н. Особистісно-зорієнтоване навчання: сучасні підходи. *Рідна школа*. 2000. № 9. С. 25-26.

6. Якиманська І. Особистісно орієнтована система навчання. *Завуч*. 1999. № 7. С. 22.

Ворона Анна – здобувач ступеня вищої освіти магістра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: розвиток творчих здібностей учнів, особистісно зорієнтовані технології у мовно-літературній освіті.

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент Родюк Н. Ю.

Анастасія Годя

**УПРОВАДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНОГО
НАВЧАННЯ У ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС
(З ДОСВІДУ РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА
ЛІТЕРАТУРИ ГАНДЗЮК ТАЇСИ ВАСИЛІВНИ)**

Діяльність класного керівника дуже цікава, багатогранна, трудомістка. Оскільки полягає, насамперед, у мудрому наставництві учнівського колективу. Поряд із учителями-предметниками класний керівник найбільше безпосередньо займається вихованням учнів. Тому ця робота насправді є однією з найважливіших у формуванні особистості. Особливо цікавим результатом такої діяльності є поєднання функцій класного керівника і учителя-словесника. Саме у такому симбіозі, на мою думку, чи не найповніше реалізовується особистісно зорієнтоване навчання. «Українська література – унікальний шкільний предмет,

який покликаний не лише збагатити школярів знаннями про розвиток цієї галузі вітчизняного мистецтва, а й дати багатогранну основу для формування повноцінної особистості» [3, с. 200].

Діяльність класного керівника заснована на виконанні базового плану, до якого входять вимоги держави, суспільства до змісту, обсягу й рівня загальноосвітньої підготовки громадян України, що визначені Державним стандартом загальної середньої освіти.

Проблему особистісно зорієнтованого навчання вивчали Л. Деркач, Г. Дятко, В. Моляко, О. Проколієнко, О. Савченко, Т. Титаренко, А. Фасоля, М. Феденко, Н. Чернега, В. Шатенко та інші.

Мета статті: описати можливості реалізації впровадження особистісно зорієнтованого навчання у позаурочний час на основі вивченого педагогічного досвіду.

Педагогічна практика дала змогу вивчати педагогічний досвід учителя-словесника Вінницького ліцею № 31 Гандзюк Таїси Василівни, яка також є класним керівником 6-А класу. Із шестикласниками вона проводить виховну роботу уже 2 роки, взаємини з дітьми будує на принципах співробітництва, співтворчості і пам'ятає, що педагог може допомогти учням розвивати почуття прекрасного, пробудити творчі сили. Учителька стверджує: «Я усвідомлюю, що класний керівник є для підростаючого покоління духовним посередником між суспільством і дитиною, прагнучи створити сприятливі умови для формування особистості, внести необхідні корективи у процес виховання, скоординувати зусилля педагогів, сім'ї, соціуму».

Гандзюк Т. В. у роботі керується такими принципами: допомогти учню знайти свій шлях до успіху, створити умови, у яких він розкриватиме свої здібності, творитиме власне життя, зростатиме духовно, творчо, інтелектуально та любитиме Батьківщину. Вона вважає, що класний керівник – стрижень виховного процесу. Це нитка, яка зв'язує в одне ціле дитину, учителя-предметника, батьків та громадськість. «Учні цінують здатність педагога знайти індивідуальний підхід до кожного, вміння створити таку робочу атмосферу, в

якій вони почуватимуть себе вільно і не боятимуться висловлювати свої думки» [2].

Класний керівник – універсальна особистість. Це і вихователь, і психолог, і соціальний педагог, і педагог-організатор. Класний керівник повинен мати мудрість учителя, відповідальність старшого товариша, доброту матері, суворість батька. Адже для учня в школі немає ближчої людини, ніж класний керівник. Кому ж ще можна розповісти про негаразди у навчанні, про сварку з товаришем чи про щасливу подію в сім'ї? Від класного керівника залежить ступінь сформованості дитячого колективу.

Уміння згуртувати навколо себе дітей – великий дар і чимала робота. Вміння захопити, повести, відкрити світ – неоціненний скарб справжнього педагога. Захоплення вчителя стає захопленням учнів.

Як класний керівник Таїса Василівна організовує:

- роботу з формування колективу класу;
- життя колективу класу відповідно до вікових особливостей, інтересів учнів і вимог суспільства;
- пропаганду здорового способу життя; проводить фізкультурно-масові, спортивні та інші заходи, які сприяють зміцненню здоров'я школярів у класі;
- створення сприятливих умов для індивідуального розвитку і формування особистості учнів;
- чергування школярів класу по школі та у шкільній їдальні згідно з графіком;
- допомогу учням у навчальній діяльності, з'ясовує причини неуспішності, забезпечує їх усунення;
- харчування школярів у шкільній їдальні;
- умови для розвитку обдарованих дітей, вивчає особистість кожного учня в класі, його нахили, інтереси.

Особливо Таїса Василівна прагне сприяти:

- опануванню додаткової освіти дітьми через систему гуртків, клубів, секцій, об'єднань, які організуються в школі, закладах позашкільної освіти за місцем проживання;

- самовихованню і саморозвитку особистості учня, вносить необхідні корективи в систему його виховання;

- створенню сприятливого мікросередовища й доброго морально-психологічного клімату для кожного в класі;

- покращенню умов здійснення навчального процесу;

- оформленню класного куточка, веденню літопису класу, роботі школярів у шкільних дитячих організаціях;

- організації екскурсій до шкільних музеїв, роботі зі збору матеріалів для їх поповнення;

- розвитку в учнів навичок спілкування, школярам у вирішенні проблем, які виникають у спілкуванні з товаришами, вчителями, батьками.

Неодмінною складовою її діяльності є:

- планування виховної роботи в класі;

- ведення у встановленому порядку документації класу,

- контроль заповнення учнями щоденників і виставлення в них оцінок, заповнення та контроль ведення вчителями-предметниками класного журналу, систематичне ведення особових справ школярів;

- робота з профілактики правопорушень серед учнів класу;

- співпраця з учителями-предметниками з метою контролю і надання вчасної допомоги школярам;

- систематичний контроль за відвідуванням та зовнішнім виглядом учнів;

- анкетування дітей з метою вивчення їх інтересів, здібностей, побажань;

- інструктажі учнів з безпеки життєдіяльності під час виховних заходів;

- постійний контакт з батьками чи опікунами школярів;

- проведення батьківських зборів, лекторіїв для батьків згідно з планом роботи школи та виховної роботи класу.

«Найпростішою ланкою, з яких складається особистісно зорієнтована технологія, є особистісно зорієнтована педагогічна ситуація. Це така навчальна ситуація, опинившись в якій дитина повинна шукати сенс, пристосовувати її до своїх інтересів, побудувати образ чи модель свого життя, вибрати творчий момент, дати критичну оцінку. Таке завдання неможливо вирішити тільки на рівні знань та репродукції. Тут немає простих рішень, відповідей та істин. Проживання та вихід з такої ситуації – не минуле та майбутнє учня, а його сучасне» [1].

Розуміючи важливість виховної діяльності, класний керівник відповідально виконує свої обов'язки, докладає всіх зусиль, щоб виховання підлітків відбувалось в атмосфері добра та творчості, взаємодопомоги та взаємоповаги, доброзичливості та толерантності. У своїй діяльності Гандзюк Т. В. використовує різноманітні традиційні та інноваційні форми. Серед них: ділові ігри; тренінги; робота учнів у мобільних творчих групах; музично-історичні екскурси; усні журнали; літературні вітальні; концертно-розважальні виступи; заочні та очні екскурсії.

Починаючи працювати з учнівським колективом, Таїса Василівна ставить перед собою такі виховні завдання:

- утвердження принципів загальнолюдської моралі, формування морально-етичних якостей;
- формування високої художньо-естетичної освіченості особистості, інформаційної культури учнів, погляду на книгу та інші види інформації як на важливий засіб розвитку й самореалізації індивіда;
- виховання духовної культури особистості, створення умов для вільного вибору своєї світоглядної позиції;
- формування високої мовної культури, оволодіння українською мовою як могутнім чинником становлення громадянина України;
- розвиток індивідуальних здібностей і талантів, забезпечення умов їх самореалізації;
- формування національної свідомості, любові до рідної землі, свого

народу, бажання працювати для розквіту держави, готовності її захищати;

- формування творчої, працелюбної особистості;
- забезпечення духовного взаємозв'язку поколінь, виховання поваги до батьків, жінки-матері, культури та історії рідного народу.

Для Таїси Василівни під час планування роботи з учнівським колективом головним є ідея особистої спрямованості виховного процесу. У центрі стоять не програми чи заходи, а саме учень. Саме його індивідуальні нахили, інтереси й здібності.

Правила класного керівника 6-А класу:

- Бути особистістю, до якої діти тягнутимуться.
- Учитель повинен викликати любов і повагу учнів до себе. А це можливо, коли він сам любить, поважає та піклується про кожну дитину, й у стосунках з нею чесний і відвертий.
  - У педагога не має бути «улюбленців», тоді школяр прислухатиметься до порад такого вчителя, виконуватиме його прохання, ділитиметься з ним найсокровеннішим.
  - Освітянин має бути веселим, жартами підтримувати і заохочувати позитивне. Це наближає його до дітей і зберігає його серце та нерви у порядку.
  - Учитель повинен правильно використовувати свій час, щоб поповнювати запас енергії завдяки природі, мистецтву.
  - Педагог слід завжди бути доброзичливим. Немає в дитині нічого такого, що вимагало б жорстокості. Зло перемагають добром, любов'ю.
  - Учитель повинен бажати дитині лише добра, виховувати в неї добро своїми власними вчинками, і вона відповість тим самим.
  - Класному керівнику варто читати більше наукової літератури. З такою людиною дітям завжди цікаво.

Учні 6-А класу із задоволенням беруть участь у конкурсах, вікторинах, у діяльності, що сприяє формуванню екологічної культури, моральної активності особистості, вихованню таких загальнолюдських цінностей, як чуйність,

чесність, правдивість, працелюбність, справедливість, гідність, милосердя, толерантність, совість, доброзичливість, готовність допомогти іншим.

Як і кожен класний керівник, Таїса Василівна знаходиться у постійному пошуку інноваційних концептуальних підходів до здійснення взаємодії з учнями з метою виховання свідомого громадянина своєї держави у форматі особистісно зорієнтованого навчання.

Література

1. Дятко Г. Впровадження особистісно орієнтованого навчання на уроках рідної мови в початковій школі. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. 2012. С. 395-402. URL: <https://cutt.ly/zJTWLW> (Дата звернення : 29.05.2022).

2. Мицишин М. М. Роль педагога в сучасних умовах розвитку суспільства. *Управління в освіті* : зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф., 14–16 квітня 2011 року. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. С. 205-206. URL: <https://cutt.ly/AJTnrYM> (Дата звернення : 29.05.2022).

3. Пойда О. А. Українська література як джерело морального виховання школярів (на прикладі вивчення життєпису та творчості Михайла Коцюбинського). *Information society: modern transformations*. Monograph. *Інформаційне грамадство: сучасня трансфармацыі*. Манаграфія. *Інформаційне суспільство: сучасні трансформації*. Монографія. Vinnytsia, Mogilev: ФОП Корзун Д.Ю., 2020. 401 с.

Года Анастасія – здобувач ступеня вищої освіти бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: вивчення передового педагогічного досвіду.

Науковий керівник – старший викладач Пойда О.А.

**РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ У СИСТЕМІ МОВНО-
ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ (З ДОСВІДУ РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ
ЖОВТОБРУХ ОКСАНИ ПЕТРІВНИ)**

Педагогічна практика – це особливий період у житті кожного студента, оскільки вона надає чимало можливостей для самоосвіти та саморозвитку. Щодня ми застосовуємо на практиці отримані знання, а також здобуємо нові уміння і навички під час спостереження за педагогічною діяльністю вчителів, у яких проходимо практику.

Мета статті. Наше дослідження спрямоване на здійснення системного аналізу педагогічного досвіду, особливостей роботи вчителя Комунального закладу «Турбівський заклад загальної середньої освіти I-III ступенів № 2 Турбівської селищної ради Вінницького району Вінницької області» Жовтобрух Оксани Петрівни. Вчителька є висококваліфікованим педагогом. Вона навчалася на факультеті філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського за спеціальністю «Філологія. Вчитель української мови і літератури, зарубіжної літератури». Після закінчення навчання розпочала педагогічну діяльність і ось уже 19 років вона допомагає пізнавати учням усі секрети української мови і літератури та зарубіжної літератури.

Свої зусилля Оксана Петрівна спрямовує на реалізацію триєдиної мети в освітньому процесі. Передусім, вона створює сприятливе середовище для здійснення навчально-пізнавальної діяльності та розвитку творчих здібностей учнів на уроках словесності. Крім того, основним завданням вчительки є стимулювання пізнавального інтересу до вивчення української мови і літератури, почуття поваги до рідного слова. У професійній діяльності знаходить свій вияв і розвивальний компонент мети, що передбачає формування в учнів пізнавальних умінь, навичок логічного, творчого, образного і критичного

мислення, пам'яті, уваги та уяви, вмінь аналізувати, спостерігати над мовним та літературним матеріалом.

Одним із шляхів досягнення ефективності уроку є діалогічна взаємодія вчителя з учнями. Оксана Петрівна вважає, що потрібно навчити кожного учня за допомогою конструктивного діалогу вирішувати проблеми, з'ясовувати світоглядні позиції інших людей і доводити власні ідейні погляди та переконання, таким чином знаходити правильні рішення щодо певних питань [3, с. 28-29]. Вона переконана, що кожен вчитель повинен розвинути в учнів комунікативну компетентність, навчити їх висловлювати власні погляди та міркування.

Кожен урок Оксани Петрівни – особливий за типом, формою проведення, використанням різноманітних методів роботи. Усі традиційні уроки вона проводить цікаво та пізнавально, застосовує інтерактивні прийоми та вправи різного спрямування.

Вчителька звертається також до нетрадиційних типів уроків з метою активізації уваги учнів, заохочення їх до навчально-пізнавальної діяльності. Часто урок набуває форми лекції-візуалізації, на якій учні опрацьовують новий навчальний матеріал через пояснення з використанням різноманітних наочних засобів (таблиць та схем, ілюстрацій, мовних спостережень, дидактичних карток, літературознавчих матеріалів). Під час проведення уроку узагальнення та систематизації отриманих знань, умінь та навичок педагог звертається до цікавої форми організації пізнавальної діяльності учнів – лекція-«прес-конференція». Особливість такого уроку полягає в тому, що учні повинні заздалегідь підготувати запитання за змістом теми та повідомити їх вчительці. Протягом уроку всі ці проблемні питання будуть висвітлені крізь призму різних завдань.

Особливу увагу привертає урок у формі творчого конструювання. Словесник вважає метод проєктів ефективним для впровадження до навчального процесу, оскільки він дає можливість розвивати в учнів вміння працювати в колективі, вирішувати проблемні питання, а також формувати

навички логічного і критичного мислення. Отож, колективне проєктування вчителька часто використовує на уроках української мови та літератури, оскільки такий спосіб дозволяє уникати труднощів під час засвоєння великого обсягу матеріалу та оцінювання всіх учнів, адже кожен активно працює над окремими фрагментами проєкту.

У своїй педагогічній діяльності Оксана Петрівна використовує різні методи навчання: розповідь та пояснення, бесіду, спостереження над мовним матеріалом, аналіз мовленнєвих явищ з елементами проблемного навчання, роботу з підручником та метод завдань.

Одним із провідних методів, який використовує вчителька в своїй педагогічній діяльності, є бесіда. Вона вважає, що комунікативний процес є яскравим свідченням успішності та ефективності уроку. Оксана Петрівна зауважує, що «живе спілкування» повинне бути присутнім на кожному уроці, незважаючи на формат його проведення. На кожному етапі уроку української мови та літератури педагог залучає учнів до бесіди за системою запитань: репродуктивної – для відтворення засвоєних знань, евристичної – для пізнання нової навчальної інформації, підсумкової – для перевірки рівня отриманих умінь і навичок.

Словесник часто на уроках проводить бесіду з використанням загальновідомих інтерактивних прийомів. Наприклад, на уроці української літератури під час вивчення теми «Ліна Костенко. Диптих «Чайка на крижині» і «Крила». Виразне і вдумливе читання віршів» на етапі актуалізації опорних знань, умінь і навичок Оксана Петрівна використала метод бесіди, що супроводжувався прийомом «Так чи Ні?». Основним завданням учнів було прочитати запропоновані твердження про життєвий і творчий шлях Ліни Костенко і визначити, правильними чи помилковими вони є. Така робота супроводжувалася також використанням елементів наочності: учні піднімають зелені картки тоді, коли погоджуються з міркуваннями або червоні картки – якщо вважають їх неправильними. Варто також зауважити той факт, що учні не просто виконують вправу, а й спілкуються за змістом запропонованих

тверджень, колективно аналізують їх та пригадують вивчений навчальний матеріал.

Ефективним засобом досягнення поставленої мети на кожному уроці є використання різноманітних завдань традиційного та інтерактивного спрямування. На уроках української мови та літератури вчителька пропонує учням такі вправи, як «Мовне дослідження», «Творче конструювання», «Коло думок», «Скарбничка мудрих думок», «Зверни увагу та поясни», «Згоден? – Не згоден? – Обґрунтуй!» та багато інших. Отже, можна простежити той факт, що Оксана Петрівна використовує всі ті завдання, які передбачають урізноманітнення навчальної діяльності, підтримують розвиток пізнавальної активності і самостійності учнів та сприяють розвитку творчого мислення.

Словесник розвиває творчий потенціал учнів шляхом впровадження інтерактивних прийомів навчання, серед яких провідне місце займають вправи «Так чи Ні?», «Згоден чи не згоден?», «Мозковий штурм», «Ажурна пилка» та інші, які спрямовані на активізацію уваги та заохочення їх до навчального процесу.

На кожному уроці Оксана Петрівна реалізовує різні форми роботи школярів. Безперечно, в центрі уваги перебуває колективна форма, що знаходить своє вираження у фронтальному опитуванні учнів, бесіді за системою запитань, дискусії чи диспуті. На уроках обов'язково присутня індивідуальна форма роботи школярів, що дозволяє перевірити рівень засвоєння ними навчального матеріалу з певної теми. На окремих етапах уроку вчителька також пропонує учням групову та парну форми співпраці. Парна робота дозволяє здійснювати обмін знаннями, уміннями та навичками, тоді ж як групова форма навчально-пізнавальної діяльності дає можливість розвивати уміння доводити власну точку зору, аналізувати міркування чи світоглядні позиції інших учасників колективу, підтверджуючи чи спростовуючи їх.

З огляду на визначену тему уроку, Оксана Петрівна здійснює добір найрізноманітніших матеріалів, які допоможуть учням без труднощів опанувати невідому інформацію. Насамперед, особливу увагу вчителька звертає на засоби

наочності, отож на уроках української мови та літератури використовує таблиці, схеми, ілюстрації, портрети відомих письменників та дидактичні картки. Впроваджує до навчального процесу Оксана Петрівна і ТЗН: мультимедійні презентації, аудіозаписи та навчальні відеоматеріали. Таким чином, кожен урок становить особливу систему, яка наповнена різними методами, формами і прийомами роботи, а також спрямована на досягнення поставленої триєдиної мети.

На підсумковому етапі уроку педагог використовує різноманітні способи рефлексії. Вона пропонує учням здійснити процес самооцінювання, що допомагає сформувати в учнів правильне ставлення до власних труднощів та помилок. Кожен урок закінчується рефлексією настрою (перевірка психологічного клімату класу та кожного учня), рефлексією діяльності (аналіз рівня активності та уважності школярів на уроці) та рефлексією змісту навчального матеріалу (розуміння рівня усвідомлення змісту та ефективності проведеного уроку).

За період дистанційного навчання Оксана Петрівна познайомила з різними новітніми інформаційно-комунікаційними технологіями та зараз активно впроваджує їх до навчального процесу [2, с. 84]. У своїй роботі вона використовує всі можливості сервісів Google для створення документів, форм, презентацій, малюнків, таблиць, які згодом демонструє учням на уроках як наочний матеріал. Варто згадати і про загальновідому платформу Google Classroom, за допомогою якої вчителька співпрацює з школярами та ділиться власним досвідом [4, с. 158].

Оксана Петрівна також познайомила учнів із дуже цікавою інноваційною програмою «Geenio», яка дозволяє самостійно розробляти різноманітні завдання, тести, курси, програми за допомогою мультимедійних уроків, освітні заходи та конференції. Використовує вчителька в педагогічній діяльності також інтерактивну дошку Padlet, яка представляє ряд можливостей для виконання учнями індивідуальних завдань, а також функціонує як інструмент збору та узагальнення інформації від усіх учасників колективу за допомогою режиму

спільного доступу до процесу. Особливість цього сервісу полягає в тому, що учні можуть додавати власні фото або малювати безпосередньо у програмі, прикріплювати файли або посилання. Аналізовану інтерактивну дошку словесник активно почала використовувати під час дистанційного навчання з метою організації колективної форми навчання учнів. Така робота представляє своєрідне творче проєктування в режимі онлайн та дозволяє різнобічно вивчати та досліджувати навчальний матеріал з певної теми.

Оксана Петрівна ставить також перед собою завдання підвищити інформаційно-комунікативну грамотність учнів. З цією метою вона запроваджує до навчального процесу ігрові та інтерактивні технології, що представляє новітня програма Edpuzzle. Вчителька спільно з учнями часто використовує цей сервіс для створення різних навчальних матеріалів для уроків на основі переглянутих відеороликів.

Педагог також прагне максимально залучити учнів до використання новітніх програм і сервісів спільного користування. Отож, вона не просто допомагає учням пізнати особливості роботи з різноманітними платформами, а й пропонує школярам спробувати самостійно створювати власні навчальні матеріали, розробки та виконувати їх, здійснюючи обмін один з одним.

У своїй педагогічній діяльності Оксана Петрівна керується принципами гуманістичного навчання. Передусім, вона допомагає учням не просто послухати навчальний матеріал, а й зрозуміти його, виділити найголовніші моменти під час глибокого та детального засвоєння інформації. Кожен урок вчителька проводить із дотриманням принципу індивідуалізації, що передбачає можливість для кожного висловлювати власні ідейні погляди та переконання. Вона постійно висловлює позитивне ставлення до кожного учасника колективу, що допомагає оптимістично сприймати навчальну інформацію та активно працювати над вирішенням проблемних питань.

Отже, в процесі своєї діяльності Оксана Петрівна здійснює процес інтеграції сучасних педагогічних та новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, особистісно-зорієнтованого і проєктного навчання, що дає

можливість розвивати творчі особистості учнів із сформованими світоглядними позиціями, ідейними поглядами і переконаннями.

Література

1. Галян О., Галян І. Психологічна готовність вчителя до діалогічної взаємодії. *Соціальний педагог*. 2009. №11. С. 40-49.

2. Каліберда А. Ю. Реалізація навчання за допомогою використання комп'ютерних технологій. *Інформаційні технології в сучасному світі: дослідження молодих вчених*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції молодих учених, аспірантів, студентів (18-19 березня, 2021): тези доповіді. Харків, 2021. С. 84.

3. Кліш П. А., Хом'як А. П. Педагогічна технологія діалогового спілкування: сутність, структура, зміст. *Педагогічний пошук*. №4 (88), 2015. С. 27-29.

4. Скасків Г. М. Використання Google Classroom для організації дистанційного навчання. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи*. Матеріали VI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (12-13 листопада, 2020). Тернопіль, 2020. С. 158-159.

Дегтярєва Марина – здобувач ступеня вищої освіти бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: формування творчої особистості учнів на уроках словесності; використання інформаційно-комунікаційних технологій та інтерактивних прийомів на уроках української мови та літератури.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, асистент Петрович О. Б.

**ТВОРЧЕ ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИРАЖЕННЯ ВЧИТЕЛЯ-
СЛОВЕСНИКА В УМОВАХ ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНОГО
НАВЧАННЯ (З ДОСВІДУ РОБОТИ ТКАЧУК ГАЛИНИ ІВАНІВНИ)**

Кожна цивілізована країна дбає про творчий потенціал суспільства взагалі і кожної людини зокрема. І вже давно стало зрозумілим, що найбільших успіхів у будь-якій сфері діяльності досягають ті держави, котрі мають високий інтелектуальний та творчий потенціал нації. Відомо також, що майбутнє людської цивілізації залежить виключно від реалізації обдарованості людей.

Саме тому одним із основних завдань системи національної освіти суверенної України є формування творчо активної, всебічно розвиненої особистості. Школа потребує нових нетрадиційних ідей, теорій, що відповідали б оптимальному розвитку дитини, сучасним потребам людства. І тому важливу роль відіграє творчий розвиток особистості, в основу якого потрібно покласти використання різних засобів, підходів до розвитку дитини, орієнтованих на досягнення оригінального результату.

Мета статті – висвітлити педагогічний досвід Ткачук Галини Іванівни, учителя української мови та літератури Великокиріївській гімназії Бершадської територіальної громади Вінницької області.

Галина Іванівна – досвідчений креативний педагог, має високу науково теоретичну фахову підготовку, майстерно володіє методикою навчання української мови і літератури.

Мету своєї роботи Ткачук Г. І. вбачає у підвищенні пізнавального інтересу учнів до навчання шляхом використання інноваційних та творчих методів, впливі на розвиток кожної дитини з урахуванням її інтересів, мотивів, системи цінностей, активізації здібностей кожної особистості.

Компетентність словесника передбачає розвиток інформаційної функції (знати), діяльнісної функції (уміти), креативної функції (володіти), розвивальної функції (бути). Професійна компетентність ширше за поняття знання, уміння,

навички, оскільки вона вбирає їх у себе. Сучасний учитель повинен уміти сам і навчити учнів творчо засвоювати знання, критично осмислювати здобуту інформацію [4, с. 34].

Тому у своїй практиці Ткачук Г. І. намагається впроваджувати новітні технології, інноваційні методи навчання, проводити тематичні уроки. «Відкритий мікрофон», «Мозковий штурм», «Інформаційне гроно», «Асоціативний куц», «Карта візуалізації», «Займи позицію», «Незакінчене речення», «Лист до вчителя» – ось далеко не повний перелік прийомів, які вчителька застосовує у своїй роботі. Наприклад, «Лист до вчителя» використовує найчастіше на етапі мотивації навчальної діяльності. Учні мають висловити власну думку про те, чого вони очікують від уроку (що дізнатися, чого навчитися, що пригадати), виходячи з теми. У такий спосіб проводиться і етап підсумку уроку. Також на зміну застосовує прийом «Займи позицію», щоб учні могли довести і обґрунтувати свою точку зору.

На думку К. М. Старченка, педагогічна майстерність пов'язана із творчістю, а один із шляхів до неї – творча активність, що проявляється під час вирішення педагогічних ситуацій, у процесі вибору та розробці засобів реалізації творчих задумів [3, с. 243].

На основі результатів наукових досліджень та емпіричного досвіду уточнено критерії (ціннісний компонент педагогічної діяльності та характерологічні особливості індивіда) та їх показники, що реалізуються у трьох рівнях сформованості творчого самовираження – високому, середньому, низькому. До високого рівня розвитку творчого самовираження належить стабільний, систематичний прояв педагогічних цінностей (особистого досвіду; науково-пошукової діяльності; генерації нових ідей; проєктивних вмінь) та характерологічних особливостей (ініціативності; впевненості; працездатності; готовності до ризику, альтернативності мислення) у професійній діяльності вчителів української мови і літератури. До середнього – рівень ситуативного прояву зазначених характеристик творчого самовираження у їх професійній діяльності; а до низького – мінімальний прояв чи повну відсутність розвитку

педагогічних цінностей і характерологічних особливостей вчителя української мови і літератури [1, с. 10].

Творче самовираження є основою професіоналізму вчителя української мови і літератури. За спостереженнями, у Ткачук Г. І. рівень розвитку творчого самовираження є високим. Творче самовираження педагог на уроках реалізовувала за допомогою намальованих власноруч плакатів, декламування віршів, цікавих презентацій, схем, інколи співу. На уроках літератури під час аналізу ліричного твору для кращого розуміння учнями поезії використовувала елементи образотворчого мистецтва і музики. Наприклад, при вивченні творчості Лесі Українки у 8 класі давала учням домашнє завдання: намалювати ілюстрацію до поезії, тоді на основі цих малюнків шляхом порівняння розкривали ідейно-художній зміст вірша. А якщо ця поезія покладена на музику, то використовувала ще й пісню для кращого розуміння твору.

Педагогічний хист Ткачук Г. І. полягає у творчому підході до планування інтелектуальної діяльності гімназистів, їх участі в співтворенні уроку, у майстерній організації розвитку критичного й креативного мислення учнів шляхом використання прогресивних інноваційних освітніх технологій. Кожне заняття словесника – це наполеглива дослідницька робота, творчий процес цікавих креативних пошуків та несподіваних відкриттів.

Застосовуючи інновації, учитель перетворює урок в інтерактивний, інтенсивний, що сприяє гармонійному формуванню діяльнішої творчої особистості учні. Учні разом із наставником через чітко продуману систему запитань і завдань відкривають таємниці слова, розв'язують послідовний ланцюжок навчальних проблем.

Цілком логічною і вмотивованою для вчителя-словесника є творча складова педагогічної діяльності, що потребує нестандартного художньо-педагогічного мислення, довершеності творчої манери, органічного взаємозв'язку та взаємодії художніх і педагогічних дій, креативних професійних й особистісних здібностей. Зростає вага педагогічного, мовленнєвого артистизму, здатності й умінь вправно володіти словом, за допомогою різноманітних художніх засобів

розкривати гармонію, метафоричність та асоціативність образів, створених уявою митця. Дійсно, «літературна освіта буде виконувати свою місію, задовольняти суспільні запити лише тоді, коли сприйматиметься як основна формувальна сила в духовному світі школяра» [2, с. 9].

Під час вступної частини уроку педагог створює сприятливий психологічний клімат, завжди творчо, по-особливому оголошує тему уроку (ребус, передбачення на основі опорних слів, дерево передбачень, кошик ідей). На цьому етапі вона часто застосовує методи: «Кластер», «Асоціативний кущ», «Мозковий штурм», «Мультиголосування»; під час осмислення або основної частини уроку разом із вчителем учні складають «Карту поняття», читають із маркуванням, організовують дискусії, ведуть роботу в парах та малих групах, використовують прийоми «Навчаючи - вчуся», «Ажурна пилка».

На етапі рефлексії або підбиття підсумків Галина Іванівна часто організовує складання сенканів, діаграм Вена, шкали думок, концептуальних таблиць, спонукає гімназистів активно обмінюватися думками («Займи позицію»), вибирати правильні варіанти відповіді («Метод ПРЕС»).

Своїм творчим ставленням до роботи словесник виховує учнів свідомими й компетентними громадянами, з гуманістичними і демократичними цінностями.

Креативна особистість, відповідальна, доброзичлива у ставленні до людей, Ткачук Г. І. завоювала повагу серед учнів гімназії, колег, батьківської громадськості.

Література

1. Нікішина Т. В. Педагогічні умови розвитку творчого самовираження вчителів української мови і літератури у післядипломній педагогічній освіті.

URL:

<file:///C:/Users/Admin/Desktop/%D0%9D%D1%96%D0%BA%D1%96%D1%88%D0%B8%D0%BD%D0%B0%20%D0%A2.%20%D0%92..pdf> (дата звернення:

23.03.2022 р.)

2. Семенов О. Педагогічна майстерність учителя-словесника в дослідницьких рефлексіях Ніли Волошиної. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2013. №9. С. 2–4.

3. Сидоренко В. В. Форми розвитку педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в контексті нової освітньої парадигми. *Матеріали III Міжнар. освітнього Форуму «Особистість в єдиному освітньому просторі»* м. Запоріжжя, 26-29 квітня 2012 р. Т. 2. Запоріжжя: Фінвей, 2012. С. 241-244.

4. Сидоренко В. В. Шляхи удосконалення професійної компетентності вчителя української мови та літератури в умовах особистісно зорієнтованого навчання: навч.-метод. посіб. Донецьк: Каштан, 2009. 192 с.

Журавленко Оксана – здобувач ступеня вищої освіти бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: особливості застосування ІКТ у навчанні філологічних дисциплін; методика використання мобільних технологій як засобу комунікативного розвитку учнів на уроках мовно-літературної освітньої галузі.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, асистент Петрович О. Б.

Світлана Ількова

ТРАДИЦІЇ Й НОВАТОРСТВО НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ОЛІЙНИК ЛЮБОВІ МИКОЛАЇВНИ

Основне призначення вчителя, на нашу думку, – це максимальний розвиток кожної дитини, збереження її неповторної особистості, розкриття потенційних талантів, найкращих моральних якостей. Вчитель повинен бути і наставником, і помічником, і захисником, і другом, який допоможе дитині набутти не тільки знання про навколишній світ, оволодіти уміннями і навичками,

а й допоможе адаптуватися в цьому світі, розкрити і проявити свої здібності, відчути себе самостійною, творчою особистістю, яка здатна змінити світ. Завдання вчителя – відкрити, захопити та спрямувати кожного учня на цікавий, змістовний особистісно й суспільно корисний шлях самовдосконалення.

Кожен вчитель-предметник, окрім виховних цілей, має свою індивідуальну місію – досконало навчити дитину своєму предмету, пробудити цікавість до його вивчення і всіляко сприяти розвитку учня. Вчителю української мови належить особлива місія – прищепити учням любов до рідної мови, бажання досконало її вивчати, адже саме мова ідентифікує належність людини до певної нації. Завдання вчителя-словесника виховати покоління, що стане конкурентоспроможним на ринку праці, щоб кожен зміг успішно самореалізуватися в соціумі як громадянин, як носій української національної культури [1].

Педагог має передати молодому поколінню соціальний досвід, багатство духовної культури народу, особистісних рис громадянина України: національної свідомості, розвинутої духовності, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, фізичної, екологічної культури, сприяти розвитку індивідуальних здібностей, таланту.

Мета статті – узагальнення методичних напрацювань Олійник Любові Миколаївни, вчителя української мови та літератури, зарубіжної літератури, класного керівника 9 класу гімназії ім. М. П. Стельмаха с. Дяківці Літинської селищної ради, Вінницької області.

Словесник має чималий педагогічний стаж – 20 років. Педагогічним кредом Любові Миколаївни обрала такі слова: «Віддай людині крихітку себе, за це душа поповнюється світлом». А життєвим кредом є слова Богдана Ступки: «За будь-яких обставин головне залишатися людиною».

Як вчитель мови та літератури, Любові Миколаївни ставить перед собою такі завдання, як:

- формування національної свідомості, любові до рідної землі, свого народу, бажання працювати задля держави, готовність її захищати;

- забезпечення духовної єдності поколінь, виховання поваги до батьків, жінки-матері, культури та історії свого народу;
- формування високої мовної культури, оволодіння українською мовою;
- прищеплення шанобливого ставлення до культури, звичаїв, традицій українців та представників інших націй, які живуть в Україні;
- виховання духовної культури особистості, створення умов для вибору нею своєї світоглядної позиції;
- утвердження принципів вселюдської моралі, правди, справедливості, патріотизму, доброти, працелюбності та моралі;
- формування творчої особистості;
- забезпечення повноцінного фізичного розвитку дітей і молоді, охорони та зміцнення їхнього здоров'я;
- виховання поваги до Конституції, законодавства України, державної символіки;
- формування глибокого усвідомлення взаємозв'язку між ідеями свободи, правами людини та її громадянською відповідальністю;
- формування екологічної культури людини, гармонії її відносин з природою;
- розвиток індивідуальних здібностей і талантів молоді, забезпечення умов їх самореалізації;
- формування у дітей і молоді уміння міжособистісного спілкування та підготовки до життя в умовах ринкових відносин.

На уроках Любов Миколаївна використовує низку традиційних методів: «Слово вчителя», евристична бесіда, самостійна робота [1]. Для формування компетентного читача в системі літературної освіти вчителька застосовує методи творчого та коментованого читання при вивченні творів, дослідницькі методи для опрацювання учнями вивченого твору.

Серед прийомів, часто застосовуваних на уроках літератури, є прийом зіставлення [2]. Педагог дає школярам завдання порівняти два твори одного жанру або письменників однієї епохи тощо. Наприклад, на уроці літератури у 6

класі Любов Миколаївна поставила дітям завдання зіставити дві повісті – «Тореадори з Васюківки» Всеволода Нестайка та «Химера лісового озера, або Митькозавр із Юрківки» Ярослава Стельмаха. Такий прийом допоміг учням визначити особливості жанру пригодницького твору.

При вивченні біографії письменника вчителька зазвичай використовує метод «слово вчителя» в усіх класах [3]. У 9 класі, де згідно з навчальною програмою біографія письменника вивчається докладніше, Любов Миколаївна застосовує прийом самостійного учнівського дослідження, щоб школярі мали змогу самі знайти цікаві для них факти із життя письменника.

Під час образної характеристики твору, з'ясуванні проблематики твору, вчителька використовує прийом «Асоціативний куш», що дає змогу учням краще зрозуміти те чи інше завдання, висловити свої припущення щодо поставленого запитання. Також, для характеристики героя дітям пропонується прийом «сенкан», така форма роботи сприяє творчій діяльності учнів.

На підсумковому етапі уроку Любов Миколаївна зазвичай використовує прийом «Мікрофон», він допомагає учням виокремлювати головне та лаконічно формулювати власну думку.

Серед інноваційних прийомів вивчення літератури вчителька часто використовує «Квест», зокрема під час вивчення сюжету твору, інфографіку для створення карти під час вивчення біографії письменника, а також лепбук як підсумковий результат спільної роботи з дітьми відповідно до теми, яка вивчається. Ці прийоми сприяють художньо-естетичному розвитку дитини, забезпечують ігрову, пізнавальну, дослідницьку та творчу активність учнів.

Лепбук є завершальним етапом під час вивчення певної теми. Наприклад, на уроці української літератури у 9 класі, на завершення вивчення творчості Тараса Шевченка, Любов Миколаївна запропонувала учням завдання створити лепбук з провідними мотивами творчості письменника і відповідними творами, які вони вивчали.

Під час підготовки та безпосередньо проведення уроків української літератури, Олійник Л. М. використовує різноманітні методи та прийоми,

підбирає форми роботи з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів. Тому, можемо зробити висновок, що методична скарбничка – це так званий індивідуальний інструментарій, який повинен мати кожен вчитель і використовувати його у роботі з дітьми. Для вчителя літератури цей аспект надважливий, адже навчання літератури вимагає творчих пошуків, щоб цікаво, змістовно та ефективно подавати дітям навчальний матеріал. Якщо раціонально не використовувати різноманітні традиційні та інноваційні методи та прийоми при вивченні літератури, учні не досягнуть матеріал ефективно.

Література

1. Ситченко А.Л. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах. Київ: Ленвіт, 2011. 300 с.
2. Степанишин Б. І. Викладання української літератури в школі: Методичний посібник для вчителя. Київ: РВЦ «Проза», 1995. 265 с.
3. Токмань Г. Сучасні навчальні технології та методи викладання української літератури. *Дивослово*. 2002. № 10. С. 39-45.

Ількова Світлана – здобувач ступеня вищої освіти бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: актуальні питання методики навчання літератури, інноваційні методи та прийоми організації роботи учнів на засадах особистісно зорієнтованого навчання.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, асистент Петрович О. Б.

ДЛЯ НОТАТОК

МЕТОДИЧНИЙ ПОШУК УЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА

ВИПУСК 10

Науково-методичний збірник засновано у 2009 р.

ЗАСНОВНИК:

Кафедра методики філологічних дисциплін і стилістики української мови
факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

Загальна редакція: канд. філол. наук, доц. Віннічук А. П.
Упорядник: канд. пед. наук, асист. Петрович О. Б.
Верстка: Драпак Д. В.

Підписано до друку 04.06.22.
Формат 64x90/16. Папір офсетний.
Друк цифровий. Гарнітура Times New Roman.
Умов. друк. арк. 12,5. Обл.-вид. арк. 11,62.
Наклад за замовленням. Зам. № 4688.

Віддруковано з оригіналів замовника.
ФОП Корзун Д.Ю.

Видавець ТОВ «Твори»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК № 6188 від 18.05.2018 р.
21027, а/с 8825, м. Вінниця, вул. Келецька, 51а.
Тел.: (0432) 69-67-69, 603-000.
E-mail: info@tvoru.com.ua, <http://www.tvoru.com.ua>